

PAVOL STRAUSS

Jubilejný rok Pavla Straussa (30. august 1912 - 3. jún 1994)

Budúcnosť ľudstva je v rukách tých, čo budú vedieť vnuknúť nasledujúcim pokoleniam pohnútky života a nádeje.

(Druhý vatikánsky koncil, GS, 31)

Svetom dujú nepriaznivé vetry i okolo nás i v nás. Až ničivé usmernenie duševné. Drvivé orientácie ľudského vnútra. To je ten odraz prechoreného celosvetového vlnobitia. Je to vo vzduchu.

(Pavol Strauss)

...Nemáme azda dôvod práve uprostred súčasných dejín opäť konštatovať, že sa nemôže podariť žiadne pozitívne usporiadanie sveta tam, kde zdivejú duše?

(Benedikt XVI.)

Hľadáme? Čo? – Jedni vedu, iní prácu, tretí zabudnutie, iní opojenie, ďalší iné.

Všetko hľadanie je však len priznaný alebo nepriznaný lov šťastia.

A kľúč k nemu? Len dobrý človek môže byť naozaj šťastný. Tým je vyznačená cesta.

Najvyššia forma šťastia, dakedy však veľmi ťažká, je nájdené šťastie Pravdy.

Všetky šťastia sú pominuteľné a dajú sa ťažko udržať ako guľky živého striebra.

Len raz uchytené šťastie Pravdy je naozaj oporou. Lebo Pravda je Kristus. A Kristus je osou sveta.

A v Kristovi sa zhŕňajú všetky návraty.

(Pavol Strauss)

...Prezradím Vám o sebe, že som dieťaťom storočia, dieťaťom neviery a pochybností dodnes, a dokonca (viem to) až do hrobu. Aké strašné muky ma stála a stojí táto žizeň po viere, ktorá je v mojej duši tým silnejšia, čím viac je vo mne dôvodov opačných. A predsa mi však niekedy Boh posielala chvíle, v ktorých som úplne pokojný; v takých chvíľach milujem a zisťujem, že som milovaný druhými, a v takých chvíľach som si stvoril symbol viery, v ktorom mi je všetko jasné a sväté. Tento symbol je veľmi prostý: veriť, že nieto nič krajšieho, hlbšieho, sympatickejšieho, rozumnejšieho a dokonalejšieho než Kristus, a nielen že nič takého niet, ale so žiarlivou láskou si hovorím, že ani nemôže byť. A nielen to; keby mi niekto dokázal, že Kristus je mimo pravdy a pravda by skutočne bola mimo Krista, radšej by som chcel zostať s Kristom ako s pravdou.

(F. M. Dostojevskij v liste N. D. Fon-Vizinovej)

Hlavnou myšlienkou románu (Idiot) je obraz ideálu, krásneho človeka. Na svete nieto nič ťažšieho nad tento úkol, najmä dnes. Keď sa ktokoľvek z našich ale i zo zahraničných spisovateľov pokúsil o zobrazenie absolútne krásneho, musel sa vzdať. Pretože je to nesmierny úkol. Krásne je ideál, ktorý sme doteraz ani my ani civilizovaná Európa zďaleka nevytvorili. Na svete existuje jediná absolútne krásna bytosť, Kristus, takže objavenie sa tejto neopakovateľne, nekonečne krásnej bytosti je už samo osebe nekonečným zázrakom (celé evanjelium sv. Jána má tento zmysel; všetok zázrak nachádza v stelesnení, v objavení sa krásneho).

(F. M. Dostojevskij v liste S. A. Ivanovovej)

Nik sa viac nenájde, kto by na svet priniesol učenie, ktoré by svojou krásou, opravdivosťou a príťažlivosťou prevýšilo Kristovo učenie Lásky. A nikdy sa nenájde ušľachtilý človek, ktorý by odolal Láске, ktorá sa za všetkých obetovala.

Kriste, Bože, prosíme Ťa o silu, aby nás toto poznanie vždy naplňovalo tak, že by sme si ostatné všimli len tak ako bodnutie komára pri pohľade na niečo skutočne krásne. A aby sme toto poznanie pestovali častým rozjímaním a podopreli modlitbou a sebazáporom.

Daj nám silu, aby naše správne poznanie učinilo naše skutky, slová a modlitby presvedčivým odrazom Tvojej Lásky, a nie len troškárskym prežívaním daných možností.

Príď, ó Bože, a naplň svet svojou Láskou. Len Láska je záchrana.

(Pavol Strauss)

UVERILI SME VÁM

K storočnici narodenia Pavla Straussa uvádzame toto jubilejné dvojčíslo Listy PS 16-17, znamenajúce i dvojnásobok obsahu. Zdá sa nám to takto náležité i potrebné zá-

roveň. Veď ako pri všetkých našich doterajších vydaniach i tu nemáme problém, čo uverejniť, ale naopak, čo tak nesúri posunúť do ďalšieho čísla. A teraz pri tomto jedinečnom jubileu nechceme na nič dôležité zabudnúť, ani nič, čo máme pripravené, vynechať.

Sme veľmi radi, že sa nám podarilo práve do tohto jubilejného dvojčísła získať spomienky od najbližších príbuzných; mladšieho syna Jozefa a vnučky Katky Nikitin Strauss. Osobitne nás teší, ako vníma Pavla Straussa, jeho život a dielo Otec biskup Viliam Judák, sídelný nitriansky biskup. Potešili nás aj veľmi ľudské, priateľské, živé osobné spomienky Otca biskupa Františka Rábeka. Veľmi ochotne, živo a s vďakou si spomína na Straussa i pani Viera Valachová. V rozhovore viackrát zdôraznila: Pavol Strauss mi zachránil život.

Pán Viliam Gruska, scénograf, folklorista, neúnavný organizátor kultúry, ktorý pripravuje na budúci rok výstavu k storočnici Pavla Straussa (vo forme plagátov obdobne ako v roku 2007 k storočnici Ladislava Hanusa), navštívil v Prahe Juraja Straussa, uverejňujeme tu i jeho príspevok.

Za mimoriadne cenné považujeme osobné svedectvá, spomienky a neznáme fakty zo života Pavla Straussa z pôsobe-

nia v Skalici od M. Ostrienku, R. Štefana, A. Srhoľca, M. a J. Šimkovcov, ktoré nám obetavo znamenala a prináša pani Andrea Eliášová.

V septembri sme sa dočkali vydania siedmeho a ôsmeho zväzku edície Zobrané literárne a mysliteľské diela. Zväzok 7 pod názvom Život je provizorium, zväzok 8 Slovenské básne.

Doteraz vydané súborné dielo (zväzky 1-8) obsahuje všetky najdôležitejšie literárne práce autora od roku 1946 až do 1994, rozpätie 48 rokov, úctyhodných celkom 47 diel a 3200 strán textu. Zväzky vedľa seba v knižnici zaberú 35 cm. S reálnou nádejou očakávame, že vydávanie kompletného diela bude završené práve v tomto jubilejnom roku. Deviaty zväzok bude obsahovať nemecké básne i preklady a posledný desiaty dostupnú korešpondenciu a bibliografiu. Zostáva nám len priať si, aby diela našli nielen svojich čitateľov, ale aby sa literárnym, myšlienkovým, filozofickým, esejistickým, kresťanským, morálnym Straussovým odkazom začali vážne zaoberať vedecké inštitúcie, a aby sa dostal do učebných osnov našich škôl.

Uplynulý september 2011 bol významný i jednou dôležitou udalosťou. Dňa 27.9. v Kostole Najsv. Spasiteľa v Bratislave arcibiskup Mons. Stanislav Zvolenský otvoril diecézny proces blahorečenia Božích služobníkov Tomáša a Františka Munkovcov, keď prijal žiadosť podanú vicepostulátorom P. Ondrejom Gabrišom a ustanovil tribunál. Spoločnosť Ježišova, Jezuiti, otvorili takto diecéznu fázu blahorečenia Munkovcov, otca

Františka i syna Tomáša z rodiny krstných rodičov Pavla Straussa. Sme presvedčení, že len veľmi ťažko by sa stali známymi v tomto čase život a skutky Munkovcov bez toho, aby svojimi svedectvami v diele a vo svojom živote sa s takou vďakou k nim nehlásil Pavol Strauss.

Septembrové zasadnutie valného zhromaždenia nášho Spolku bolo ako vždy milé, v pokojnej, komor-

nej, rodinnej atmosfére. Privítali sme a Otec biskup Tondra požehnal posledné dva zväzky. Osobitne teraz cítim potrebu pripomenúť s vďakou Otca biskupa. V minulom roku sa dožil svojich 75 rokov a ukončil aktívnu funkciu Spišského diecézneho biskupa. I napriek veľkým nárokom vyplývajúcim z jeho poslania, svoju funkciu čestného predsedu nášho spolku nikdy nerobil len formálne, ale s láskou, poctivo a aktívne sa zúčastňoval našich výročných zasadnutí, slúžil pri nich sväte omše. No len málo z nás vie, že ešte pred vznikom spolku v roku 2002 zaplatil návrh a výrobu pamätnej tabule Pavla Straussa inštalovanej na rodinnom dome Kuxovcov/Straussovcev. Prajeme mu pevné zdravie a aby ešte dlho vydržal s nami.

Na našom zasadnutí sme sa venovali hlavne aktivitám, ktoré bude potrebné pripraviť pre tento jubilejný rok. Chceme, aby predovšetkým obidve kľúčové „Straussove“ miesta, Liptovský Mikuláš i Nitra, venovali mu osobitnú pozornosť. Plánujeme Straussov slávnostný večer v novembri v Liptovskom Mikuláši. Predpokladáme Straussovu cenu v Nitre. Očakávame, že v Nitre na Univerzite Konštantína Filozofa sa uskutoční i vedecká konferencia k jeho súbornému celoživotnému dielu. Očakávame i v Bratislave Straussov večer, kde bude predstavené celé jeho súborné dielo, a dúfame že i biografia.

Cítim ale ako najdôležitejšie, aby sme nielen my, priatelia Pavla Straussa, ale predovšetkým všetci slušní ľudia si s vďakou pripomenuli osobnosť Pavla Straussa. Aby sme sa teraz, keď sa jeho dielo stáva dostupné pre každého, otvorili jeho myšlienkam a prijali ich nielen ako dary ducha, ale i ako príklad pre život nás samotných.

Jozef Šišila

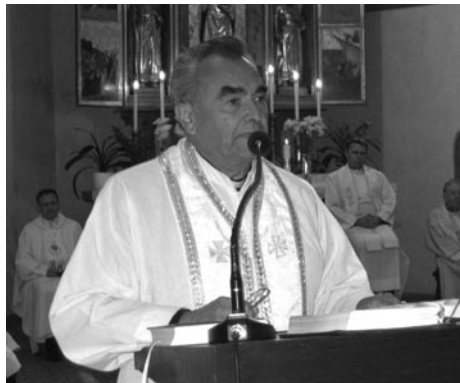

V ústrety blahorečeniu Pavla Straussa

Jozef Voskár

Prekvapí nás storočnica Pavla Straussa?

(Príhovor na Valnom zhromaždení Spolku Pavla Straussa 24. 9. 2011 v Liptovskom Mikuláši)

Súčasný svet sa zmieta v ťažkých krízach takmer vo všetkých oblastiach života a mnohé z nich už nadobúdajú apokalyptické rozmery. Všetkým týmto krízam však predchádza kríza morálna, z ktorej ako z podhubia všetky ostatné vyrastajú. Pavol Strauss to definuje takto: „Je pravda, že žijeme v hroznej dobe. Ale doba je len natoľko hrozná, nakoľko je sumárnym obrazom ľudí, a človek je natoľko obrazom hrôzy, nakoľko sa líši od obrazu Božieho, nakoľko sa zredukoval zo svojej postate... Problémom doby a problémom človeka je spoznať a vyriešiť svoju úlohu. Naša doba sa zdá viac dobou prelomu, keď sa v mukách a útrapách končí jedno storočie a rodí sa nové.“ (Zobrané... diela I., s. 173-174)

Pápež Benedikt XVI. tiež charakterizuje dobu a ľudské dejiny vôbec ako boj medzi láskou a neschopnosťou milovať, medzi láskou a odmietnutím lásky, čo dnes práve zažívame. (Rozhovory 196) V tomto zápase sa angažujú sily zla i sily dobra. K silám dobra vždy ako aktívny účastník patrí predovšetkým Kristova Cirkve s jej mnohorakými evanjelizačnými a pastoračnými aktivitami na všetkých úrovniach jej hierarchickej štruktúry. Tento zápas je neúprosný a tiež nesie so sebou znaky krízy, ktoré by sme skôr mali vidieť ako znaky krížovej cesty, kde zakusujeme prevalenciu síl zla nad dobrom v sekularizovanom svete. A tak ako Kristus nemôže byť v kríze, iba na kríži, to isté platí aj o Cirkvi, jeho mystickom tele. A z kríža sa ide ku vzkrieseniu, ku novému životu.

Koho Boh zapája do tohto zápasu? Všetkých spoločne a každého jednotlivovo pozýva podľa schopností a stupňov služby v spoločenstve celej Cirkvi, teda

Cirkvi putujúcej, Cirkvi trpiacej a Cirkvi oslávenej. *Osobitné miesto a význam v tomto zápase Boh očakáva od tých, ktorých aj putujúca aj oslávená Cirkve nazýva svätými.* Blahoslavený pápež Ján Pavol II. jasne a jednoducho charakterizuje túto dobu ako tú, ktorá viac potrebuje svätcov, ako reformátorov.

Apoštol Pavol v záverečných pozdravoch svojich listov často pozdravuje v miestnych cirkvách „všetkých svätých“, ktorí neohrozene stoja na čele barikád zápasov s pohanským svetom svojej doby. Typ svätca pre dnešnú dobu charakterizuje aj Pavol Strauss, keď píše: „Typ svätca je osobnosť, ktorá do krajnosti využije svoje rozumové danosti a vôľu a na to naštepuje úplnú otvorenosť a odovzdanosť voči Absolútnu. Prosto povedané: svätci sú obyčajní ľudia, ktorí však brali lásku k Bohu a k ľuďom doslova.“ (Zobrané... diela I., s. 239)

Táto charakteristika svätca nepochybne platí aj o ňom samom, o čom svedčí jeho život, jeho dielo, a o čom môže svedčiť množstvo ešte dnes žijúcich svedkov, ktorí ho osobne poznali. Patrilo mu a bude patriť nášmu národu. Sám o tom píše: „Neraz som si kládol otázku, prečo mi dal Boh narodiť sa uprostred tohto slovenského národa. Dovolil mi, aby som s ním zrástol.... Čo bolo vo mne, čo som získal vo vzdelaní, chcem položiť k nohám tohto národa. Slúžiť vývoju a pochopu vývoja slovenskej kultúrnosti a duchovnosti.“ (Zobrané... diela III., s. 299) „Narodiť sa v niektorom národe nie je zásluha, ale určenie. A neodôvodnené, lebo každý sme sa narodili s určením. Ja viem, že ma Prozreteľnosť postavila do tejto slovenskej pospolitosti. A tej sa cítim zviazaný, aby som všetky svoje danosti dal do jej služieb... Cez sito svedomia narastá morálna hodnota národov.“ (Zobrané... diela III., s. 304)

Pavol Strauss dobre poznal biedy nášho národa, vedel ich správne diagnostikovať a pozná i účinné terapie na ich uzdravenie. Slovensko potrebuje ozdravnú terapiu, potrebuje konverziu, ku ktorej jej môže pomáhať aj príhovor

konvertitu pavlovského typu. Čím viac graduje morálna kríza v našom národe, tým naliehavejšie treba mobilizovať ozdravujúce aktivity v putujúcej Cirkvi, ale zároveň zvyšovať akoby „duchovný rating“, ktorý zahŕňa v sebe aj galériu našich národných svätcov.

Náš národ má ešte z ťažkých čias totalitného systému peknú plejádu potenciálnych kandidátov na blahorečenie, medzi ktorých nepochybne patrí aj MUDr. Pavol Strauss, ako svedok viery. K novej evanjelizácii, ktorá tak naliehavo rezonuje v súčasnej Cirkvi, by sa mohli pridružiť aj nové kauzy blahorečenia, aby sme mali dostatok aj našich vlastných príhovorcov v nebi. Preto je ťažisko na našich miestnych cirkvách, s akou horlivosťou sa kanonicky ujmú svojich kandidátov. **Slovensko ich potrebuje ako sol.**

V závere svojho príhovoru si dovoľím domnievať sa, že hádam všetci, ako sme sa sem zišli, vidíme blížiacu sa storočnicu Pavla Straussa ako jedinečnú príležitosť motivovať nitriansku diecézu ako aktora pre začatie diecéznej fázy blahorečenia MUDr. Pavla Straussa. Bol by to mnohovýznamný prínos nielen pre miestnu cirkev nitrianskej diecézy, ale pre celý slovenský národ. Potrebujeme svätcov nášho národa do frontovej línie zápasu so všetkým, čo ohrozuje našu identitu, čo ohrozuje naše smerovanie. Ide o našu skutočnú konverziu. A konvertiti rozumejú tomuto zápasu. Zdivočelému svetu (porov. Benedikt XVI. na str. 1 – J. R.), ktorý má prevrátený hodnotový systém, treba ponúknuť ako jedinou záchranu – **Krista.** Pavol Strauss ho ponúkal na tomto svete a môže k nemu privádzať aj ako príhovorca z neba.

Kiež Boh žehná všetko úsilie tých, ktorí sa vo veľkej horlivosti pustia do tejto práce.

S úctou a obdivom...

Viliam Judák
nitriansky biskup

S úctou a istým obdivom prijímam životné dielo MUDr. Pavla Straussa. Myslím na skutkový celok, v ktorom sa vzájomne prekrýva a dopĺňa existenciálna a duchovná bytosť, tvorivý intelekt so životným poslaním lekára-chirurga. Poznal som ho osobne i z rozprávania a skúseností iných Nitranov. Pamätám sa na jeho „adoračný kút“ v Kostole sv. Petra a Pavla (františkánsky kostol) za vstupnou bránou Nitrianskeho hradu. Spomínam na výroky a poznanie mnohých ľudí, vo vedomí ktorých žil ako dobrý človek, obľúbený lekár, dôverný priateľ, ale menej známy spisovateľ. Len úlomky z jeho vydaných kníh pôsobili na nás, mnoho aj sprostredkovane. Mám na mysli obdobie pred rokom 1989. Vo vedomí mojej generácie žil v ústraní, ako nežiaduci „element“, verejne známy svojou konvertitou, dobrosrdečnosťou, jemným úsmevom a pokojom. Poznali sme jeho hlboký vzťah k Cirkvi, k biskupovi a kardinálovi J. Ch. Korcovi. Jeho meno ako spoluprekladateľa Lippertovho diela Človek Jób hovorí s Bohom nám veľa naznačovalo a napovedalo. Aj to, že v Ríme vyšla jeho Krížová cesta pre chorých (1964).

Postupne, ako sa publikačne prejavovali vedomosti o jeho literárnom diele, tak sa aj môj záujem stupňoval. Prispeli k tomu dve vedecké konferencie a zborníky pohľadov na jeho knižné vydania. A potom prišiel jeho náhly skon a pohreb roku 1994. Úprimné vyznania a priznania jeho priateľov a obdivovateľov. Aj Rybákovo úsilie o vydanie jeho pozostalosti. Ale najmä odhalenie pamätnej tabule na budove bývalej polikliniky, na jeho poslednom pracovisku. A potom prišlo jedinečné udeľovanie ceny Pavla Straussa žijúcim pracovníkom slovenskej kultúry. Do tohto rámca živých aktivít zapadli aj aktuálne eticko-odborné stretnutia s lekármi, teda aj s neustálou prítomnosťou jeho filozofického a kresťanského myslenia. Preto potom akosi spontánne sa všeobecne ujala myšlienka pomenovať po MUDr. P. Straussovi univerzitné pastoračné centrum r. 2008 na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre. Nešlo nám len o pomenovanie. Mali sme túžbu preniesť do vedomia univerzitnej mládeže jeho duchovnosť, jeho prenikavú túžbu po odhaľovaní pravdy a lásky, ale aj túžbu v našom čase a prostredí žiť s pravdou vzkrieseného Krista, vo viere evanjelia a Božej milosti. Chceli sme uprieť pozornosť na kristologický rozmer Straus-

sovho života a diela. Videli sme v ňom a vidíme aj dnes postavu neobyčajného nášho, slovenského intelektuála, ktorý môže osloviť každého mladého človeka – aj neveriaceho, a to svojím hľadaním, svojou náboženskou istotou, širokým rozhľadom básnika, spisovateľa, mysliteľa – a priateľa.

Už pri otvorení UPC v Nitre som sa viac začítal do jeho neopakovateľných a inšpiračne plodných esejí a do fragmentálnych aforizmov a denníkových záznamov. Mám však na mysli dve diela z povojnového obdobia: Mozaika nádeje a Ecce homo (1947, 1948), ale aj diela, ktoré vyšli sčasti po roku 1968, ale najmä po roku 1989. S úprimnou radosťou som privítal postupne desať zväzkové vydanie celého jeho literárneho diela, okrem korešpondencie.

Len pri sústredenom čítaní som postupne objavoval „píšuceho“ lekára s estetickým cítením, filozofickým myslením a teologickým, ba mystickým uvažovaním o Bohu a človeku. Intelektuál – chirurg – spisovateľ sa svojím myslením, pozorovaním videného a prežívaného sveta a človeka ponúkal príťažlivo a presvedčivo. „Konvertoval som na katolicizmus. A viem komu som uveril“ – priznáva v tzv. politických previerkach. „Nezradil som“ (Človek pre nikoho). Jeho religiozita nebola vecou nálady, nijakým vypočítavým gestom. Ale bola to hlboká pravda jeho existenciálneho bytia. Osobitným spôsobom vnímal krásu sveta a záračnosť života. Zaujala ma jeho autentická duchovnosť, postoje, analýzy a výklady vnútorného náboženského života. Známa nám bola jeho výpoveď o sebe v stati Prečo som sa stal katolíkom? Jeho výpovede fascinujú čitateľa aj dnes: „Vrcholom života je eucharistická realita... Náboženstvo je láska k Bohu... Katolícka viera nie je vecou, ktorá sa dá odbaviť životom za teplou pecou. Musí obstáť pred každou brutalitou sveta... Pravdu treba milovať viac než slobodu. Pravda je nadovšetko. Veď sám Kristus je pravdou...“ Už samé názvy kapitol Mozaiky nádeje presvedčajú vracat sa k novému čítaniu. Napr. *Exeamus igitur, Viera za sklom, Sv. Ján z Boha, sociálny svätec*, stať o spisovateľovi F. Werfelovi, A. Fuchsovi, *Láska v katolíckom manželstve, Veda alebo viera, Eucharistia očami konvertitu*, zamýšľania nad kňazským a rehoľným povoláním. Neďivím sa, že časopis Verbum v minulom roku uverejňoval štúdie o teologickým myslení P. Straussa.

V podobnom tóne ma oslovuje aj kniha *Ecce homo*, state *Kňaz a dnešný laik*, aktuálne problémy človeka (rodina a manželstvo, viera – život, viera – smrť,

tajomstvo smrti, utrpenie, *O šťastí byť kresťanom, Krása, čistota a lacný optimizmus*. Stačí zacitovať, napr. „Utrpenie je rebrík k Bohu...“, *Byť kresťanom je láska k vlastnému krížu a ochota niešť ho za Kristom. Niet kresťanstva bez kríža... Utrpenie je najproduktívnejšou ľudskou činnosťou...“*.

Kardinál J. Ch. Korec ocenil Straussovu „vernosť viery a života“, vytrvalosť v zápase so životom v ateistickej spoločnosti. Ocenil aj to, že P. Strauss vedel žiť z darov Božej milosti. Zaiste aj dnes k nám hovorí vlastnou rečou jeho svedectvo o pravde, o Bohu a láske k človeku. Pridávam k tomu obdiv k európskej rozhladenosti duchovných výbojov – i zlyhaní 20. storočia, ale aj obdiv k anticípácii budúcich dejov v našom človeku, národe i v Cirkvi, ale aj pohľad do „pohyblivého“ vedomia a svedomia našej (ne)-kresťanskej spoločnosti. Návraty k mysleniu MUDr. Pavla Straussa sú vždy obohacujúcimi návratmi hľadajúcich.

Nitra 15. septembra 2011

Kandidátom na beatifikáciu a kanonizáciu môže byť každý veriaci kresťan katolík, ktorý a/ buď zomrel v chýre svätosti, čiže oprávnene možno o ňom povedať, že hrdinsky praktizoval všetky čnosti a teší sa spontánnej, trvalej a rozšírenej fáme svätosti (umele nevyprovokovanej); b/ alebo zomrel ako mučeník...

Podľa P. Molinariho „výraz „hrdinské praktizovanie čnosti“ sám osebe ešte neznamená, že by mal sluha Boží žiť čnosti v celom rade mimoriadne ťažkých činov, ani neznamená, žeby mal byť napomáhaný mystickými darmi alebo žeby sa v jeho živote mali prejavovať mimoprirodzené javy. Naopak, hrdinské vykonávanie čností znamená, že istá osoba po dlhý čas svojho života (diuturno tempore) sa nechala prenikať Božím Duchom v rôznych oblastiach osobného, rodinného a spoločenského života, a teda v celom svojom konaní sa nechala viesť vierou, oživovať láskou, posilňovať nádejou, v dôsledku čoho praktizovala rôzne kardinálne činnosti. A tak jej spôsob života treba považovať za príkladný. Preto sa nazýva „hrdinské“ aj vytrvalé, verné a radostné plnenie všetkých povinností, ktoré vyplývajú z jej životného stavu uprostred „hroznej každodennosti“. Stručne povedané, ide o praktizovanie čností, ktoré podstatne prevyšuje čnostný život dobrých kresťanov, ktorí žijú v tom istom životnom stave a v tej istej forme života.“

(Porov. František Šútor,
Kanonizácia svätých)

ORATIO

za blahorečenie
MUDr. Pavla Straussa

Pane, Tvoje Slovo, ktoré je Život a je aj životom sveta, si testamentárne odovzdal svojim učeníkom – apoštolom: „...blásajte Evanjelium všetkému stvoreniu“ (Mk 16, 15). Tvoj služobník a syn Evanjelia Pavol Strauss to dokonale pochopil a ako pôvodne syn Starého zákona Tvojim onvietením sa prevedčil, v čom a v Kom sa zaviazal Zákon Mojžišov! Prijal a pochopil slová Evanjelia a Ježiša prijal ako Mesiaša, ktorého očakávalo celé pokolenie!

Stal sa vyznávačom a moderným apoštolom, novodobým Pavlom! Pane, Ty si ho zaštepil bleskom krstu, o ktorom sa vyjadril: „Po w. krste som vedel, že som doma. A definitívne.“ Stal sa novým človekom a rozhodol sa, aby si dar, ktorý týmto onvietením dostal, neponechal len pre seba. Platilo aj preňho:

Ladislav Hanus

„...Odskočilo sa do Nitry do Straussovcov, na subtilný rozhovor s Palkom Straussom. Primár, chirurg, kapacita, filozof, básnik, hudobník. Starý priateľ, aj s manželkou z Mikuláša. Zduchovený konvertita. Vzácný idealista. Žije v svojom čistom vysokom duchovnom svete. Aké je potrebné pre náš život, že exaktnú vedu spája s kultúrnou univerzálnosťou a s integrálnou hĺbkou. Špeciálnosť sa tu prehodnocuje hierarchiou hodnôt. Ako púta vo sa nám čítajú jeho knižočky – meditácie

„blásajte...“ A tak vytvoril určitý druh evanjeliového odkazu: vytvoril monumentálne veľdielo, duchovne pretavené turíčnym Duchom, ohňom, ktorý zobrieva, ovecuje, a to aj hluchých a slepých tohto sveta. V tomto veľdielí pre najjednoduchších i pre najvzdelanejších aplikuje slová Evanjelia na každodenný život, aby ho všetci pochopili ako ti v Jeruzaleme na Turíce. Jeho diela sú prepisom Evanjelia do všetkých životných situácií a pôsobia ako oživujúce injekcie pre tento rozporov plný a chorý svet. Ako lekár poznal choroby duše i tela, ale poznal aj jeho diagnózu, spôsob uzdravenia. Je to univerzálny a jediný liek: „Instaurare omnia in Christo – Obnoviť všetko v Kristovi“. Iný variant neexistuje. Potvrďuje to ďalšie svedectvo Evanjelia: „...bez mňa nemôžete nič urobiť“ (Jn 15, 5).

Prosim Ťa, Pane, za Tvojho žrviteľa Evanjelia životom i literárnym dielom Pavla Straussa, aby si ho za využitie všetkých talentov, ktoré si mu dal, zaradil medzi tých, ktorí sa pri Tebe nazývajú blahoslavenými; aby nás liečil aj zhora z najväčšej choroby sveta: z nevery, z nedodržovania Tvojho zákona, zákona lásky. Pane, prosíme Ťa, vyslyš nás!

Amen.
(Jozef Tóth)

o živote a smrti, o láske aj bolesti, o všetkom, čo môže dušou človeka hýbať. (...)

Dobre si zaštepíť tieto zrnká pre život. Zásady a zásadovosť potrebujeme. Sú to zväčša paradoxy. Môžeme povedať, náš Chesterton. V čase znehodnotenia hodnôt, v čase duchovného chaosu nedá sa ináč písať, iba v paradoxoch. Nech to len dobre udrie po nose. Nech to len morí lúštením. S Palkom Straussom, v jeho pracovni zapadnúť, vysoké sympóziu. Tichá melanchólia. Presvítá veselosť vykúpeného dieťaťa. Aj v dnešnom čase sú niekde duchovné hody.“

Zo Zdravice Pavlovi Straussovi k osemdesiatke

V tejto chvíli Vášho životného jubilea sa mi žiada vysloviť dve veci: poďakovať a prosiť. Žiada sa mi poďakovať za Váš verný život viery, za Váš život chirurga i za Váš život mysliteľa a slovenského spisovateľa. Žiada sa mi poďakovať Bohu za Vašu vernosť a vytrvalosť v tvrdom zápase života, ktoré boli predovšetkým darom milosti. Ale žiada sa mi poďakovať aj osobne Vám, že ste s darmi milosti spolupracovali a že ste urobili zo svojho života svedectvo o pravde a kráse, svedectvo o Bohu a o láske k človeku. Na druhom mieste by som chcel prosiť. Prosím, aby Vám Pán Boh sám odplatil všetky príkoria minulých desaťročí. Chcel by som prosiť, aby Vám doprial vysloviť dosiaľ nevyslovené a obohatiť tak Slovensko a svet o skúsenosť zrelého života kresťana, skúsenosť lekára, mysliteľa, umelca a humanistu. Toto poďakovanie a túto prosbu vyslovujem i v mene Cirkvi, v mene prastarého nitrianskeho biskupského stolca a tak trocha i v mene Slovenska, čo azda iní urobia dôkladnejšie a zasvätenejšie.“

Nitra 21. augusta 1992

Kardinal Ján Chryzostom Korec

(Pavol Strauss: Zbrané literárne a mysliteľské diela I., s. 14-15)

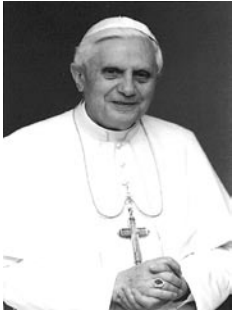
Ladislav Hanus o „Apoštolskom vyznaní viery“ Pavla Straussa (Zobrané... diela VII., s. 108-122):

„Píšem Ti vo veci Tvojho výkladu Apoštolského vyznania viery. Boli sme u Vás, text sme počuli z úst Gusta (Valacha). Svoju mienku som vzápätí povedal: kto tento text napísal, je duch na vrchole zrelosti. Má univerzálny rozhlád po oblastiach ducha, je verzovaný na všemožných poliach erudície. Ale je erudovaný aj v dogmatike ako kustos depozita viery. A je to duch básnický. Je to kontemplácia, ktorá vychádza z každodennej meditácie. Tešil som sa, že tento text na ružomberskej slávnosti počujeme...“

(V liste Pavlovi Straussovi z 20. mája 1983.)

Nová evanjelizácia a Pavol Strauss

Benedikt XVI. Nová evanjelizácia

Ludský život sa nenaplnia sám od seba. Náš život je otvorenou otázkou, neúplným plánom, ktorý treba ešte doplniť a uskutočniť. Základná otázka každého človeka znie: Ako sa uskutoč-

ňuje toto „stávať sa človekom?“ **Ako sa možno naučiť umeniu žiť?** Ktorá cesta vedie ku šťastiu?

Evanjelizovať znamená ukázať túto cestu, **učiť umeniu žiť**. Ježiš na začiatku svojho verejného pôsobenia hovorí: „prišiel som, aby som hlásal evanjelium chudobným“ (porov. Lk 4, 18). Inými slovami povedané: ja mám odpoveď na vašu základnú otázku, ja vám ukážem cestu života, cestu šťastia, dokonca ja sám som touto cestou. Najhlbšou biedou človeka je neschopnosť radovať sa, nuda života, považovaného za absurdný a protirečivý. Táto bieda je dnes veľmi rozšírená v rôznych podobách, a to tak v materiálne bohatých krajinách, ako aj

v chudobných. Neschopnosť radovať sa vytvára neschopnosť milovať, vytvára závišť, lakomstvo a všetky neresti, ktoré ničia život jednotlivcov i celého sveta. Preto potrebujeme novú evanjelizáciu: **ak umenie žiť zostane neznáme, potom nefunguje ani nič iné**. Toto umenie však nie je predmetom vedy. **Tomuto umeniu môže naučiť len ten, kto má život, ten, ktorý je osobne evanjeliom**.

(Chváloreč na svedomie, s. 118)

+ + +

Dôležité je, aby sme si uvedomili potrebu uzdravenia... K tomu obráteniu patrí, že postavíme Boha opäť na prvé miesto. Potom bude všetko inak. A tiež treba, aby sme sa znova naučili počúvať Božie slovo, aby sme ho uznávali ako niečo reálne a nechali ním osvetľovať svoj život. Musíme sa odvážiť pre „experiment“ s Bohom, aby jeho pôsobenie prenikalo do našej spoločnosti.

To bola jedna z vecí, ktoré ležali na srdci Jánovi Pavlovi II. – aby sme jasnejšie ukázali, že očakávame Krista, ktorý prichádza. Ten, ktorý prišiel, je ešte viac tým, ktorý prichádza, a v tejto perspektíve žijeme našu vieru zameranú na bu-

dúcnosť. Preto by sme mali byť schopní predstavovať posolstvo viery opäť z perspektívy prichádzajúceho Krista. Často ho predstavujeme síce pravdivými, ale zastaralými formami, ktoré už nedokážu preniknúť do kontextu nášho života a často vyznievajú nezrozumiteľne. Alebo sa stáva, že prichádzajúci Kristus je úplne vyprázdnený a sfalšovaný. Zúžili sme ho na nejaký všeobecný morálny odkaz, z ktorého nič nevyplýva a ktorý nič neznamená.

Musíme sa teda snažiť vyjadrovať celú podstatu viery ako takej, ale vyjadrovať ju novým spôsobom. (...) Celý proces tlmočenia veľkých slov do slov a myslenia našich čias už síce prebieha, ale ešte nedosiahol šťastne svoj cieľ. To sa môže podariť, len ak budú ľudia v prežívaní svojho kresťanstva čerpať z prichádzajúceho Krista. Len potom ho dokážu aj vyjadriť. Výpoveď, intelektuálne pretlmočenie, predpokladá existenciálne pretlmočenie. **Najlepšie nám to ukazujú práve svätci, ktorí žijú svoje kresťanstvo v prítomnosti i v budúcnosti**. Ich život pre Krista, ktorý prichádza, je zrozumiteľný aj v myšlienkovom horizonte sekularizovaného sveta. To je veľká úloha, pred ktorou stojíme.

(Svetlo sveta, 73-75)

Pavol Strauss Nová doba

Zdá sa, že nik nechápe, čo chce Pán Boh touto dobou a v tejto dobe. Nechápe ho my laici, no nechápu ho ani kňazi. Akoby jeho pozvanie trafilo pomimo, nie do stredu našich srdc a svedomí.

To je tá doba, po ktorej bude a má byť všetko iné, tá nová, dosiaľ nepomenovaná a nepokrstená doba. Doba, v ktorej majú nastať nové vzťahy medzi ľuďmi, doba otvoreného pohľadu a srdca, doba bez strachu a tieňov podlosti a zlosti.

Boh nás chce celých, celú našu bytosť, celú našu existenciu spoločenskú, bez výhrady. Nechce len našu modlitbu, alebo len našu ochotu a naše pochopenie v zmysle sociologickej ameliorácie pomerov.

Boh je nedeliteľný a my sme do tých čias nie jeho skutočným obrazom, kým nie sme celí jeho, v tom najabsolútnejšom zmysle. Doteraz kúsok nás patrilo povolaniu a hodný kúsok rodine a ďalší kúsok starostiam o majetok, a ten zdrap, ktorý zvýšil, patrilo veľkodušne Bohu. Keby sme to bližšie skúmali, nebolo by toho ani časove veľa.

Boh nás volá. Volá nás celých. A pretože do jeho smeru nastavujeme a naladujeme len čiastku seba, nečujeme všetko, nečujeme správne.

Svet chce byť iný. A my sa vzpieraime. To je nesúlad sveta. Dajme sa cele Bohu a svet nás bude mať na nepoznanie nových.

(Zobrané...diela I., s. 253-254; 1. 3. 1950)

Život človeka je prázdna, nezariadená budova, ktorú nám dal Stvoriteľ na dohotovenie. Tvorivým, sústredeným a duchovným životom vyzdobujeme a vyplňame miestnosti tohto domu. Každou chvíľou, ktorú premárnime záhalkou, plytkou zábavou a spoločnosťou, prejdeme popri jednej izbe, ktorá večne ostane prázdna, lebo každá chvíľa nášho života je miestnosťou večnosti a tá na nás bude raz žalovať svojou prázdnotou.

Preto „bedlime“ a naplňujeme vnútorné priestory duchovným tvorivým žitím. Nemárnime čas, veď je nie náš, ale pre nás.

Neodpuštné si nič, predovšetkým nie spytovanie svedomia. Poriadok je schodisko ku každej dokonalosti. Ak

k modlitbe nie je podmienkou katedrála, ani pre vnútorný život nie je nevyhnutnosťou cela. Pravým posväcovaním sa stáva naše telo chrámom Božím a naše srdce vie byť celou uprostred ťažkostí a zaneprázdnenia životného zamestnania i uprostred všakového křiku a zhonu menlivých konštelácií spoločenského jestvovania.

(Zobrané... diela I., s. 202; 27. 5. 1948)

Ludský život je cesta. K akému cieľu? Ako k nemu nájdeme prístup? Život je ako cesta na búrlivom a neraz tmavom mori dejín. Cesta, pri ktorej sledujeme hviezdy, ktoré nám ukazujú smer. **Pravými hviezdami nášho života sú ľudia, ktorí dokázali správne žiť. Oni sú svetlami nádeje**. Ježiš Kristus je skutočným svetlom, žiarcim nad všetkými temnotami dejín. Aby sme však dospeli až k nemu, potrebujeme bližšie svetlá, ľudí, ktorí nám dávajú svetlo tým, že berú z jeho svetla a tak ponúkajú orientáciu aj nášmu putovaniu...

(Benedikt XVI., Spe salvi)

Pavol Strauss

Variácie o tom istom (Zobrané literárne a mysliteľské diela V.)

„Otec nebeský je nad všetkým, čo som smel urobiť.“

„Vždy som chcel – i naďalej nechcem iné – slúžiť ľudstvu a človeku. Nevieť teda lepšie, ako práve v týchto časoch priblížiť sa mu a sprítomniť čím viac kresťanstvo a jeho ducha, keď podľa všetkých príznakov choroby musí samo spoznať, že všetko zlo dneška pochádza z obchádzania a zaznávania kresťanských prahodnôt. A preto je jediný recept: „instaurare omnia ich Christo“ (obnoviť všetko v Kristovi).“

(Pavol Strauss)

Denník „Variácie o tom istom“ (1992), ktorý Pavol Strauss zavŕšil práve pred dvoma desaťročiami, vyšiel prvý raz vôbec r. 2010 v piatom zväzku Zobraných literárnych a mysliteľských diel.

Tento denník vznikol v čase, keď Straussovi zostávali už len nejaké dva roky života. Je preto prirodzené, že sa v ňom pokúšal „každou vypožičanou chvíľou sústrediť sa na podstatné“ (Kolíska dôvery); že sa plne koncentroval na Posolstvo, ktoré bol poverený a vyvolený hlásať Slovensku a svetu. Plnil tak predsavzatie, ktoré si dal, keď na prelome rokov 1985/86 po ťažkej chorobe, počas ktorej zažil „velmi intenzívne a nezabudnuteľné reality Božej prítomnosti“ (Kolíska dôvery), prekonal návrat z hranice života a smrti: „Život nie pre seba, ale pre všetkých. Spása nie pre seba, ale pre všetkých.“

(Na fotografii je P. S. práve po návrate z Podunajských Biskupíc domov, kde ho na stole v pracovni trpezlivo čakali vianočné darčeky.)

Pre tému, ktorej sa dnes dotýkame, je nesmierne dôležité, že onú chorobu, ktorú Strauss prekonal pred 25 rokmi, vnímal ako „subjektívnu paralelu choroby sveta“ – a tak aj všetko poznanie, ktoré mu bolo umožnené vyniesť z tejto „požehnanej choroby, ktorú smel prežiť“, je poznaním, dotýkajúcim sa nielen jeho osobne, nielen jeho prekonalnej choroby, ale CHOROBY SVETA VÔBEC.

A v reakcii na túto chorobu sveta, ktorá vyvolala potrebu novej evanjelizácie, si Pavol Strauss s Benediktom XVI. (nestavia aj on novú evanjelizáciu na „variáciách o tom istom“?) – po štvrtstoročí obdivuhodne podávajú ruky.

+ + +

Prejdeme sa teda textom spomínaného Straussovho denníka a vybrané záznamy usporiadame do jednotlivých motívov (hesiel); ponecháme pritom na čitateľa, aby pri čítaní týchto Straussových ukážok sám vše „mrkol očkom“ do textu Benedikta XVI., citovaného vyššie, a poddal sa vzájomnému zrkadleniu týchto dvoch veľkých duchov modernej doby, *dvoch veľkých učiteľov umenia žiť*.

(J. R.)

Svet je chorý

Svet sa zmieta v nevysloviteľnej kríze. SI náš slovenský svet. Všetko je spochybnené, všetky hodnoty viery, citu, rozumu. Všetko je zneistené, hodnota slušnosti, čistoty a istoty istôt.

Kristus je vyhnanec i v kňazských srdciach. Oblutuje nás strach z pomerov v celom svete, či to nezavládne aj u nás? Pritom je u nás ešte nepomer hodnôt ovládateľný. Hody v ríši diabla sú atraktívne. Od začiatku všetkého sú dve ríše. Treba sa vedieť pridať. (260)

V celom svete je všetko poničené vo všetkých oblastiach. Len technická čiastka sveta funguje. Všetko je diabolsky nahlodané: kultúra, morálka, národnosti. Do všetkého je zažraná hrdza nenávisť, nežičlivosť, vzťahy sú rozbúrané, i medzi náboženstvami.

Jediná nádej prichádza od Krista: „Budem s vami do skončenia sveta.“ (247)

Svet vyzerá ako Bohom opustený. Toľko zla, toľko prelievania krvi a stály

refrén z kalvárie: Prečo si ma opustil? Už verím, že po Bohu je Diabol najmocnejší duch. Obdivuhodné sú jeho eskapády naprieč svetom, naprieč všetkým zločinom a zlosynom, napospas daný svet všade! Faloš, úskoky, nepravda, rozstriedaný jed, všade hriech, terorizmus, záplava AIDS-u, absolútny úbytok lásky.

Čo by bolo, keby nebolo Pána Ježiša? Absolútne zúfalstvo! (314)

Svet je duchovne v takom stave, ako Skeď Rimania zbúrali jeruzalemský chrám. Všetko je roztrúsené po citlivých dušiach.

Ťažko rozhodnúť, čoho sa chytiť. Za ktorý koniec cirkevného a duchovného života. Človek je opustený a nevie ani ako.

Všeličo nahrádza vnútornú prázdnotu, počnúc od športu, zábav, drog, sexu. A duša človeka sa nemá o čo ulepiť.

Bože, zmiluj sa nad dnešným človekom! (299)

Kde je pokoj, tam je Boh. Preto je svet v takom žalostnom stave. Len zhon za peniazmi a za kúpiteľnými dobrami.

Ktoré ani nie sú dobré, len sa nimi zdajú.

Aj takzvaní veriaci z toho nevyypadli. Všetci všetkých predháňajú. Sú to potrebné a nevyhnutné veci, ale myšlienka a slovo padli pod stôl. Svet si myslí, že sa zaobíde aj bez nich.

A tak sa ľudstvo prispôbilo mikrómom a najdrobnejšiemu hmyzu, ktorý má cenu, lebo ohromné množstvo jeho výkalov udržuje medzi iným všetok vegetatívny život. Darma sa nad nimi povyšujeme. Duchovne ostávame na ich úrovni ako výkalové dobroty a hodnoty života.

No nehmotná postać života sa na nich nemusí priživovať. A jedine veľká je z tejto oblasti. (243)

Bože, bol si úplne dokonalý a plný všetkou absolútnosťou, dokonalosťou. Načo Ti bola táto zem a tento svet plný všetkou našou ľudskou úbohosťou a zlobou? Načo Ti boli tieto vraždiace národy, tieto špinavé a nízke ľudské srdcia, tieto úbohé deti, choré a hladujúce, načo tie trpiace množstvá vojnových obetí?

Nemieniš sa vrátiť do Tvojej osamelej plnosti a dokonalosti. Okrajom svojich srdc Ťa vebíme. A len smrťou sa Ti priblížime a pritulíme.

Aj to málo, čo je vo mne, je v Tvojich rukách. Viem, že vieš o všetkom okolo mňa. Veď nechcem nič, len Ti slúžiť, všetko Ti obetovať. Každý riadok je Tvoj. Nech je plný Teba. (295)

„Ja som Cesta, Pravda a Život“

Znášať všetko s Kristom a v Jeho duchu. Bez toho by bol život prázdny. Až zahodená šanca.

Jediná opora pre svet i pre nás je Kristov kríž. Nech sa stane čokoľvek.

Šíri sa kráľovstvo zla po celom svete. A to nie je slabosť Božia. To je len dopúšťanie zla. Neurobili sme toľko dobra, aby ho paralyzovalo, alebo ho premohlo. Stále sme akosi na začiatku. Sme stále diletantanti na ceste za milosťou. Zomknime sa do seba! (240)

Keď sa zrútiť všetky vonkajšie i vnútorné istoty, môže nastúpiť nezaslúžená istota Kristova. Milosť je nezabudnúť na to. (235)

Celý život je vlastne modlitba. Lebo čokoľvek robíme, vieme, že je vo všetkom i Kristus. A tak sa modlí v nás. Veď Boží život je veleba a stály sviatok večnosti.

On je náplň našich životov. I v tom najmenšom, čo robíme, je prítomný. Boh

nás žije. Z jeho rúk nemôže nik vypadnúť. (231)

Stále len špekulujem, aký byť, ako a čo srobiť. Stále sme hľadali ideál a vzor. A máme ho pred sebou a v sebe.

A máme aj cestovný poriadok: nasledovanie Krista.

Ale stále len hľadáme. Slepá je túžba našich srdc. (230)

Už sú vo mne len plevy. Len keby ich chcel Boží závan rozviať. Nemal by človek sám seba prežiť.

Pán Ježiš nám nechal odkaz: „Pravda vás oslobodí.“ Iný zmysel nemá existencia, ako tomu pomôcť. Len prostriedky sú na to slabé.

Stále treba projektovať nádheru Krista – Mesiáša. Oživiť v ľuďoch istotu, že len On nám pomôže urobiť zo životov plody. Vždy plody ducha. On je otcom všetkého. (247)

Všetko chcem vnímať a interpretovať v myšlienkach i v živote cez prizmu svojho skrvaveného Mesiáša. On je zväčšujúce sklo môjho vnímania a mojej reaktivity. A súčasne by bol cez emanáciu svojej lásky zmenšujúce sklo všetkého, čo sa mi vidí negatívne.

Boh dokáže všetko.

A vo všetkom, i v našich životoch, sa objaví hodnota. I keď nie hneď. V niečom až sa to uloží. I čas je činidlo, čo všeličo vyvolá. (247)

Či ja vôbec mám právo všetko komentovať! Celá naša hodnota a prípadná veľkosť je v podstate krstu. Ja sa jej toho roku dožijem po päťdesiatich rokoch.

Krstom ožije v každej duši Kristus. Čo je hodnotné a pozoruhodné, je Jeho dielo a vplyv. Veď tým vchádzame do Jeho života a do Jeho smrti i vzkriesenia.

Nech žije Kristus v nás! (250)

Vyvrcholenie všetkého života je v Kristovom zmŕtvychvstaní. Život je tým prežiarovaný. Odteraz je vo všetkom. V Kristovi je všetko duchovné presvetlené. Život je plný Krista.

Ani kumšt, ani veda nie sú vedľa Neho. Musíme sa vlúdiť do Boha. Musíme sa v podstate dostať do ustavičnej túžby za Bohom. A to je podstata vnútorného života. O to treba prosiť, na to sa treba sústreďiť a namáhať. Vo vnútornom živote nejde o nás, ale len o lásku Bohu.

Netreba to rozriediť citom. Kresťanská nádej je život. (252)

Či chceš, či nechceš. Nikdy nie si sám. Kristus prišiel medzi nás, aby nás nikdy neopustil. Len občas sú naše vnú-

torné oči oslabené a nevnímajú.

Naša sila nie je nádej, ale že sme schopní celkom sa oddať Bohu. Boh je naša sila. Len tak hodno žiť. (253)

Stála rezonancia vnútorného života je advent. Kristus je zásadný tón duše. Ako ho vpraviť do nášho vnútra? Veď je to zmysel nášho bytia. Aby žil cez nás. V skrytosti, ale v celej realite sprítomnenia. Aby naše vypožičané životy bol On, umenšený našou vôľou a schopnosťou. On je v nás kus pozemského života. Je stále tu. (316)

Ateisti nám vyčítajú, že sme si Boha vymysleli. Nevie si život predstaviť, keby sme si Ho odmysleli. Pre mňa je život i pravda Kristus. Mój duchovný lodivod sv. Pavol ma má vo svojich rukách.

Kristus je duša sveta. V ňom a s ním žije. A človeka oživuje. (319)

V Božích dlaniach

Znepokojené sú naše srdcia z hroziacej budúcnosti. Ale sv. Ján nás uspokojil: „Boh je väčší ako naše srdce a dokáže všetko.“ Boh nad nami a v nás. Niet opustenosti. (239)

Človek cíti niekedy opustenosť, i keď vie, že Boh je všade a vo všetkom. I naše myšlienky sú vždy len omrvinky jeho stálej prítomnosti. Nikoho neopúšťa. Človek sa sám opúšťa. I v tých strašných skúškach života si rany zasadzuje človek. Či je to neovládateľná nenávisť národov, či atómová hrôza, vždy je to dielo ľudské. Čo urobil zo seba človek. Vždy len odvrat od obrazu Božieho. (231)

Každé ráno nastupujem na cestu nového života. Pokojne a šťastne vo vedomí, že si tu, pri mne a vo mne. Prežívaš i možné ťažkosti, ktoré čakajú, alebo budeš ma nimi sprevádzať. Bohu nevypadneš z rúk. (229)

Keby sme sa vedeli zobudiť ako noví ľudia! Keby sme vedeli vyskočiť z včerajšieho človeka ako zo starej kože. Aj by sa to dalo, ale len vtedy, keby sa mohol vteliť do nás Kristus, a všetko, čo by sme robili, by robil On. Len to by malo zmysel a perspektívu. (229)

Omnohé sa pokúšame, čo nám ani neprislúcha a čo nepodlieha nášmu rozhodnutiu. Berieme sa príliš vážne. Božie zámery sú na druhom mieste. Ale aj tak sme len tam, kde by sme mali byť.

Chceme či nechceme, vždy sme

v Bohu. Ani najvehementnejší ateista nie je inde. I keď to nechce, je v tom. I keď sa rôznia naše predstavy a mentality.

Identifikácia hriechu a diagnóza choroby nie je vždy ľahká. Každé je liečiteľné životom či smrťou. (275)

Podstatný je vzťah k všetkému, najmä k tomu Najvyššiemu. To je naše miesto v kozmickej harmónii.

Nechať sa Bohom viesť ako dieťa za ruku. My nie sme nič, On je všetko. (290)

Veríme v Boha, stvoriteľa sveta. Ale aj všetkých maličkostí a okolností našich životov. Nik a nič nevypadne z Božej evidencie.

A tak stojíme vždy v svetlometoch Jeho vôle a ustavične sa nám treba rozhodovať. Vždy nachádzame poklad v sebe, či mimo seba. Smer našej vôle usmerniť do Božích intencií a či v opačnom smere.

Zosúladiť sa do intencií Najvyššieho vo všetkom. (291)

Človek je malý a tu je nekonečno Božie. Či sa mu vkladáme do rúk. A či sa ono nepoloží na nás.

Sme len nepatrné blšky vo všesvetovom zverinci Božom.

Dobre je všetko, ako je. (291)

Všetko je dielo Božích rúk. A každý sme Mu za všetko poplatný.

Nič sme vlastne neurobili. Všetko sme len smeli a mohli urobiť.

Preto je každý spor a každá choroba neaktuálna. Sila modlitby je len vtedy aktuálna, keby sme boli schopní stálu prítomnosť Ježišovu preniesť na objekt našich prosieb. (283)

Sme stále v Božej evidencii, či v dobrom, či v zlom. Koľko toho sa pomesť do láskavého Božského srdca! Všetka zločinnosť vo svete, tie terorizmy, to vraždenie vo vymyslených vojnách, ktoré nemôžu nič vyriešiť.

Ale aj osobné zlyhanie, naša úbohosť, naša neláska a bezcitnosť. Ani nemocnice nie sú liahňami obnovy sveta, ako som si kedysi myslel.

A tak sa potácame tými ešte dovolenými zastávkami možností dobra. Jediné dobré, čo v nás ostáva, je vedomie, že sme v Božích rukách. (257)

Naše životy sú len vypožičané. Aby sa len nevyšmykli z tohto vedomia! Čo je na nás a v nás dobré, je vždy Božia implantácia.

Boh žije cez nás do sveta. Všetko veľké a hodnotné je vo svete Boží prie-

nik. V modlitbe si to ozrejmíme a vzťah oživotvoríme.

Boh je náplň ľudského života. Bez toho je život duchovná púšť. Škoda u každého za život, kde to nie je náplň. (258)

No tak či onak, z Božích rúk nevy-
padneme. A preto mám dôveru aj
k budúcnosti.

Národ sa zabudol modliť a spytovať
si svedomie. Kým sa to nenaučíme, je
všetko zbytočné a pochybné.

Bože, buď k nám milostivý! (265)

Umenie žiť – Všetko prijať

Nový deň. Ako sa zahryznúť do neho?
Vložiť sa do vôle Najvyššieho. Ne-
vyberať si ani dobro, ani zlo. Ale všetko
prijať a vedieť, že je to rytmus Boží.

V tej našej úplnej závislosti a odda-
nosti je všetka bolesť, ale i radosť. Seba
nechať za sebou. (235)

Život sa skladá z veľkých a malých
ztrpkostí. Keď si uvážime, že všetko je
ustanovenie Prozreteľnosti a zvykáme si
prijať všetko z tých istých rúk, nebudeme
sa brániť, ale všetko si skúsime adoptovať.
A tak nebude nič nad úroveň našich
percepčných schopností, a tak sa každý
údel bude zdať primeraný. Ani Ježiš si
nevyberal spôsoby utrpenia. Tak všetko,
čo nám príde do cesty, treba vedieť pri-
jať a prehodnotiť. Pred Ježišom sme vždy
len žobráci lásky. (248)

Každá chvíľa je začiatok večnosti.
Keby sme dostali toľkú silu, že by
sme všetko dobré a veľké, ale i všetko zlé
a naštrbené vedeli prijať vďačne ako zá-
sah Boží.

Veď s toľkým Zlým a narušeným sa
stretáme, od defektov domácnosti až po
neistoty spoločenské. Veď to je možná
záchrana každej chvíľe. Pád dal, Pán vzal.
Chvála mu!
(265)

Zo svojej úbohosti volám k Tebe, Pane,
zale plný obdivu. Viem, že všetko po-
chádza z Tvojich rúk. A verím, že všet-
ko, s čím sa v živote stretám, je len a len
tvoje dielo. Či už priamo, alebo z Tvojho
dopustenia.

A z toho všetkého plynie zmysel na-
šich životov. Nie sme odkázaní na Teba,
ale v dobrovoľnom rozhodnutí sa Ti kla-
niame a podkladáme. To je evidencia
môjho života.

Viem, že je všetko od Boha. A preto
sa všetkému podkladám. A rád zhltnem
i všetky malichernosti života. (254)

Úplná oddanosť božskému riadeniu
našich životov. Dodatočne, po ro-
koch vidíme, že všetko bolo chcené v mi-
nulosti. Dobré i zlé a ťažké životné situa-
cie boli nevyhnutné, aby sa došlo, kde sa
došlo. Všetky stretania i blízkosti neboli
náhodné, ale boli sme k nim privedení.
Všetky pojaté myšlienky tiež. Čo sa fixo-
valo napísaním, má svoje úzadie. A všet-
ko, čo tu je, za to vďačím vóli Božej. Len
nech to nepohorší nikoho, ale povzbudí.
Len nech sme nástrojom. (311)

Umenie žiť – Bolesť

Sú aj dni bolesti. Vtedy spomíname
sna nesmierne bolesti bohočloveka,
ktoré prijal s toľkou oddanosťou a láskou
od Boha Otca smerom na vyvrcholenie
výkupných útrap na Kalvárii.

Bolesť ako základ vzkriesenia. Ozaj
„per cruce ad lucem“. Prichodí nám žiť
v túžbe po vzkriesení a všetko úsmevne
prijať v preteplenej nádeji vo vnútornom
pohľade na večnosť. Vedieť, že sme nežili
nadarmo, ani my, ani nik okolo nás.

Zvíra nám srdce pri pohľade na tie
lahodné telička a duše vnúčať v tomto ta-
kom riskantnom svete. (250)

Ani naše najhlbšie ľudské poníženie
av chorobe nedosahuje nikdy veľebu
Kristovho kríža. Naša úloha na ceste spä-
sy je jedine oslavovať Boha, že nás uro-
bil účastnými cesty kríža. náš ďalší život
nech je vďačnosť za tú ťarchu kríža.

I náš malý život nech je stála vďač-
nosť, lebo údel kríža by mal byť vrchol
života. (241)

Nevieme zladit' naše menšie či väčšie
Nutrpenie so stálou prítomnosťou
Kristovou. Teoreticky sme to ochotní
prijať, ale väčšinou je choroba, neúspech
a duševná či fyzická bolesť prekážkou
v nás samých.

Vykázali sme Ho na sviatočné dni.
A predsa hlavne v núdzi by sme sa mali
pritúliť. Prosme o jeho ustavičnú blíz-
kosť. (223)

Hľadáme stále kontakty s Absolút-
nom. A vždy je ponúknutá bolesť.
No je to najužší spoj a vždy efektívny.
Bez nej by sme sa cítili opustení. Dar-
mo je, na vlastných nohách nie sme schopní
stať.

Bolesť a trápenie je najlepší spoj.
Krása a zmysluplnosť nám oživujú život
a cez všetky úskalí sú oporou. (284)

I veľké bolesti sú len malé zastávky se-
bazdokonalovania. A niet tej malej,
aby sa jej nebolo možné vyhnúť. Len

v malých veciach sa ukáže forma člove-
ka. Ľudskosť je hranica našich možností.
Čo je vec anjela, nedokáže človek. Ži v
rozmeroch svojich možností. Prekročiť
sa môžeš, preskočiť nie. (296)

Kde až zastanú hlbinné ponory ľud-
skej duše? A kde sa dotkne duša
duše, najmä v úzkostiach a bôloch. Trá-
penie je nepolapiteľné. Ale rozpara život
vo dvoje.

Kde až sa dostane ľudské slovo. Bo-
lesť má výkupnú hodnotu, ale vie aj zni-
čiť. Ale hodnoty Kalvárie zmažú všetko.
K bolesti sa len veľmi delikátne možno
priblížiť. Neľutovať, len spolutrpieť. Zžiť
sa s trpiacimi. (307)

Umenie žiť – Radosť

Boríme sa mnohými úskaliaми života,
Bpokušeniami a surovosťami. A nie
vždy ľahko sa dostaneme k radosti. Ale je
tu, ako slnko za chmármi.

Len sa k nej dostať. Niekedy ju nájde-
me ľahko. Priletí akoby sama. Inokedy si
ju musíme vydolovať z bolesti a poníženi,
z bolesti a chorôb. Ale stačí vedomie, že
je vždy tu. Bo je večný zdroj radosti. Len
to vždy pokúšaný človek nevie. (272)

Všetko je krásne a obdivuhodné. Od
kvietkov a vrchov, dolín až po ľúb-
ný šum potôčka, po formáciu chmár. I tie
riavy a búrky. A vo všetkom vnímame
ducha a dych Stvoriteľa. Aj každá naša
myšlienka je len odlesk. Ale je tu, lebo
tu mala byť. A tak je tempo nášho vnútra
len obdiv a vďačnosť, ktorej sa musíme
podriaďovať. (280)

Všetko, celý život je obdivuhodný,
až zázračne obdivuhodný. A všetko
súvisí s podstatou všetkého – so svet-
lom. A podstata svetla je Kristus. On je
svetlom sveta a svetlom pre svet. V ňom
je zakotvený život sveta. Bez svetla by sa
stratila podstata života. (280)

Aké je len krásne žiť na svete! Aké vie
byť všetko krásne cez túto prizmu
Božieho obdivu. Na našej ceste sú aj prí-
koria, aj kadejaká zloba a surovosť.

Ale nad všetkým žiarí nenaruše-
ná milosť pokoja, ktorá všetko prežiarí,
okrášľi a zanesie všetko do oblastí, ktoré
sú nám všetkým.

Že je Boh, je krásna slasť života. Pre-
to treba všetko zredukovať na toto vedo-
mie. Keby to chcelo vojsť do mnohých.
(271)

Veru svet je plný radosti, aj plný krá-
sy, aj plný dobroty. Tešiť sa možno

i z vlastnej práce, i z vlastnej poézie, i z vlastnej myšlienky. A pritom vieme, že je všetko Boží dar. Každé dielo, či výtvarné, či hudobné, či slovné, či preklad. Všetko je v záhrade Božej kvet. Sme si žiť Boží nápad. (271)

Duch Boží vytvoril taký nesmierny a nesmierne krásny a obdivuhodný svet, stvoril človeka ako obdivuhodného tvora, ktorý je schopný velebiť Boha a koríť sa mu v zázračnej blízkosti svojho vnútra a v stálom obdive Jeho blízkosti, v živom kontakte cez svoju pokoru, v stálej túžbe po odovzdaní sa Božej vôli.

Blíži sa životný stav, kde by malo zmysel už len adoraovať a velebiť. (312)

Vyvrcholenie života je v radosi. Po troške sa zbiera. Veľkým prúdom nevie tiecť. Ale i záblesky šťastia sú veľkou odmenou. (273)

Umenie žiť – Smrť

Len čo zomrie, môže žiť. Najvzácnejšie, čo mohlo – ako zrno večnosti – vojsť do zeme, bol Kristus. Len aby sme my, ľudia, boli tou poctenou pôdou, do ktorej by bol pochovaný.

Všetko v živote sa krúti okolo tej problematiky zomrieť – žiť. Tu je koreň všetkej ľudskej nádeje. V akopalypse je síce naznačené, že niečo – z vlastnej viny – bude úplne zničené. I keď to s tou mentalitou ducha nepôjde tak ľahko, lebo korenení v ľudskom srdci. A z toho tak zľahka neodíde.

A tak nám treba vydržať vo viere vo vzkriesenie. Nechaj všetko v rukách toho, ktorý je Pánom života i smrti. (252)

Našich zomrelých drahých neoplakávame, len ich intenzívnejšie porúčame do Kristových rúk. Všetko Jeho osud nech je ich osudom. A v tej oblasti túžime ich nasledovať.

Nasledovanie Krista bol i je ich osud. A to isté očakávame. Láska Kristova je všetko. Tu i tam. (306)

Len smrťou zmúdrieme. Len po nej dôjdeme do pravlasti našej duše. Veď celý život v modlitbe a meditácii sme boli upriamení na Krista. Veď podstata života len s ním obsiahla svoju plnosť.

Každé ľudské dielo je len torzo, i náš život. Nezmyselné sú pohľady nad seba. Veľké veci sú stvorené i pripustené, ale len Bohom unášané srdce je pravá náplň života. (307)

Prílišný dôraz je na smrti tohto sveta. Podstatné je, že sme krstom zomreli svetu. V krste sme podstúpili smrť v Kristovi. To je smrť svetu a už i tak ideme v ústrety vzkrieseniu. Len keby sme boli schopní intenzívnejšie v tom žiť. Aby smrť nebola najväčším ostňom. Prosme k tomu silu. Nech sa vieme modliť správnym smerom. (311)

Naše životy sú pevne zorganizované. Na všetko je myslené, všetko máme v rukách. Len často iní sa postarajú o náš životný program, i keď krátkodobý.

Ale najdôležitejšia chvíľa života je hodina smrti. Celý život je na to príprava. Všetko je na to usmernené, alebo by malo byť. I nesmierne vzdelaní a múdri ľudia si s tým nevedia poradiť a pomáhajú si pritiahnutými orientálnymi myšlienkovými prúdmi.

No mne vychádza len jeden životný text: Ježišu, pomôž nám v smrti! (313)

Umenie žiť – Lásku

Láska je najošuchanejšie slovo, najviac ľzneužitá a najčastejšie sa ozýva v banálnych rečiach, ale aj v echu okolo národa, cirkvi a ovláda aj všetko okolo Boha.

Všetci sme len v podstate biedni, slabí a hriešni ľudia. Všetko z lásky. Najväčší jej prejav, že sa Boh stal človekom. A vzťah k nám je najčistejšia láska, lebo sme všetci Božie deti v perspektíve druhého príchodu Kristovho, do ktorého budeme všetci pojatí, živí i mŕtvi.

To je šťastná perspektíva starých a chorých. Láska Božia ako garancia zmyslu života. (260)

Bez lásky nie je nič a v láske je všetko. Sv. Pavol nás vyučil v tom, že v smrti Kristovej je všetka božská láska, všetka možná nádej človeka.

Kritériá pred Božou láskou sú ako v katalógu v listoch sv. Pavla. Ale vrchol je úplné podriadenie žijúcim v Kristovi, v každej situácii života i smrti.

Buď nám milostivý! (260)

Svet, aj náš svet, sa krúti medzi možnou láskou a nenávisťou. To rozmedzie nie je veľmi výrazné. Primárna je láska Božia, čo je v nás, je len jej odraz.

Čo nám treba primárne prosiť, je láska. Svet je preto v takom stave, že ju každý len obchádza. Prosíme, aby sme mohli vždy prosiť. (261)

Všetko sa začína a končí láskou. Kým sa nechávame inšpirovať zhora. Veď sú aj iné inšpiračné zdroje. Len sa nesmieme dať rozkývať. Aj duša má svoj radar.

Nik nevie dopredu, kde ho život zavedie. Celé naše myslenie nás má viesť. Udať smer. Cestopisy života bývajú rozhádzané.

Len od začiatku nastúpiť na správny vlak. (274)

Staronový nápis má stáť na vchode do našich srdc: milujme sa! To nám všetkým chýbalo.

Svet je taký krásny, keď je osvietený slnkom Božej lásky. Harmónia srdc je jediná skutočná okrasa života, i keď len chvíľkovo. Boh je stále, i láska. A v každom z kútov života občas zafúka aj chlad.

Ale vedieť, že to môže prejsť. (271)

Ak sme dospeli najvnútornejším presvedčením, že je vrchol všetkého láska, musíme stiahnuť konzekvencie. Všetka láska patrí Svoriteľovi a súčasne všetkému, čo stvoril, od hviezdneho neba až po posledného vtáčika a po steblo trávy. Nech nič nevypadne z obdivu, čo je formou lásky. Ani tvory, ani výtvo-ry, ani všetky okolnosti života a jeho živé výtvo-ry. Všetko je milovaniahodné. Všetko žijeme v Božom svete. (285)

V tomto historickom období potrebujeme predovšetkým ľudí, ktorí osvietenou a prežívanou vierou urobia Boha uveriteľným v tomto svete, Negatívne svedectvo kresťanov, ktorí hovorili o Bohu, ale žili proti nemu, zatemnilo Boží obraz a otvorilo bránu nevere. Potrebujeme ľudí, ktorí majú zrak upriamený na Boha a odtiaľ sa učia pravej ľudskosti. Potrebujeme ľudí, ktorých rozum je osvietený Božím svetlom a ktorým Boh otvorí srdce, takže ich rozum môže hovoriť rozumu iných a ich srdce môže otvoriť srdcia iných. Len cez ľudí, ktorých sa dotkol Boh, sa môže Boh vrátiť medzi ľudí.

Benedikt XVI.

Absolútna múdrosť Božia rozsiedla do každej doby svojich prorokov a vizionárov, ktorí sú potvrdením stálej prítomnosti Pána Ježiša v každej dobe, v každom mieste a čase. Sú i v našej dobe a všade.

Buďme šťastní a istí, že je Kristus i tu a teraz. Máme Matku Terezu a Bernadettu a Svätého Otca. Ale aj básnikov a žiarivé osobnosti. Nikdy nie sme sami.

Pavol Strauss, 17. 12. 1992.

Môj list Pavlovi Straussovi

Vážený a milý pán Strauss,

v práci Vášho Spolku priateľov Pavla Straussa a predovšetkým na stránkach Vašich Lísty PS hovorí Vaši priatelia, blízki z rodiny, odborníci, obdivovatelia o Vás a o všetkom, čo ste v nich a nám všetkým zanechali. Sám som sa necítil byť dosť znaly Vášho diela a povolanej sa o Vás, k Vám osobne či k Vašmu dielu širšie vyjadrovať. Ale ako dozrieva čas, často som s Vami v spojení a v myšlienkach k Vám hovorím. A teraz pri Vašom jubileu nachádzam i odvalu a cítim i povinnosť osloviť Vás touto formou a napísať Vám tento list.

Cítim i našu vzájomnú spriaznenosť nielen miestom Vášho narodenia, ale i mikulášskym gymnáziom, ktoré sme síce v rozličnom čase, ale na rovnakom mieste obidvaja navštevovali. Osobitne mi prichádza ako vzácne, že ste sa asi poznali a stretávali s mojím otcom počas Vášho krátkeho pôsobenia v roku 1944 vo Vojenskej nemocnici v Ružomberku. Žiaľ, teraz sa už ani jedného z Vás nemôžem na to spýtať.

Chcem Vám vyjadriť predovšetkým vďaka, že ste ma svojim životom a dielom oslovili. Zatiaľ sa asi len osem rokov s Vašou osobnosťou môžem stretávať, čítať a obdivovať - predtým ľahko v rozličných formách zohnané, no teraz akoby ľahúčko už dostupné - všetky Vaše diela.

Vám vďačím, že som sa mohol zoznámiť prostredníctvom priateľa Ľuba Rašiho s Vám hlboko oddanými Julom Rybákom a Martinom Jančuškom, a že spolu môžeme organizovať činnosť Vášho Spolku. Výročne sa tak mám možnosť stretávať s jeho čestným predsedom Otcem Biskupom Tondrom. Umožnili ste mi spoznať Vašich najbližších, uvidieť i odprevadiť na poslednej ceste Vašu manželku Máriu, stretnúť Vášho brata Juraja a neteť Máriu Vackovú, spoznať synov Pavla a Jozefa, nevestu Zuzku. Stretnúť unučku Katku s manželom Nikolajom, unučky Veroniku a Zuzku. Vďaka Vám som sa mohol stretávať a rozprávať s Vašími známymi a priateľmi Milanom Rúfusom a jeho rodinou, s Otcem

Antonom Srholcom, s pani Vierou Valachovou, s manželmi Mártou a Tiborom Žilkovcami, s Otcem biskupom Františkom Rábekom, s Vaším vedeckým lekárskeým spoluprádcou Karolom Kapellerom.

Osobitne vzácne mi je stretávanie sa s Vašími obdivovateľmi, znalcami Vášho diela z radov kňazov: Jozefom Tóthom, Jozefom Voskárom, Vladom Šostákom, Antonom Tyrolom, Jozefom Beščinským, Martinom Kolejárom a Pavlom Ondříkom. Všetci sú i zapálenými nositeľmi myšlienky Vášho blahorečenia.

Vďaka Vám som mal možnosť spoznať sa a spriatelíť s Jozefom Leikertom, autorom myšlienky, producentom a obetavým organizátorom Vašej Ceny, a cez ňu i s mnohými jej laureátmi a ich laudantami.

Neviem si predstaviť literárne, odborne i ľudsky vhodnejšieho editora ako Júliusa Pašteku, ku ktorému ste ma priviedli počas prípravy na vydanie Vášho súborného diela. Práca na vydaní ma spojila aj s osobnosťou Františka Mikloška, ktorému vďaka za získanie pána Pašteku na vykonávanie práce editora, a za obetavé hľadanie a získavanie finančnej podpory na vydanie jednotlivých zväzkov Vášho súborného diela. Pomohli ste mi spoznať aj systém redakčnej práce vďaka pani Gabriele Smolíkovej, ktorá celé Vaše dielo redakčne pripravuje vo Vydavateľstve Michala Váška.

Ukázali ste mi, že nestačí mať talent tvorivosti, ale že s ním musí byť spojená nesmierna túžba po hlbokom videní a porozumení existujúceho, po poznaní diel iných a histórie minulého, a spolu s tým obrovská túžba, odvaha a sila svojej myšlienky napísať.

Presvedčili ste ma, že zázraky sa dejú. Lebo považujem Váš život i dielo za zázrak boží i pozemský. A vydanie Vášho súborného diela v tak krátkom čase, na takej profesionálnej úrovni a pritom v tak nežičlivej dobe pre duchovnú kultúru - je skutočne zázrakom božím i pozemským.

Som nesmierne rád, že ste sa hoci krátko, no predsa po rokoch nesplobody i Vám nežičlivej doby mohli dožiť aspoň trochy zadostučinenia a

protych uznani. No viem, že ste si mohli až teraz vydychnúť, keď sa konečne všetky Vaše diela dostávajú súborne k tým, ktorým ste ich určili. Teraz si len musíme spoločne priať, že oslovia srdcia a mysle ľudstva, ktoré zúfalo potrebuje práve Vaše myšlienky a hodnoty, ktorým ste zasvätili svoj život.

Po prečítaní Vašich povojnových diel som - i napriek obrovskej dynamike zmien vo svete v posledných šesťdesiatich rokoch - pocítil som ich úžasnú aktuálnosť. Uvedomil som si, že tak ako myšlienky starogréckych mysliteľov, myšlienky evanjelia, dary Vášho ducha, že skutočne veľké myšlienky zostávajú večné.

Celý svoj aktívny pracovný život som sa snažil o technický pokrok v komunikáciách, aby umožnili ľuďom spolu jednoduchšie a viac hovoriť, aby si boli navzájom bližšie. No vďaka Vám som pochopil, že žiaden technický pokrok v infokomunikačných technológiách či dostupnosť aut a rýchlych lietadiel, pokroky v medicíne, nepriblížia ľudí k sebe, pokiaľ ich srdcia zostanú sebecky zatvorené pre božiu lásku.

Keď som sa zaujímal o fenomén Múdrosti, práve vďaka Vám som pochopil, že Múdrosť, Dobro a Lásky sú jedno jediné, navzájom spojené v Božej Trojjednosti.

Dali ste mi istotu, že vydržal, veril, snažil sa o dobro, žil pre dobro a lásku sa oplati.

Potvrdili ste mi, že pravá kresťanská viera nie je obyčajným abstraktným uctievaním Boha, ale je dennodenným žítím s evanjeliom vo viere.

Umožnili ste mi mať tú česť financovať a spolupodielovať sa na organizovaní vydávania Vašich Lístov PS a podporiť i vydanie Vášho Súborného diela a Vašej biografie.

Ľúto mi zostáva len jedno, že som nemal šťastie Vás i osobne stretnúť. No ako odmenu cítim všetko od Vás, čo ste mi odovzdali i umožnili, a aspoň touto formou vyslovujem Vám vďaka za všetky tieto Dary ducha ľudskosti, Dobru Lásky a Poznania.

Uveril som Vám.

Ukázali ste mi, kde je tá pravá Cesta, Pravda a Život.

Vám oddaný, s úctou,

Jozef Šišila

Na návšteve u Pavla Straussa

Bol krásny májový deň. Po rannom vyšetrení u lekára vybral som sa na návštevu...

Odparkujúc auto, s malým rukšacom prehodeným cez plece prešiel som cez frekventovanú cestu a okolo starých domov, v plnom hluku dopoludňajšieho mesta som prišiel až na cintorín...

Nitriansky cintorín, na ktorom po prežitom pozemskom živote odpočíva a na svoje vzkriesenie čaká Pavol Strauss so svojou manželkou Máriou. Už po ceste sa mi myšlienky spriadali; ako pozdravím, čím sa prihovorím... Ako dávno známy opäť prichádzam k tomuto ich dočasnému príbytku s očakávanou radosťou zo stretnutia.

Akoby symbolicky, že náhrobný kameň skrýva – ale neukryje – život, zo stredu vytŕčalo páru stebiel zelenej trávy, ktorá zdánlivo z tej mocnej čiernej žuly vyrastá.

Sediac na ňom – na tom žulovom kameni – spomenul som si na jedno zo svojich prvých uvažovaní – stretnutí s doktorom Straussom.

„Čo je tomuto svetu slabé, to si vyvolil Boh...“ (1Kor 1, 27b)

V mojom nebytí, (na tomto svete) dosahujem plnosť, (zmysel, zdôvodnenie, realizáciu, naplnenie) svojho bytia. Nebol som a bol som to „podstatnejšie.“ – Pavol Strauss.

Úžasná, dokonca „strašná“ blízkosť – až identickosť s Pavlom Straussom v pohľade na vznešenú završiteľku môjho (i jeho) života.

Pavol, ešte Vás ani poriadne nepoznáam, ale už mi chýbate! Dnes ti málokto rozumie... (A to, že Vás mám rád, to snád nemusím hovoriť.)

Vy ste už tam. Moja – Vaša – naša spoločná priateľka – bledná, strohých tvarov Krása, Vás vovzniesla do skutočného a naplnenia. Prosím, buďte mi druhom, súputníkom! Budem na Vás hľadieť ako do zrkadla – práve cez ňu – ktorá bude zatiaľ medzi nami – priezračná, priama i chladivá, ktorá nám pravdivý obraz o nás odráža, ale za ňou ste Vy. A ju – priateľku moju – tiež poprosím, nech prejasní mi cez seba Vás! Vás, ktorý ste už tam.

Ďakujem!

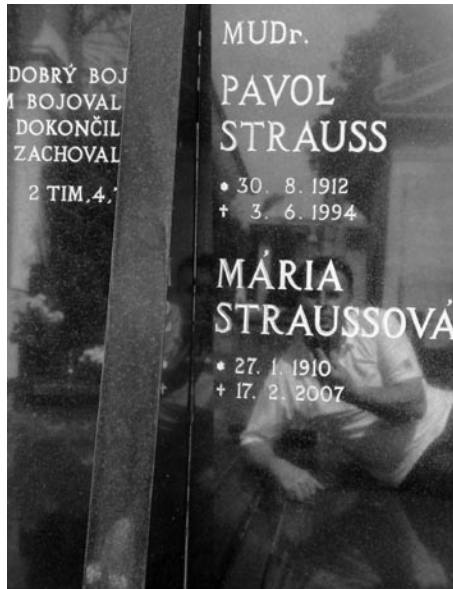
V Kluknave 05 novembra 2008

Dnes on opäť pozeral na mňa zo zlatých písmen, znázorňujúcich ho menom, a ja som bol tam – tam u nich.

Na Straussovom hrobe...

Na Straussovom hrobe
v hroznej dnešnej dobe
keď vše chváta do priepasti
som sa zastavil.

Pomodliť sa,
pozdraviť...
Požehnanie,
Ducha darov vyprosiť.
Sám stá z jeho brehu
uvidieť svet ten
v strašnom behu...

Požehnal Pán ľudstvu čas.
Nie by hnať sa do neznáma..!
A Jeho spoznať,
milovať a
láskou zvestovať.

Povedzme,
že je to zvláštne
na proroka hrobe sedieť...
Ale,
to aj pravdu
vedieť,
hlásať
nevhod i vhod...

Orodujte za náš svet!
Nech jeho vzkvet
nie je odpad – smeť.
Nech po pravde smäd
túžby sýti,
aby
kým sme v žití
zmysel jeho spoznali.

Ty prorok!
Hlásaj slovom,
písmom,
hrobom
Krista – Život,
ktorýs' v miere
plnej obsahol.

Šťastný som,
že i dnes
som s Vami bol...

Pavol Ondřík
V Nitre 23. mája 2011

Po celej prírode sa zdá rozložený smutný tieň hriechu človeka, akoby i duša prírody bola nalomená. A pohľad človeka, zatahnutý vlastným zlom i jeho odrazom, potrebuje niečo, čo by ho nadnieslo nad toto dvojaké jarmo. A do tohto zákulisia odvekého smútku môže nás viesť len ľahká ruka zasvätenca, očisteného absolútnou radosťou, ktorým je predovšetkým posvätený – kňaz. V kňazovi je možná najvyššia forma tvorivosti, aká je v umelcovi, odhalovateľovi pravdy.

Predstavme si len jas prírody, neba, lúk, vetrov, stromov v duši vydrhutej posväcujúcou milosťou, ktorá dýcha rytmom rajským, čo vyžaruje ako jemná čiarka, snová spomienka zo všetkého stvorenstva. A predstavme si ľudskú dušu, ubitú a ubolenú všetkým najťažším, čo môže človeka stihnúť, srdce zhorknuté a zovreté, a kňazovi sa podarí čo len na chvíľu rozohnať tie čierne mrákavy a viesť tento pohľad, zlomený pre všetky diaľky, pred večný trón radosti, pred kráľovstvo Baránka Božieho, do vždy jestvujúcej ríše plesania už večných srdc, pred trón Slnka Spravodlivosti. Ako zázračne sa vie spojiť bolesť a radosť, choroba a večné zdravie, narušenosť a a krása.

(Pavol Strauss, Zbrané... diela I., s. 192)

Krásou k Tomu, ktorý je Krása sama

(K 90. výročiu úmrtia Pavla Országha Hviezdoslava)

„Nik sa viac nenájde, kto by na svet pri- niesol učenie, ktoré by svojou krásou, opravdivosťou a pritažlivosťou prevýši- lo Kristovo učenie Lásky. A nikdy sa ne- nájde ušľachtilý človek, ktorý by odolal Láске, ktorá sa za všetkých obetovala.“

(Pavol Strauss)

„Kolkokrát umelecké diela môžu byť príležitosťou, aby sme si pripomenuli Boha, aby nám pomohli v modlitbe ale- bo tiež k obráteniu srdca! Paul Claudel, slávny básnik, dramatik a francúzsky diplomat v Paríži v roku 1886, práve počúvajúc spev *Magnificat* počas vianočnej omše, cítil Božiu prítomnosť. Nevkročil do kostola z dôvodu viery, ale vstúpil tam práve kvôli tomu, aby hľadal argumenty proti kresťanom, a predsa Božia milosť zasiahla jeho srdce.“

(Benedikt XVI. v katechéze pri ge- nerálnej audiencii 31. 8. 2011)

„U Munkovcov som sa zoznámil s dielami Lipperta, Guardiniho a mnoho z toho, čo vychádzalo v Mníchove u Her- dera. Stále rozhovory o duchovných ve- ciach, ktoré u mňa dlho narážali na môj intelektualistický snobizmus a marxistic- kú frazeológiu. Netušil som, že to všetko boli stanice milosti, a keď ma raz večer vzali na litánie a zaznelo *Tantum ergo*, bolo moje vnútro rozhodnuté. Vedel som, že toto je môj vnútorný svet, že sem patrim a padli vo mne všetky zábrany, všetky demagogické výhovorky.“

(Pavol Strauss: Kolíska dôvery)

+ + +

Keď som čítal, ako sa Benedikt XVI. v spomínanej katechéze „v myslí vrátil ku koncertu v Mníchove, kde Leonard Bernstein dirigoval dielo Johanna Se- bastiana Bacha“, a kde „na konci jednej kantáty cítil, nie na základe uvažovania, ale v hĺbke svojho srdca, že to, čo počul, mu odovzdalo pravdu veľkého sklada- teľa a nútilo ho chváliť a ďakovať Bohu“ - prudko sa mi zažiadalo postaviť na miesto J. S. Bacha nášho **Pavla Országha Hviezdoslava**, ktorý – hoci je priam pre to stvorený! – tak málo zaznieva v našich katechézach.

Spomenul som si pritom na neza- budnuteľný zážitok z minuloročnej púte k sv. Anne v spišskej Kluknave. Spúšťali sme sa z prístupovej cesty dolu širokou vykosenou lúčnou stráňou, kde na spod- nom konci stojí kostolík sv. Anny, pri ktorom bol na pútné dni postavený oltár. My zostupujeme dolu, a oproti nám sa – na celú tú stráň zaplnenú pútnikmi – nesú slová Pavla Országha Hviezdoslava,

ktoré kluknavský farár recitoval na úvod odpustovej slávnostnej svätej omše:

- Ó, jak sa pripraviť, jak sa vystrojiť, jak uspôsobiť, abych súcim stal sa do služby, jež mlé sily venujem; obete hodným, ktorú trasúcou sa zapalujem rukou; dôstojným pomeru, doňhož s hanby rumencom na líci vstupujem!?! – Bo, Hospodine, tá moja služba tebe patří chce; tá obeť moja, pane, hotová je zhorieť tebe; k tebe rád, tak rád bych priblížil sa, pritulil sa, Otče! Hej, skutok, Bože, hodlám vykonať, čo jediný je hoden života, bo sám je životom: nie obrad pustý, lež vrúcna úprimnosť; a v chvíli tej - ó, že len raz dňa zavítava ona! – keď s denným svetlom i svet zapadol, sám v tóni trvám – včul – ten skutok

nad skutky: sa k tebe modliť, pohovoriť s tebou... I jak sa k tomu schystať úkonu, jak prihovoriť, by som verným ti bol služobníkom, žrecom bezúhonným, a nadovšetko milým synom?...

Úchvatný dojem! Je pochopiteľné, že kluk- navský farár nemohol v sebe nájsť odvahu či opovázlivosť vystupovať vyššie a vyššie ďalej za Hviezdoslavom, lebo ten končí v extáze, hodnej iba tohto „božieho muža a proroka slovenského“ (Jozef Tóth):

A povstávam i ako kňaz, hľa! – V žiari obličaj, na pleciach ornát úsvitový, paprsk nadšenia v zraku, pery oliplé slov zbožných rojom, kráčam k oltáru po stupňoch vzletu, štebloch horlenia; naň mysle svojej skladám prvotiny,

čo v tvojom slnku práve vyzreli sta klasie plné, tlsté ovocie: I vatrou zbĺka srdce, kadidlom sa duša kudlí z nej, kým ústa znejú ti chvály choráalom.. Chceš odo mňa viac? Viac? Tak povýš na činiteľa ma svojej vôle; na proroka pomaz ma slova svojho; za mudrca ma ustanov svojej pravdy; umenia mi svojho daj byť šťastným

výkonníkom!...

Jak sa ti líbi, so mnou nakladaj: a ja som tvoj meč, jazyk, lúč, tieň, zvuk, všenaštroj v pravici – ač najslabší tvoj vyzývateľ...

„Umenia mi **svojho** daj byť šťastným výkonníkom!“ , nech „ja som tvoj meč, jazyk, lúč, tieň, zvuk, všenaštroj v pravici“ – ako sa ešte krajšie, vznešenejšie, závrat- nejšie dajú potvrdiť slová Benedikta XVI., že umelecké diela z rúk takýchto umelcov „môžu byť tiež momentom milosti, pod- netom k posilneniu nášho vzťahu a dia- lógu s Pánom, k zastaveniu sa a premýš- laniu – na ceste z *jednoduchej vonkajšej reality k hlbšej realite* (podč. J. R.), ktorá sa vyjadruje tu – lúč krásy, ktorý sa nás dotkne, ktorý nás akoby vnútorne „poraní“ a vyzýva nás vystúpiť k Bohu!“

Hviezdoslav v svojej závratnej sklad- be, ktorej sa dotýkame – „Zájď, slnko, zájď už! Dost si svietilo...“ – v úvode priam názorne demonštruje tú Bene- diktom spomínanú cestu z „jednoduchej vonkajšej reality“ – z onoho „široho sve- ta“, „žitia ruchu“, „vodopádov hluku den- ného“ (Hviezdoslav) – k „realite hlbšej“:

Bych z najďalších sa bytia výbežkov do zväzku zhrnul z dennej rozraty, tykadlá túžob stiahol pod srdce, v úl zhromaždil sa zmyslom, živlom každým,

na myslí, v duši zosústredil: tak, tak samosvoj a celý, úplný a završený navrátil sa domov, sa v sebe uzavrel, v tej komôrke, útulni najtichšej: kde velebný ma čaká svätvečer, tá najslávnejšia z chvíľ, z nichž sa skladá život človeka; hod rozkošný – len nesmrteľný skôr plam na oltári vznietiť, ku stolu skôr ducha prisadnúť!...

Tma, ticho, pokoj...

Čas odhalenia vnútri podstaty, tej sochy božskej, dosiaľ odetej vo prašnú pláchu; doba rozvítku potuchy z pochýb zvierajúcich lupňov na istoty skvet biely; okamih preobrazenia z tela v duchovný zjav, premenenia zemskej šmúhy v dúhy jas: nebeského príchod kráľovstva...

Slovami Benedikta XVI. povedané: „Umelecké dielo je výsledkom kreatívnej schopnosti ľudskej bytosti, ktorá si kladie otázky pred viditeľnou realitou, snaží sa odhaliť jej hlboký zmysel a odovzdávať

ho prostredníctvom jazyka, tvarov, farieb a zvukov. Umenie je schopné vyjadriť a zviditeľniť potrebu človeka ísť nad rámec toho, čo vidí, poukazuje na smäť a hľadanie nekonečna. Ba viac, sú to akoby otvorené dvere k nekonečnu, ku kráse a pravde, ktorá prekračuje všednú každodennosť. Umelecké dielo môže otvoriť oči mysle a srdca, pozdvihnúť nás k výšim.

*Ó, tá nevýslovná
slasť: spočinúť môcť v božom objatí!
Tá rozkoš prístrešia: - nie dušienku,
lež ducha tvorstva vstave obšastniť!
Tá radosť nálady: nie srdiečkom,
lež schopná pohnúť, pozatočiť svetmi
v ples, v poskok veselý!... Však tichý som,
jak hovieť si vie v sláve pohodlie;
jak bezpeč zná si dvoriť, nad sebou
štit azúrový krovom; najvyššia
jak vrcholieva spokojenosť: - len
som prítulný ni dieťa, z cudzích ramien
čo k materským sa prsiam utieklo
a privilo sa rúčkou repíka;
len úprimný - sám cit, čo zurkotá si
sťa jarček pásom milej doliny,
v jej kvetný vrkoč vpletajú sa stužkou;
len dôverný - sám dych, čo vyznieva
v reč polohlasú, jak vše pod plátvou
v teplučkom hniezdku vtáčik zvečera,
než usne, prvej čvirká privetive,
čajs' modlí sa tiež -*

Naozaj: jedným z najvýznamnejších kanálov novej evanjelizácie, „ktorý nás môže priviesť k Bohu a tiež pomôcť pri stretnutí s ním“, je „**via pulchritudinis**“, **cesta krásy**, k objaveniu hlbokého významu ktorej nás volá Benedikt XVI.

+ + +

P. S. Skôr ako som stačil poslať tento príspevok do tlače, prišla mi do rúk nevšedná publikácia: **Matthew Fforde: Desocializácia. Kríza postmodernity** (LÚČ 2010). Nevšedná už tým, že Predhovor k nej napísal **kardinál Jozef Tomko**, podľa ktorého má táto kniha „pre Slovensko mimoriadnu aktuálnosť“, lebo „krajiny východnej Európy sú dnes, po páde komunizmu, omnoho viac vystavené vplyvu západnej... kultúry a budú musieť vážne rozmýšľať o smere, ktorým sa ten vplyv uberie, najmä ak majú v úmysle sa brániť pred jeho škodlivými aspektmi“.

Kardinál Tomko nás v čase úpadku západnej civilizácie, ktorej sme súčasťou, upozorňuje na dielo autora, ktorý po dôkladnej „chladnej analýze“ chorobného stavu tejto civilizácie „hľadá protilieky“ na onú chorobu a nachádza ho *v návrate k duši*. (Povedané Hviezdoslavovými slovami: „**v preobrazení z tela v duchovný zjav**“.) A jednou z najorganickejších (a preto aj najúčinnějších) ciest návratu k duši – aby sme naviazali na tému nášho článku – je práve oná „via pulchritudinis

cesta krásy“. Veď je ona vlastne cestou duše k DUŠI!

Zároveň nás kardinál Tomko volá „zostúpiť z kazateľnice a na základe faktov si uvážiť, či nemáme naozaj v rukách také hodnoty a či si ich vôbec vážime“ – hodnoty, ktoré „môžu byť príspevkom a protiliekom na chorobnú krízu západnej civilizácie, a tak aj cenným prínosom pre spojenú Európu“. (Spomeňme si, ako nás dávnejšie k tomu volal Ján Pavol II.!)

Pavol Országh Hviezdoslav, prichádzajú Vaše (a nielen Vaše) časy!

Julo Rybák

Z ohlasov na Listy PS

Děkuji za poslední číslo Listů PS... Moc se mi líbily myšlenky PS o svatosti, třeba ta, že národ není ztracený, dokud je v něm alespoň jedna světlá duše, a Církev není ztracená, dokud je na světě jediný svatý. A taky se mi moc líbil ten příspěvek o horlivosti konvertitů. Ti to asi nikdy neměli lehké. A já ani sama nevím, jaké k této problematice zaujmout stanovisko. Vždy se mi zdálo, že – aspoň v rámci křesťanství – je dobré zachovat „víru otců“. Ale jestli to platí obecně, nevím.

Pokud jde o ty „světlé duše“, měla jsem nedávno možnost se s jednou takovou setkat. Byla jsem... na koncertu v Jeseníkách, na Maria Hilf u Zlatých Hor... Koncert byl překrásný, vystupovala M. Kapustová a J. Moravec, ona z pražského ND, on ze Státní opery Praha, byl tam v jednom čísle i kontratenor z Nitra a recitace Rilkeho v přednesu herce šumperského divadla, doprovázel Richard Pohl. Repertoár byl citlivě volen pro dané prostředí a příležitost – charitativní akce na záchranu jednoho tamního kostela. A po koncertu bylo posezení na místní faře, asi 20 lidí, a ta „světlá duše“, to byl starý pán otec Stanislav Lekavý, který toho prý hodně v životě prožil, ale o tom nemluví, byl řadu let vězněn, dnes je to ohnutý starý pán, ale s takovými dobrými modrými modrými očima, který nikomu nic nevnučuje, ale jako z toho místa vyzařuje genius loci, z něho pokora a dobrota. Tak to byl docela velký zážitek. To poutní místo je nedávno znovuvybudované, a dnes tam chodí prosit hlavně ti, kteří si přejí mít děti nebo se jim narodí nemocné dítě, je tam spousta fotografií novorozenat s děkovnou modlitbičkou. Ti lidé to své „jezulátko“ jistě pokládají za zázrak vyprošený na přímlovu Panny Marie Pomocné. A tak, ať je to jak chce, je to místo kladných emocí a asi také patří k těm, které přispívají k té nové evanjelizaci. Tak ještě jednou děkuji za nové Listy PS, vždy je tam hodně povzbudivého čtení. (...)

Přiložím zas pár básniček, jen tak, protože v té o Maria Hilf se odráží mé okouzlení tímto místem, v lůně hor a blízko k nebesům.

Maria Hilf Otcí Stanislavovi (Lekavému)

*Maria Hilf... Tak zvláštní klid.
Místo tak prosycené modlitbami.
Sem do lesů je třeba jít
a pochopit, že Bůh je s námi.*

*Laskavé oči otce Stanislava
nám mírnou modří nebe požehnají.
Zde nehraje už roli světská sláva
a všichni lidé se zde lepší zdají.*

*Zde z nitra hory voda pramenitá
omyje oči a uzdraví duši.
Nebeským světlem tady denně svítá,
staré i nové zázraky zde tušíš.*

*Zde setkává se zkušenost i mládí,
každý z nás pořád cestu hledá.
Dobro vždy se zlem bitvu svádí,
zdanlivě slabé porazit se nedá.*

*Ať nám všem pomáhá ta,
jíž je toto místo zasvěceno.
Nyní i v hodinu smrti naší.
Marie Hilf, Panna Maria Pomocná.
(Zdenka Trösterová v listě z 27. júla 2011)*

Poznámka. Kolegyni Zdenke Trösterovej sa mi žiada poďakovať za milý list Straussovou úvahou, ktorá sa dotýka jej rozpakov, „*jaké k této problematice zaujmout stanovisko*“:

(4. 7. 1950)

Nekonvertoval som sám. Celá moja minulosť konvertovala so mnou. Všetko musí v človeku zomrieť. Ale v inej, vyššej, „posvätej“ forme znovu oživa, oživa k novému životu.

A v tom je zvláštnosť konvertitu, že sa v ňom vedia syntetizovať zdanlivé protiklady, nezlučiteľné protiklady, lebo veď bol niečím, čím nekonvertita nemohol byť, a to nielen v náboženskom ohľade.

Konvertita nič nezrádza. Opačne. Všetky ideálne hodnoty minulosti privádza k novému možnému rozkvetu. Konverzia je jediné možné pokračovanie tam, kde sa už všetko zdalo na hraniciach možnosti. Všetko hmlisté sa stáva jasným. Všetko čisté a dobré má možnosť vývoja k svätosti. Po ozajstnej konverzii nemožno zradiť – len zomrieť.

(Tesná brána, s. 51-52)
J. R.

Martin Koleják

Spiritualita a utrpenie

(K stému výročiu narodenia Pavla Straussa)

Medzi kresťanskou spiritualitou a utrpením je nerozlučný vzťah. Konvertita Pavol Strauss hovorí: „Utrpenie bolo a ostáva integrujúcou súčasťou života.“¹ Pýta sa: „Kto zmapuje dejiny utrpenia človeka?“² Kto pochopí bolesť?³ Odpovedá: Bolesť sa dá „precítiť, ale nedá sa do nej preniknúť. Bolesť je jedna zo záhad ľudského bytia.“⁴ Vo vzťahu k nej všetky „naše vysvetlenia sú nedostatočné a neprimerané.“⁵ Tajomstvo bolesti je obklopené Božím mlčaním aj vo Svätom písme, ktoré „je ako veľká Kniha o utrpení“⁶. Biblia nám predstavuje mnoho trpiacich. Stačí spomenúť Jóba, Tobiáša, Noemi, Rút, Jonáša a Jozefa. Nasledovali ich veľké postavy svätých a Kristových svedkov, ako sv. František Assiský, Ignác Loyolský, Terézia z Lisieux, páter Pio, sestra Zdenka Schellingová.

Samotná Biblia si je vedomá, že nedokážeme pochopiť celé tajomstvo bolesti, pretože ho obklopuje Božie mlčanie. Jeho konanie a jeho myšlienky sú pre nás nie celkom pochopiteľné: „Lebo moje myšlienky nie sú vaše myšlienky a vaše cesty nie sú moje cesty – hovorí Pán“ (Iz 55, 8). Veľkú časť utrpenia si ľudstvo spôsobuje samo. Mnohí trpia nie preto, že by boli potrestaní Bohom, ale pretože ich ranili ľudia. Dieťa, ktoré zomiera od hladu v Indii alebo v Afrike, nezomiera preto, že by mu Boh nedal pokrm, ale pretože egoizmus bohatých krajín uprednostňuje plytvanie surovín či hromadenie zbraní namiesto toho, aby sprístupnili celému ľudstvu potraviny zeme.⁷ Avšak existuje kategória zla a bolesti, ktorá je mimo akejkolvek presnej súvislosti s ľudskou zodpovednosťou.

Strauss ako lekár uvažoval: „Choroba, utrpenie, zdravie a smrť sú neodvratné pripasti života, pred ktoré je každý postavený. Lekár sa v nich suverénne pohybuje – sú mu najbližšie. Preto do nich najďalej dovidí.“⁸ To platí v prípade veriaceho lekára. Túto myšlienku objasňuje Ján Pavol II.: „Kristus nás uvádza do tajomstva a necháva nás nachádzať «dôvody» utrpenia podľa toho, ako sme schopní pochopiť veľkosť Božej lásky.“⁹ Lekár milujúci Boha, akým Pavol Strauss bol, videl veľmi ďaleko do pripasti utrpenia.

Ježišovo utrpenie

Už počas svojho života na zemi dal Kristus do centra svojej pozornosti práve tajomstvo bolesti. Markovo evanjelium je takmer spolovice rozprávaním o Kris-

tovi v spoločnosti chorých. Kristove zázraky nie sú divadelnými gestami určenými na vzbudenie aplauzu a úspechu, ale sú skôr orientované na oslobodenie človeka od zla a bolesti. V Kristovi sám Boh prichádza v ústrety trpiacemu ľudstvu, aby ho oslobodil od tyranie zla. Je to pomalé a progresívne oslobodzovanie určené zakotviť v dokonalom meste, v ktorom už nebude ani bolesti ani smrti. V obraze Nebeského Jeruzalema, symbolu sveta, ktorý Kristus založil a ktorý my máme pomáhať vystavať, nám Apokalypsa ponúka tento profil: „Hľa, Boží stánok je medzi ľuďmi! A bude medzi nimi prebývať [...] Zotrie im z očí každú slzu, ani nebude smrti ani žiaľu; ani náreku, ani bolesti viac nebude“ (Zjv 21, 3 – 4). K tomuto cieľu vedie úzka cesta úsilia a sebadarovania. Môžeme žasnúť nad Božou pokorou, veď „Boh sa nám [na Golgote] v utrpení najviac priblížil, aby sa mu i človek mohol priblížiť.“¹⁰

Kalvárska dráma poukazuje na vzťah medzi bolesťou, láskou a nenávisťou. Hĺbku Božej bolesti nedokážeme dovidieť, tak ako nie sme schopní predstaviť si veľkosť Božej lásky. Silou lásky, vrcholne prejavenu na kríži, Kristus víťazí nad temnotami zla. „Veľký piatok pochopí ozaj len ten, kto cestou vnútorného vývoja dospel k poznaniu, že zmysel života je len utrpenie. Kto nepocíti prázdnotu, ak netrpí, nepochopí ani jediné riešenie všetkých individuálnych i svetových problémov mocou lásky a jej odpúšťania. Kým neprestane opravdivá nenávisť, nenastane ani opravdivé budovanie sveta.“¹¹ Iba s mocou Kristovej lásky sa dá budovať svet.

Kristov kríž dáva zmysel každému ľudskému utrpeniu, čo sv. Pavla viedlo k prekvapivému zvolaniu: „Teraz sa radujem v utrpeniach pre vás a na vlastnom tele dopĺňam to, čo chýba Kristovmu utrpeniu pre jeho telo, ktorým je Cirkev“ (Kol 1, 24). V tomto duchu pokračuje Strauss: „Divíme sa veľkosti utrpenia našej doby, nie aby sme ju zvelebovali. Z blízkosti Božej sa vracia každý, ako sv. František z Monte Alverno, s krvavými dokladmi styku s večnosťou.“¹² V žiadnom prípade tu nejde o masochizmus, o zvelebovanie bolesti kvôli nej samej, ale kvôli jej ovociu zjednotenia človeka s Bohom. Bolesť kresťana nepadá do prázdna, ale je pripojená k vykupiteľskej Kristovej bolesti. Bolesť sa takto stáva prameňom dobra. Ježiš v skutočnosti netúžil po bo-

lesti, ale po poslušnosti Otcovi v pravde a láske. Utrpenie prežívané s Kristom je najcennejším darom, najproduktívnejšou ľudskou činnosťou.¹³ Preto je potrebné „vedieť o súvisi medzi schopnosťou obetovať niečo zo seba, zo svojich skrytých chorôb, útrap a obmedzeností za iných, za kolegov, za umelcov, za kňazov, aby armáda tých, čo môžu zlepšiť svet, mala na to silu v rámci súvisu všetkých i duchovných a morálnych potenciálov.“¹⁴ Ide o spiritualizáciu utrpenia, ktoré nás spája s Bohom, s ľuďmi a so svetom.

Bolesť nevedie kresťana k zúfalstvu, ale k nádeji na vzkriesenie. Človek nádej dokáže trpieť pre vieru. „Tí, čo neveria ani v utrpenie za presvedčenie a neuctia si ho, spreneverili sa podstate ľudskosti. Pre tých stratil vlastný, a tým väčšmi cudzí život cenu. To sú zúfalc, ktorí vháňajú svet do zúfalstva.“¹⁵ Jedinou záchranou pred zúfalstvom v utrpení a smrti je Kristus: „Ludia i naďalej podstupujú hrozné utrpenia a príšernú smrť. Ale Pán Ježiš naše umieranie pojal do svojej smrti a sňal z neho osten zúfalstva.“¹⁶

Uvedomujúc si hodnotu utrpenia, Strauss hovoril, že „skoro ani nevieme, aká je to zodpovednosť vziať na seba Kristov kríž. [...] A vedome sa dištancovať od tých, čo ho neprijali, a od tých, čo sa od Krista dištancujú. A pritom ich chápať i takto ich milovať a za nich prosiť.“¹⁷

Utrpenie Pavla Straussa

Pavol Strauss svoje utrpenie, ktoré sa naňho hrnulo zo všetkých strán, prežíval ako nasledovanie Božieho služobníka. Počas druhej svetovej vojny sa ako príslušník židovského národa niekoľkokrát ocitol tvárou v tvár smrti. Za socializmu zažil nemilosrdný sled profesionálneho a spisovateľského ponižovania. Prijal to celkom ticho, podobne ako Boží služobník, ktorý sa obetoval, „pretože sám chcel, a neotvoril ústa“ (Iz 53, 7). V bolesti je človek pokúšaný k nenávisti. On v skúškach obstál. V dobe, keď mal všetky dôvody na nenávisť, nastúpil na cestu lásky.¹⁸ Láska si vyžaduje sebazaprenie, tým, že sa nechám zraňovať a očisťovať.¹⁹

Ďalšie utrpenie znášal, keď na prelome rokov 1985/86 veľmi vážne ochorel. Ťažkú, skoro smrteľnú chorobu prežíval s duchovnou zrelosťou. V chorobe píše: „Prišiel som na to, že choroba môže byť najväčšie šťastie pre dušu. Chorý, zlý a zlostný je ťažký omyl prírody. Nemocnica by mala byť veľkovýrobcou úsmevov.“²⁰ Chorobu prežil s požehnanými duševnými zážitkami Božej prítomnosti. Svedčí o tom aj toto vyznanie: „Som po ťažkej, skoro smrteľnej chorobe, kde sa mi Kristus viac priblížil a pomohol mi k rela-

tívnemu zdraviu, možno i to, aby som ešte a ešte vyznával viac i menej zjavne, ale hlavne vyznával.²¹ Po návrate z nemocnice sa tešil „každému dňu, každej cudzej i vlastnej myšlienke a hlavne posile z denných návštev Pánových.“ Nevyhľadávanú, ale prijatú bolesť nazval svojim verným priateľom: „Len z katolíckej duše mohol vziť a denne môže znovu vychádzať šťastný výkrik: *Sestrička bolesť. Áno, bolesť je najneklamnejšou legitimáciou pred Večnosťou.*“²² Samotná bolesť sa môže stať modlitbou: „*Tažko je modliť sa v chorobe. Ale veď sama choroba je modlitbou. Choroba a utrpenie je modlitba, ktorú si Boh inkasuje bez našej vôle.*“²³

Prijaté utrpenie zdokonaluje človeka

Neopakovateľné sú Straussove úvahy o užitočnosti utrpenia. Je presvedčený, že „*život bez bolesti je ochudobnený.*“²⁴ Bolesť pomáha objaviť pravé šťastie: „*Keby k nemu stačila technická kultúra, mali by majitelia domov, áut, chát, chladničiek a televízorov byť šťastnými ľuďmi.* [Dnes by sme mohli hovoriť o majiteľoch víl, jácht, lietadiel a astronomicky vysokých bankových účtov]. *Máme však paradoxný pocit, že ľuďom, ktorí všetko majú, niečo chýba. Niečo podstatné. Ľudia, ktorí neprešli utrpením, krízami, katastrofami a nešťastím, ktorých vnútro nevytvorilo s nimi duševný amalgám, sú nedokončené, ba defektné individua. V určitom zmysle je nešťastným človekom ten, ktorého nikdy nestihlo nešťastie.*“²⁵ „*Prihodnosť, príjemnosť, tzv. občianske šťastie s jeho pohodlím, blahobytom a ulízanosťou sú skleníkovou atmosférou vnútornej plytkosti. Len čoho sa dotkne bolesť a boj, začne mať rozmer.*“²⁶ „*V utrpení sa otvárajú nepoužité riečišťa duchovného sveta s nevidanou rovínou vo všetkých ozvenách vnútorného bytia.*“²⁷

Strauss poukazuje na paradox: „*Tituly, okiadanania, vyznamenania škodia ľudskej podstate umelca viac ako zaznávanie, príkorie a poníženia. Upchávajú prísunové cesty z nespoznateľnej atmosféry ducha.*“²⁸ To platí, ak človek nemá odstup od ľudskej slávy. Treba vedieť, že utrpenie susedí s dobrotou.²⁹ Keď si po rokoch premyslíme všetky tie sklamaná, bolesti a neúspechy, ukáže sa, že sme pomocou nich veľa získali, v nich dozrelo naše pochopenie iných, v nich dozrela naša добрota. Pravá добрota vyrastá vždy z bolesti.³⁰ Veď „*príkorie a poníženia, facky a bolesti sú stupne, ktorými môžeme vystúpiť do vyšších podlaží svojho vnútra. Bez hnevu, bez zatrpknutosti, len úsmevom z nadhľadu.*“³¹ Utrpenie je skúškou. „*A dobre, že je svet voči nám necitný, nechápavý, nevďačný a chladný. Aspoň sa*

osvedčíme.“³² Do neba sa dostanú tí, čo vytrvali s Kristom v skúškach.

Podľa Straussa „*niet veľkosti bez utrpenia. Bez utrpenia by bol život prázdny.*“³³ Veľkosť človeka narastá s veľkosťou utrpenia: „*Veľkosť človeka sa nedá merať veľkými skutkami, ale veľkosťou prežívateľného utrpenia pre charakterovú rýdzosť. Poznal som človeka, ktorého pre oddanosť Cirkvi strčili do baní. A pretože za žiadnu cenu nebol ochotný pracovať v nedeľu a v mariánske sviatky, dali ho na práce v najrizikovejších, najnebezpečnejších úsekoch štôlni, kde bolo nebezpečenstvo zosunov.*“³⁴ Strauss veril, že poníženie budú povýšenie (porov. Lk 1, 52), lebo oni sú v Božích očiach veľkí: „*V čase najväčšieho poníženia sa zrači vnútorný formát. Ale pokoj, ktorý sa tu ukáže, je dôkazom toho, že z každej životnej polohy je možný vzostup. To je dôkazom viery. Že u Boha je všetko možné.*“³⁵

Aj za veľkými osobnosťami v dejinách ľudstva stálo utrpenie. V dotyku s bolesťou vznikajú hodnoty, „*na ktoré ľudstvo nevie zabudnúť.*“³⁶ Utrpenie dokáže navrátiť márnотratných synov zo zlej cesty. Ono mení človeka i spoločnosť: „*Chorobami a krízami sa začínajú prelomy v nás, ale aj okolo nás v celej našej spoločnosti.*“³⁷ Preto podľa Straussa „*bolesť je najlepší vychovávateľ,*“³⁸ hoci ju mnohí vyhlasujú za zbytočnosť. Bolesť spojená s blízkosťou smrti je „*chvíľa veľkých poriadkov vnútra. Keď prejde, je všetko v nás na správnejšom mieste.*“³⁹

Existuje vzťah medzi bolesťou a múdrosťou: „*Človek musí dozrieť a ostarieť, aby pochopil, čo to je dožiť sa takeého rána. Aj choroba pomáha zmúdiť.*“⁴⁰ Bolesť nás vedie k добрote: „*Dobrý človek je smutný. Lebo svet nechápe, že добрota je najväčšia múdrosť.*“⁴¹ Dobrota nenachádza vždy otvorené dvere srdca. Dobrý človek nevstupuje do nich nasilu. Je smutný z tvrdosti srdca. Múdry býva preto mlčanlivý a smutný.⁴²

Aj veľkosť národa závisí od jeho postoja k utrpeniu: „*Veľkosť národa je vždy len v hodnotách získaných bolesťou. A tých sa nám vždy dostane.*“⁴³ Strauss ako rodený Žid i Slovák napísal: „*I bolesti, utrpenia a útlaky i ústrky slovenského národa majú veľa spoločného s mnohostoročným utrpením židovského národa, od každého poníženia cez nenávisťné výbuchy, až po hitlerovský holocaust. A preto je im spoločná túžba po spásе a Spasiteľovi.*“⁴⁴ Rozdiel medzi židovským a slovenským národom je rozdielom medzi starozákonným a novozákonným ľudom: U Židov ostala mesiášska túžba, a Slovákov držala a drží viera v Spasiteľa.⁴⁵

Existuje aj duševná bolesť. „*Ak duša netrpí, ešte sa neprebrala k životu.*“⁴⁶ Nie

je citlivá na nedostatky a zlo v sebe i vo svete. Preto „*najúbohejší je človek, čo je so sebou spokojný.*“⁴⁷ Duševná bolesť môže byť omnoho intenzívnejšia ako telesná. „*K najväčším bolestiam patrí, že sme dost neurobili. Že sme nevykonali, čo sme mali vykonať.*“⁴⁸

Prijaté utrpenie, aj keď oberá o fyzické sily, je zdrojom životnej posily. „*Stretnutie s bolesťou, skutočné stretnutie s vlastnou i cudzou bolesťou, je vytvorenie novej skutočnosti, novej životnej sily. Životná sila pozostáva len z prekonaného utrpenia.*“⁴⁹ Ono má podobný efekt ako veľké zážitky: „*Veľké zážitky sú oporou a posilou života. [...] I ťažká choroba a krutá bolesť.*“⁵⁰ Intenzita obnovy človeka závisí od prijatia bolesti: „*Radostná bolesť nás najviac osvieži.*“⁵¹

Utrpenie zjednocuje ľudí

Utrpenie by malo vytvárať mosty medzi ľuďmi. Strauss píše: „*Možno sme v dezintegrácii vzťahov dospeli k bodu, kde sa stali utrpenie a choroba posledným spojivom medzi ľuďmi. [...] Možno sme dozreli k bodu, keď ozdravenie medziľudských vzťahov začne sa naozaj len v nemocniciach a liečebniach.*“⁵² Choroba robí ľudí vnímavejšími na skutočné hodnoty, medzi ktorými má prvé miesto láska. „*Chorí ľudia sú milovaniahodní nielen pre svoje utrpenie, ale i preto, že sú práve v tom čase prístupnejší cudziemu dobru.*“⁵³ Choroba môže vyvolať aj rôzne negatívne reakcie, napr. kritiku okolia, prehnané požiadavky na okolie, pocit spoločenskej krivdy a dokonca odpor ku každej forme pomoci zo strany iných.

Strauss nevedel pochopiť, keďže jestvovala choroba, „*že ľudia vedeli byť aj zlí, malicherní, besní.*“⁵⁴ Nechápal, „*prečo sa ľudia od seba dištancujú pre farbu pleti, rasu, národnosť a náboženstvo, pre hmotu, moc, politiku, keď majú jedného otca – bolesť a jednu matku – smrť.*“⁵⁵ Odsudzoval indiferentnosť: „*Kto nie je schopný stáť v úcte a pohnutí pred trpiacim či umierajúcim, nie je schopný poznať ani cenu života a jeho krásy.*“⁵⁶ Pre zlých ľudí je trpiaci človek urážkou: „*Kto trpí, je urážkou pre všetkých, čo neprešli utrpením, a pre tých, pre ktorých ešte nevzišlo slnko utrpenia, čo stále nepochopili, že utrpenie je ústredným problémom života žitého i pomysleného.*“⁵⁷

Utrpenie by malo upevňovať bratstvo medzi ľuďmi. Vďačný pohľad býva „*zárukou možného bratstva všetkých trpiacich. Veď každý trpí, alebo trpel, alebo bude trpieť. A tak je bratom všetkých.*“⁵⁸ Utrpenie dokáže spájať ľudí na tomto svete, dokáže byť mostom lásky, dokáže spájať s Bohom. Svet bez utrpenia a bolesti bude až v nebi.

Bibliografia

BENEDIKT XVI., encyklika *Spe salvi*, Trnava 2008. JÁN PAVOL II., apoštolský list *Salvifici doloris*, Praha 1995.

G. RAVASI, *La sofferenza nella Bibbia: tra tenebra e luce*, in C. GNOCCHI a kol. *Il dolore innocente*, Milano 1999, s. 107 - 131. J. RYBÁK, *V dotyku s Pavlom Straussom*, Košice 1997. P. STRAUSS, *Apoštolské vyznanie viery*, in *Viera a život 7: 1997 č. 3*, s. 210 - 223. P. STRAUSS, *Človek pre nikoho*, Bratislava 2000. P. STRAUSS, *Ecce homo*, Trnava 1992. P. STRAUSS, *Kolíška dôvery*, Trnava 1994. P. STRAUSS, *Listy sebe*, Prepis rukopisu z roku 1993. P. STRAUSS, *Nádhera nečakaného*, KA UPJŠ 1992. P. STRAUSS, *Odvrátený hlas. Poznámky ku všetkému i k životu*. 1984 - 1985, Bratislava 1994. P. STRAUSS, *Rekviem za živých*, Bratislava 1991. P. STRAUSS, *Sme mocnejší než čas (Apokalyptické tiene)*. Denník z roku 1989, Bratislava 2005. P. STRAUSS, *Tesná brána*, Trnava 1992. P. STRAUSS, *Úsmev nad úsmevom (Myšlienky + aforizmy)*, Bratislava 1992. P. STRAUSS, *Za mostom času (Písanie bez konca)*, Košice 1993. P. STRAUSS, *Život je len jeden*, Bratislava 1996. P. STRAUSS, in J. RYBÁK, *V dotyku s Pavlom Straussom IV (Záznamy zo Zapisníka január - júl 1986)*, Prešov, s. 16. P. STRAUSS, in J. RYBÁK, *V dotyku s Pavlom Straussom III (Záznamy zo Zapisníka 1985)*, Prešov 2000, s. 34. P. STRAUSS, in J. RYBÁK, *V dotyku s Pavlom Straussom II (záznamy zo záznamníka 1984)* Košice 1999, s. 79.

¹ P. Strauss, *Rekviem za živých*, Bratislava 1991, s. 134.

² P. Strauss, *Život je len jeden*, Bratislava 1996, s. 93.

³ Porov. P. Strauss, *Sme mocnejší než čas (Apokalyptické tiene)*. Denník z roku 1989, Bratislava 2005, s. 31.

⁴ P. Strauss, *Úsmev nad úsmevom (Myšlienky + aforizmy)*, Bratislava 1992, s. 62.

⁵ Ján Pavol II., apoštolský list *Salvifici doloris*, Praha 1995, č. 13.

⁶ Tamže, č. 6.

⁷ Porov. G. RAVASI, *La sofferenza nella Bibbia: tra tenebra e luce*, in C. GNOCCHI a kol. *Il dolore innocente*, Milano 1999, s. 113.

⁸ P. STRAUSS, *Rekviem za živých*, s. 135.

⁹ JÁN PAVOL II., apoštolský list *Salvifici doloris*, č. 13.

¹⁰ P. STRAUSS, *Ecce homo*, Trnava 1992, s. 45.

¹¹ P. STRAUSS, *Tesná brána*, Trnava 1992, s. 37.

¹² P. STRAUSS, *Úsmev nad úsmevom*, s. 59.

¹³ Porov. P. STRAUSS, *Tesná brána*, s. 40.

¹⁴ P. STRAUSS, *Človek pre nikoho*, Bratislava 2000, s. 167.

¹⁵ Tamže, s. 126.

¹⁶ P. STRAUSS, *Apoštolské vyznanie viery*, in *Viera a život 7: 1997 č. 3*, s. 214.

¹⁷ P. STRAUSS, *Kolíška dôvery*, Trnava 1994, s. 43.

¹⁸ POROV. P. STRAUSS, *Odvrátený hlas. Poznámky ku všetkému i k životu*. 1984 - 1985, Bratislava 1994, s. 38.

¹⁹ POROV. BENEDIKT XVI., encyklika *Spe salvi* č. 38

²⁰ P. STRAUSS, in J. RYBÁK, *V dotyku s Pavlom Straussom IV (Záznamy zo Zapisníka január - júl 1986)*, Prešov, s. 16.

²¹ P. STRAUSS, *Kolíška dôvery*, s. 12.

²² P. STRAUSS, *Ecce homo*, s. 45.

²³ P. STRAUSS, *Človek pre nikoho*, s. 115.

²⁴ P. STRAUSS, *Sme mocnejší než čas*, s. 41.

²⁵ P. STRAUSS, *Rekviem za živých*, s. 23.

²⁶ P. STRAUSS, in J. RYBÁK, *V dotyku s Pavlom Straussom III (Záznamy zo Zapisníka 1985)*, Prešov 2000, s. 34.

²⁷ P. STRAUSS, *Kolíška dôvery*, s. 102.

²⁸ P. STRAUSS, *Za mostom času (Písanie bez konca)*, Košice 1993, s. 121.

²⁹ POROV. P. STRAUSS, *Kolíška dôvery*, s. 111.

³⁰ POROV. P. STRAUSS, *Rekviem za živých*, s. 66.

³¹ P. STRAUSS, *Odvrátený hlas*, s. 38.

³² P. STRAUSS, *Rekviem za živých*, s. 27.

³³ P. STRAUSS, *Človek pre nikoho*, s. 114.

³⁴ P. STRAUSS, *Sme mocnejší než čas*, s. 156.

³⁵ P. STRAUSS, *Odvrátený hlas*, s. 120.

³⁶ P. STRAUSS, *Rekviem za živých*, s. 133.

³⁷ P. STRAUSS, *Sme mocnejší než čas*, s. 119.

³⁸ P. STRAUSS, *Úsmev nad úsmevom*, s. 64.

³⁹ P. STRAUSS, *Človek pre nikoho*, s. 112.

⁴⁰ P. STRAUSS, *Sme mocnejší než čas*, s. 34.

⁴¹ P. STRAUSS, *Úsmev nad úsmevom*, s. 163.

⁴² Porov. tamže.

⁴³ P. STRAUSS, *Listy sebe*, Prepis rukopisu z roku 1993, s. 20.

⁴⁴ P. STRAUSS, *Kolíška dôvery*, s. 128.

⁴⁵ POROV. J. RYBÁK, *V dotyku s Pavlom Straussom* s. 61.

⁴⁶ P. STRAUSS, *Ecce homo*, s. 44.

⁴⁷ P. STRAUSS, in J. RYBÁK, *V dotyku s Pavlom Straussom II (záznamy zo záznamníka 1984)* Košice 1999, s. 79.

⁴⁸ P. STRAUSS, *Úsmev nad úsmevom*, s. 64.

⁴⁹ Tamže, s. 60.

⁵⁰ P. STRAUSS, *Nádhera nečakaného*, KA UPJŠ 1992, s. 19.

⁵¹ P. STRAUSS, *Odvrátený hlas*, s. 113.

⁵² P. STRAUSS, *Rekviem za živých*, s. 39-40.

⁵³ Tamže, s. 50.

⁵⁴ P. STRAUSS, *Úsmev nad úsmevom*, s. 61.

⁵⁵ P. STRAUSS, *Rekviem za živých*, s. 63.

⁵⁶ P. STRAUSS, *Úsmev nad úsmevom*, s. 74.

⁵⁷ P. STRAUSS, *Apoštolské vyznanie viery*, s. 174.

⁵⁸ P. STRAUSS, *Rekviem za živých*, s. 55.

Svet je na ustavičnom úteku pred utrpením, a nemôže mu ujsť; utrpenie a bolesť a nešťastie majú svižnejšie nohy než my.

Lež duchovný človek vie, aký je svet prázdny bez utrpenia. Snažíme sa, prirodzene, vyjsť z domu utrpenia, ale vtedy sme ako „metafyzicky bezprizorní“. Akoby sme na niečo čakali.

Život utrpenia je plný, bo je vystupňovaný v cieľi do Nekonečna, o ktoré sa opiera. Aj keby okolo nás bolo všetko vyrovnané, aj keby sme všetkých okolo nás ľúbili a oni nás, nepomôže to k plnosti. Treba k nej utrpenie. Utrpenie je rebrík k Bohu. Boh je všetka plnosť.

A k plnosti bytia patrí utrpenie ako obruba túžby po Večnosti.

+

Sestrička bolesť, neopúšťaj ma a otvor ma, aby do mňa Boh mohol vpísať svoju vôľu. Na obe strany rásť nemožno, nech rastiem na Jeho stranu.

(Pavol Strauss: *Zobrané... diela I.*, s. 203; 205)

Milan Rúfus

Óda na radosť
(Úryvky)

„Nebráň sa tomu, čo sa deje.

A celý vyjdi v ústrety.

Mne je dobré aj to, čo zlé je,

len prázdne nie, to uletí.

Choď teda, choď si s tenkou kožou

na trh, ktorý nám bolo žiť.

Choď v mene diablovom či božom.

**A hľadaj, či pluh krája nožom
to, kam chce sejbu položiť.“**

Nepretržite každodenná
prítomnosť ľudskej bolesti.

Aká je stará táto scéna:

prídeš a berieš do klieští

podkovu v uhlí žeravenú.

My, nevidiaci na všetko,

hryzieme uzdu, deti blenu,

zlorečíme i tvojmu menu.

Tak podkúvajú zriebätko.

Podkovou šťastia, z ohňa živou.

To ním nás hľadá po žilách.

A potom chladnúc, spravodlivo

chráni to, čomu blížila.

A my sme iní, my sme znova.

Pod nebom iných znamení.

Žaloby zašli, zašli slová.

A päta, predtým Achillova,

už kráča. Stúpa v kamení.

V službe ducha

Dostávame do rúk kolosálne 10-zväzkové Zobrané literárne a mysliteľské diela Pavla Straussa. Okrem výkonu omilosteného ducha netreba zabúdať ani na to, aký je to **hrdinský ľudský výkon**: popri plnom – až do 70-ky – lekárskom, chirurgickom nasadení, o ktorom by lekársky personál i pacienti mohli rozprávať legendy – taká sústavná zapriahnutosť do služby ducha, ktorá „**nezná spočinu**“...

V tom ohľade sa môže Straussovi rovnať vari len génius „z druhej strany Choča“ – Pavol Országh Hviezdoslav. I jeden i druhý boli „odkázaní“ na to, aby tejto službe ducha zasvätili hlavne noci, obmedziac spánok na minimum. Nádherným zobrazením tejto ich sústavnej nočnej „šichty“ je Hviezdoslavova skladba „Zasvitla lampa – som zas v službe ducha...“ Hviezdoslav tak aj Straussovým čitateľom (lebo Strauss sám priamo o tom písal málo) umožní názorne si predstaviť onen „svár“ mohutného ducha s krehkou telesnou schránkou, vystavenou „zlobe dňa“ – výsledkom ktorého je dielo, čo sa nám dostáva do rúk....

Zasvitla lampa – som zas v službe
ducha.

Nie, služba ducha nezná spočinu;
nadarmo zavznel zvon, svet skladá
rúcha
dňa, by sa odel noci do stínu
a ubral v sen: duch nutká ďalej k dielu.
Rád vyhýbol bych jeho pokynu,
bo telo mdlé i mnohú krupaj vrelú
som na života tvrdej postati
už vyronil dnes, s lístkom skorocelu
len namáhava došiel k úvrati,
mniac, obviažem si preds' už svieže
rany,
i oprem sa bárs na breh skalnatý
a zasnem: márna túha... Rozháraný
duch, ktorému som, ach, tiež povinný,
ten zdiemnuť nedá.

„Nenachádzaj hany
(prerečiem k nemu), nechaj obviны;
lež priamo uznaj, že som ustal v boji
stých potrieb.“

„Nuž a služba vidiny?
(odvetil príkre) tá nech čaká, stojí!?
Nač uviazals' sa tedy v poctu tú,
keď tak rád sledíš zrakom po orloji,
ti milšie v dusnom nížin zámutu
než u mňa...? Načzes' zjednal sa tak
ztuha!?“ –

„Nač? (trpký ohlas) na kú pokutu?
sám neviem; ale uver, zvláštna túha

mi zajala hruď včasnej za mladí,
tá...“

„Ajhľa, môj si v prvom rade sluha!“

–
„Tá viedla a ja nemal porady,
ja dal sa viesť jak ona chcela sama:
tak zamietol som všetky ohľady,
tvár života mi málo bola známa,
i mnel som, nemusím ju ani znáť;
a čo som objal duše ramenama
náhradou slasti zemských: častokrát
snáď bych ho vedel skresliť, ale čerta
to slabá zavše, sotva znamenať
ťah jeden pravý, ač dnes próba štvrtá;
niet zdaru, vidíš, v mojom výkone,
a prísnošť žitia tiež mi v hlave vrta,
sám bys' ma veru poslal pokonne:
nuž prepust', prepust'... Teraz znám už
seba...“

„Dost', zemeplazu! – badám, mamone
bys' slúžil rád – dvom pánom, tým viac
chleba!“

čo? – Neprepustím, nie ver'! nikdy ťa;
a abys' vedel chutnať mannu neba,
len tou sa kŕmiť, chovať do syta,
i ceníť jeho blankyt, skadial' rosy
prúd živý sprcha, - božská nemrita:
ja postarám sa. Dobre viem, že čo si?
A k vidine že cesta strmá výš,
že ľahšie sa i brvno z lesa nosí
než odnesie sneť palmy, pravda; križ
však blaha cenou je – ta, rušaj smelo!
A požehnanie sprchne, uvidíš!...“

Tu lampa prskla, strhol som sa, čelo
mi ovanul prúd ako plameňa
a duša zmladla, srdce osveželo;
v mladosti túžba ešte zrodená
sa zjavila mi pred očima znova.
Rad rokov minul, predsa premena
ju nezhydila: v líci krásu chová
tú istú, v zraku tenže skvie sa lúč...
I schytím pierce, hľadám, volím slová...

„Ó, duchu strážny, tvoj som! – veď a uč:
len v službe tvojej platí práca naša –
Vysoko blaha domov, tam i klúč;
však človek krídla má – i nech sa vznáša!“

A čo Palkov brat?

Moja bratská spojitosť s Palkom bola a je, a verím, že bude i na večnosti. Obaja sme vyrástli v harmonickom prostredí našich rodičov i starých rodičov. Pre mňa bol Palko (vždy o päť rokov starší) žiariacou hviezdou a v priebehu rokov so stále väčšou intenzitou. V mikulášskom gymnáziu som bol na neho hrdý, keď príležitostne vystupoval hrou na klavír.

Keď sme ako študenti medicíny dva roky spolu žili v Prahe, – ja od roku 1935 ako začiatkový medik, ale on už ako promován v roku 1937. Táto fáza nášho spolužitia vtiskla do môjho vedomia jeho spisovateľské a básnické smerovanie.

Úplným predelom v našich životoch bol môj útek zo Slovenska (4. 4. 1940), a ani môj návrat s čsl. zahraničnou armádou zo stredného východu, Anglie a na koniec po bojoch u Dunkerque (9. 5. 1945) – ma už natrvalo s Palkom nepriblížil, najprv z dôvodu dokončenia lekárskeho štúdia v Prahe, potom ako lekára v nemocnici milosrdných bratov vo Valticiach, potom v Štátnom zdravotnom ústave v Prahe a nakoniec z dôvodu môjho manželstva trvajúceho až do úmrtia manželky 57 rokov.

Moje časté návštevy u brata v Skalici a potom v Nitre nás znovu duchom pospájali. Vždy mi dal nahliadnuť do jeho nových spisovateľských počínov. Boli sme spolu šťastní pri každej mojej návšteve. Bol to Palko, ktorý prispel najväčšou mierou k dovŕšeniu mojej konverzie (8. 12. 1954) spolu s Msgr. Petrom Dubovským a mojou manželkou Ludmilou.

Pánu Bohu vďaka, že som sa dožil výročia Palkovej storočnice ovenčenej jeho duchovným odkazom.

MUDr. Juraj Strauss

V Prahe, 26. 9. 2011

Poznámka. Profil MUDr. Juraja Straussa, jeho „Črty môjho života s Palkom“ a „Úryvky z listov MUDr. Juraja Straussa Julovi R.“ nájde čitateľ v Listoch PS 4, s. 4 – 9. Súbor listov Pavla Straussa bratovi Jurajovi uverejnil časopis Viera a život 2004, č. 3, s. 316-334 (pod názvom „Spomienka na MUDr. Pavla Straussa“).

Reminiscencie na môjho otca MUDr. Pavla Straussa

Každé poodhrnutie závoja minulosti nesie so sebou riziko, že spomienky môžu byť časom vyblednuté, ale aj deformované alebo prikráslené. Rád by som porozprával niečo zo života môjho otca čo najvernejšie, bez synovského pátosu a čo najobjektívnejšie.

Ako si od útleho detstva na otca spomínam, bol pre mňa niečím, čo budem parafrázovať vo forme jedného príbehu: Počas prudkej búrky na mori bola loď zmietaná vysokými vlnami a hrozilo jej potopenie. Všetci cestujúci boli zdesení, iba v kúte sa pokojne hral malý chlapec. Keď sa ho pýtali, ako sa môže pokojne hrať, keď všetkým hrozí smrť, hrdo povedal: „Som pokojný, pretože pri kormidle stojí môj otec!“ Nespomeniem si, kde som tento úryvok čítal, ale plne vystihuje istotu môjho života, ktorú som vnímal v blízkosti svojho otca.

Najrannejšie spomienky sa viažu na malebné mestečko Skalicu, kde som sa narodil a kde bol môj otec vtedy primárom chirurgického oddelenia (jeden čas aj riaditeľom skalickej nemocnice). Napriek tomu, že väčšinu času trávil v nemocnici, po jeho príchode domov nastal pre mňa sviatočný čas. Otec bol vždy plný elánu, humoru, vždy láskavý a nežný. Pamätám si na starú kúpeľňu, kde sa pod kotlom kúrilo - zohrievala sa voda na môj kúpeľ. Takmer vždy ma kúpala ocko. Veľmi som sa na to tešil, lebo vždy so mnou žartoval a prekárali sme sa. Pôvabné boli prechádzky po Skalici a jej okolí. Rybačka na slepých ramenách rieky Moravy bola pre malého chlapca vždy atraktívnym zážitkom a pre ocka oddychom. Jeho častú absenciu doma som si kompenzoval frekventovanými návštevami nemocnice - najviac na chirurgii, ale aj iných oddeleniach. Boli to hviezdne časy nemocnice, kedy tam boli zamestnaní milosrdní bratia a rádové sestry „krížiačky“. Všetci ma poznali a

trpezlivo mi odpovedali na moje nekončné otázky. Dodnes mám jasné spomienky na operačnú sálu, na amputáciu dolnej končatiny a niektoré iné operačné zákroky. Pamätám si aj na pôrodnú sálu, kde moje všetečné otázky prekročili prah trpezlivosti personálu a po prvýkrát v živote boli porušené moje ľudské práva, keď ma vyhodili za dvere. Uvedomoval som si, akou veľkou autoritou bol otec nielen pre mňa, ale aj pre personál - a hlavne pre pacientov. Vtedajšiu atmosféru v nemocnici vytvárali hlavne rádové sestry a milosrdní bratia svojou láskavosťou, trpezlivosťou, vysokou profesionálnou erudíciou. Preto ma ako dieťa šokovalo a dlho som to nevedel pochopiť, keď týchto dobrotivých ľudí z jedného dňa na druhý odviekli do neznáma, keď v 50-tych rokoch boli násilne zrušené kláštory. Už ako dieťa som si uvedomoval, aké dôležité je lekárske povolanie, ak ho niekto robí s láskou a veľkou empatiou k pacientom. Na nemocnicu mám aj kuriózne spomienky. Často som chodil na novorodenecké oddelenie, lebo sa mi páčili bábätká a ja som strašne túžil po mladšom súrodencovi. Jedno z detí si matka dlho nebrala a primár sa raz nedopatrením preriekol, že keď donesiem písomný súhlas od matky, tak si ho môžem vziať. Po niekoľkotýždňovom škemraní mi ho matka dala, ale hneď telefonovala do nemocnice, že to nemyslí vážne. Ne počítala s tým, že vtedajšie telefonické možnosti boli pomalšie ako moja jazda na bicyklíku do nemocnice. Tam som v nestráženej chvíli vložil potvrdenie do postielky a bábätko som si vzal. Prichytili ma s ním až na vrátnici. A to bolo druhé porušenie mojich ľudských práv. Ďalšia kuriózna situácia bola, že som nosil dlhé vlasy, lebo mojej mame sa páčili. Vtedy som si neuvedomoval, že som predbehol Beatles, lebo uštipačné poznámky otcových sekundárov, ktorí ma začali volať Evička, ma rozhnevali. Na chirurgii pracoval ako pseudoanesteziológ a holič v

jednej osobe jeden milý ujo, ktorého som tolko domrzal, až to nevydržal a ostrihal ma ako sa na chlapca patrí. Keď som prišiel domov, slušne som zazvonil pri bráne a moja mamka sa ma spýtala: „Čo chceš chlapček?“ Vtedy som po prvýkrát pocítil mužskú pýchu. Tieto kuriózne príhody popisujem preto, lebo skutočne som veľa času trávil v nemocnici v otcovej prítomnosti a intuitívne som k nemu prilnul. Otec udržiaval v nemocnici veľmi priateľské vzťahy, úžasné ovzdušie dôvery, na druhej strane vysokých nárokov a vysokej erudície.

S otcom som často chodieval na rôzne návštevy a aj doma sme prijímali veľa hostí. Jasne si spomínam na ateliér vynikajúceho akademického maliara - krajin-kára Júliusa Koreszku, ale aj na povestné skalické budy, kde sa moji rodičia často stretávali s priateľmi pri dobrom vínečku. Spomínam si na stretnutia v búde známeho speváka Janka Blahu. Napriek tomu, že išlo o temné 50-te roky, pre mňa to boli idylické časy. V tom bol kumšt môjho otca, že nás deti dokázal ochrániť pred vtedajšími traumatickými udalosťami. Ale boli aj chvíle, ktoré som ako dieťa nedokázal pochopiť - častý smútok mojej matky, napätie, keď bol otec vypočúvaný na ŠTB a dlho sa nevracal, alebo nepríjemné návštevy ľudí pracujúcich pre ŠTB, pred ktorými sa nás snažila matka skryť. Zrazu sa aj pomery v nemocnici zmenili. Prestala tá srdečnosť a otvorenosť, objavila sa atmosféra strachu a podozrievania. To som už vnímal ako školák v prvej a druhej triede, kedy som sa dostal do sporu s učiteľkou, lebo sa vysmievala zo svätých a z anjelov, že vraj kto ich kedy videl? Ona ich vraj ešte nevidela. Na to som sa postavil a povedal som jej: „Vy ste ich nevideli, lebo ich môžu vidieť iba svätí a vy nie ste svätá!“ Hneď boli rodičia predvolaní k riaditeľovi. Mohol by som hovoriť napríklad aj o šikane môjho brata komunistickou učiteľkou, ktorá nemala ani základné vzdelanie a na jej podnet brata niekoľkokrát zbili do krvi, čo natrvalo poznačilo jeho ďalší život. Pokriky : „Pánča, primárča“ boli nepriamym návodom, aby mu niekto zo spolužiakov urobil niečo zlé.

A život išiel ďalej. Bol som chirurgom v onkologickom ústave v Bratislave a v Skalici. To boli produktívne roky. Študoval som i písal i operoval i hrával klavír. Staré lásky vydržali dodnes. Do dôchodku. A mám dvoch synov lekárov. Ale všetko a všetkých by som chcel preniknúť láskou ku Kristovi, perspektívou na Krista, láskou ku svetu pre Neho a cez Neho až po tušenie Jeho príchodu k Poslednému súdu. On, začiatok i koniec. On, absolútny stimul života. On, zvýraznenie a posvätenie každého skutku i tej najskromnejšej práce. On, skrytý význam a osud židovského národa a každého národa. On, skrytý význam osudovosti budúcnosti. On, duša vývoja vesmíru, sveta i človeka. On, zjednotiteľ ľudstva, On, čo premôže všetky protivtenstvá.

(Pavol Strauss, Zbrané... diela III., s. 297)

V týchto rokoch bola obrovskou oporou (a vlastne aj navzájom) predovšetkým rodina Loveckých, ďalej rodina pána profesora Sosnu zo Skalice, rodina Kulčarová zo Skalice a rodina MUDr. Štefana Vidlára z Holíča. Veľmi podnetné bolo priateľstvo so zaujímavou pani Máriou Austovou z Hodonína. Najväčšou oporou v živote môjho otca však bola jednoznačne jeho žitá viera. Zdôrazňujem termín „žitá viera“, lebo tento

pojem otec často používal. Od známych a od mojej matky som sa dozvedel, že nikdy a v žiadny deň nevynechal účasť na svätej omši pred začatím pracovného dňa. Jeho spolupracovníci mi neskôr rozprávali, ako ho často videli pohrúženého v modlitbe pred alebo medzi operačnými zákrokmi. V čase, keď sa odstraňovali kríže z verejných budov, otec neposlúchol a vo svojej pracovni mal zavesený kríž. Len skutočná viera ho dokázala preniesť cez ťažkosti a prenasledovania tých krutých rokov. Možno to bolo aj preto, že aj u nás doma sme všetky rodinné problémy riešili spolu a na kolenách pred krížom. Samostatnú kapitolu spomienok by si zaslúžila hlavne rodina Loveckých, ktorí bývali na tej istej Štúrovej ulici ako my. Pán Lovecký bol riaditeľom gymnázia. Pretože sa vzoprel praktikám tej doby a neustúpil zo svojich kresťanských zásad, bol vyhodnený zo školstva a nesmel pracovať bližšie ako vo vzdialenosti štyridsať kilometrov od Skalice - pochopiteľne len v robotníckom povolání. Rodina veľmi biedila, ale nič to nezmenilo na ich pevných kresťanských postojoch. Pán Lovecký takto vychovával aj svoje štyri deti. Nemohli študovať na vysokých školách a museli sa veľmi tvrdo prebijať životom, ale napriek tomu - a to ma na nich najviac fascinovalo a fascinuje - som nikdy u nich nepočul žiadne reptanie, žiadne sťažovanie sa či beznádej. Dodnes trvá moje osobné priateľstvo s najmladším zo súrodencov MUDr. Pavlom Loveckým - známym stomatochirurgom, ktorý začal študovať medicínu po roku 1968, kedy sa na chvíľu „ľady uvoľnili“ a vlastne sme boli v tom období konškolákmi. Myslím, že môj otec a pán Lovecký si navzájom veľmi rozumeli a v nepriemerných päťdesiatych rokoch sa vzájomne povzbudzovali.

Otec bol jedného dňa z moci úradnej preložený zo Skalice do Nitry, kde mal pôvodne byť prijatý ako zástupca primára v nemocnici na chirurgickom oddelení u primára Fraštackého, ale opäť zaúradovala vtedajšia štátna moc a nakoniec bol zaradený ako ambulatný chirurg na poliklinike v Nitre. Musím sa teraz vrátiť k pobytu v Skalici, kde otec vtedy ako chirurg v najlepších rokoch intenzívne pracoval. Vykonával na tú dobu priekopnícke chirurgické zákroky (mnohé z nich publikoval aj v odborných časopisoch a prednášal na sympóziách), súčasne vedecky pracoval a dosiahol pozoruhodné výsledky (taktiež ich publikoval). Ako chirurg bol vyhľadávaný zo širokého okolia (i z Moravy), pre vysokú odbornosť a zároveň pre výnimočné ľudské a morálne vlastnosti bol veľmi populárny. To bol asi dôvod, prečo neskončil vo väzení ako mnohí jeho priatelia, ale

bol „len“ odborne a ľudsky zdegradovaný. O jeho popularite svedčí aj to, že keď naša rodina odchádzala z mesta, tak vo všetkých oknách svietili sviečky alebo ľudia svietili baterkami na cestu a takto nás vypravádzali.

V Nitre sme sa nasťahovali ako podnájomníci do domu na Chmelovej doline. Dom nebol práve najvyhovujúcejší, ale o to malebnejšia bola záhrada, kde sa stretávala celá široká rodina počas sviatkov a rodinných osláv. Záhrada však bola aj oázou a svedkom krásnych stretnutí s pozoruhodnými ľuďmi, ale aj s ľuďmi, ktorí u nás nachádzali útechu - u otca odbornú aj ľudskú. Vymenovať všetkých je nemožné, a preto sa dopredu ospravedlňujem tým, na ktorých som pozabudol pri mojej povestnej deravej pamäti. Ja si nepamätám, že by náš dom bol býval niekedy prázdny. Vlastne toto som si uvedomil až ako dospelý človek po mnohých retrospektívnych pozastaveniach. Možno že aj tu bol ďalší podvedomý zárodok či impulz pre moje neskoršie lekárske povolanie. Bral som to ako úplnú samozrejmosť, že všetky úrazy, ktoré sa stali buď na ulici alebo aj v širšom okolí či iné chirurgické ochorenia, boli denno-denne ošetrované u nás doma, pri niektorých som aj asistoval. Je to neuveriteľné, keď otec v tom období dokázal na poliklinike vyšetriť a ošetriť do sto pacientov denne (a to ešte realizoval na tú dobu nevídané ambulatné výkony, ktoré dnes hrdo nazývame jednodňovou chirurgiou), každý štvrtok operoval v nemocnici (čo mu bolo z milosti dovolené), mával niekoľkokrát do mesiaca nočné pohotovostné služby a príslužby - a všetky tieto domáce výkony boli navyše v čase jeho krátkeho osobného voľna. Prichádzali k nám aj členovia vlastnej rodiny a množstvo známych i neznámych ľudí, ktorí sa o otcovi dopytali. Prichádzali nielen so

svojimi zdravotnými problémami, ale aj s rodinnými problémami a s existenčnými ťažkosťami.

Ďalej si spomínam ako prichádzali otcovi priatelia prepustení z väzenia - otec im všemožne pomáhal zaradiť sa do života, hľadal im prácu či poskytoval duševnú útechu. Takto som sa zoznámil s pozoruhodnými ľuďmi, ako bol profesor Ladislav Hanus, Imrich Staríček (atómový fyzik, ktorý bol na študijnom pobyte u Fréderica Joliot-Curie v Paríži), biskup a neskôr kardínal Ján Chryzostom Korec, Anton Neuwirth, Ladislav Záborský, Anton Srholec, Silvester Krčméry, Vladimír Jukl, Gašpar Fronc, Václav Vaško, biskup Dubovský, doktori medicíny Vladimír Stercula, Pavol Eichler, Ján Pôbiš, ďalej to boli Anka Mojtová, profesorka Pecíková, Tonka Smorádková, pani Marsinová a mnoho ďalších. Dodnes nepochopím, že popri tomto všetkom si otec našiel čas, aby si zahral na klavíri, venoval sa nám deťom a dokázal pomôcť matke v domácnosti. Bol skutočným virtuózom v hre na klavír. Mali sme spoločnú záľubu v hudbe: spolu sme chodievali na koncerty, kde sme sledovali notovú partitúru. Aj tu mám spomienku na jeden z vtipných zážitkov. To som bol ešte pomerne malý a pamätám si, že hrala Slovenská filharmónia, ktorú dirigoval Dr. Ludovít Rajter, kedy som sa tak započúval do hudby, že som zaspal a s veľkým buchotom som spadol zo stoličky. Otcovi som vyrazil z rúk notovú partitúru, čo umocnilo zvukový efekt. Nezabudnem na prísny pohľad dirigenta, ktorý ma aj pri ďakovačke prebodával svojim vyčítavým pohľadom.

A teraz to najhlavnejšie: otec vo svojom oklieštenom voľnom čase dokázal odborne študovať, denno-denne čítal a mal zvyk, že mal rozčítané súčasne dve-

tri knihy, a navyše sám písal. Uvedomil som si to len v dobe choroby, keď som sa náhodou v horúčke zobudil a zistil som, že môj otec v noci počas nášho spánku číta, študuje a píše. Keď som sa ho na to pýtal, odpovedal mi, že si už zvykol, že mu roky stačí štvor-päťhodinový spánok.

Len jeho život nebol žiadnou selankou. Bol pod ustavičným dozorom ŠtB - bol neustále prenasledovaný, vypočúvaný, psychicky vydieraný, dostával však aj ponuky na „lepší život“. Mnohí ľudia, ktorí sa u nás doma ocitli, boli aktívnymi členmi ŠtB. Bol som toho aj bezprostredným svedkom, keď niektorí z nich, keď sa trochu podpili, prosili otca, aby pred nimi nehovoril o niektorých témach (hlavne politických), lebo to musia nahlásiť svojim nadriadeným. Niektorých z nich dodnes stretávam. Mali sme „napichnutý“ telefón - pri každom hovore bolo počuť zapnutie magnetofónu, preto ho matka počas návštev prikrývala vankúšom. Otec bol viackrát vypočúvaný na ŠtB a my sme nikdy nevedeli, či sa v ten deň vráti domov. Aké to muselo byť „prijemné“ som sa sám mal možnosť presvedčiť, keď som nemohol ani na opakovaný pokus vycestovať do zahraničia a jedného dňa som bol tiež predvolaný na ŠtB. Môžem k tomu povedať, že rozhovor bol zo strany príslušníka vedený vysoko profesionálne. Sám som bol už vtedy lekárom a žasol som, aké podrobnosti vedel z nemocničného prostredia i z mojej rodiny a z okolia. Vtedy som si uvedomil, že tieto informácie pochádzajú od niektorých kolegov, ktorí bez problémov aj niekoľkokrát do roka mohli cestovať so svojimi rodinami na vtedajší „Západ“. Mnoho nocí som prebdel, pretože sem-tam sa mi telefonicky príslušník ŠtB opätovne ozval a v podtónom rozhovore bolo cítiť nebezpečenstvo nielen pre mňa, ale aj rodinných príslušníkov a iných ľudí. Otec to vzhľadom na svoje pôsobenie musel zažívať v oveľa nepríjemnejšej podobe. Dnes si už málokto uvedomuje, že prijímanie politicky alebo nábožensky angažovaných ľudí bolo v tej dobe dosť nebezpečné. Preto si otca veľmi vážim, lebo všetkých bez rozdielu s láskou prijímal.

Napriek týmto pochmúrnym dobám otec udržiaval kontakty s veľmi zaujímavými ľuďmi a ja ako rodinný šofér som mal možnosť sa s nimi aj bližšie zoznámiť. Boli to pozoruhodné návštevy vyplnené debatami o teológii, filozofii, literatúre. Odohrávali sa predovšetkým u Ladislava Hanusa - najprv v Bratislave, neskôr na farách v Kvačanoch, v Hybiach a naposledy u rodiny Olejníkovcov v Ružomberku, kde aj zomrel. Zaujímavé a iskrivé stretnutia bývali u básnika Janka Silana vo Važci, u Jozefa Kútника-Šmálova v

Liptovských Sliačoch. Boli aj ďalšie zaujímavé návštevy a priateľstvá: s hercom Gustávom Valachom a jeho rodinou, s pátrom Dieškom a pátrom Homolkom, s dávnym priateľom z mladosti - riaditeľom hudobnej školy v Liptovskom Mikuláši Ervínom Smatekom, s dirigentom Zdenkom Bílekom, s klaviriskou Dagmar Bellovou z Viedne (ktorá bola vnučkou Jána Levoslava Bellu) a klaviristkou Hilidou Kuglerovou, ktorá dodnes žije v Rakúsku, s hercom Františkom Kovárom. Neskôr to bolo intenzívne priateľstvo s básnikom Milanom Rúfusom a ku koncu života s akademickou maliarkou Máriou Medveckou a s manželmi Kollárovcami. Podnetné a hlboké boli stretnutia s Jánom Letzom, s profesorom Ľudovítom Novákom, skladateľom Jurajom Hatrikom. Hlboká väzba bola s rodinou Klimkovou (Michal Klimko zachránil otcovi život, keď bol internovaný v zbernom tábore v Novákoch, odkiaľ išli transporty priamo do koncentračných táborov). Intenzívne dlhoročné priateľstvo udržiaval s prekladateľom a literárnym kritikom Jozefom Felixom, kde som sa spoznal aj s literátom Milom Urbanom. K ďalším priateľom môjho otca patrili literáti alebo v literatúre činní ľudia: Karol Strmeň, Ján Ferencík, Ján Medveď, Teofil Klas, Michal Chuda, Viliam Turčány, Svetoslav Veigl, Vincent Šabík, Teodor Kriška, prof. Ján Komorovský, prof. Mária Bátorová a predovšetkým prof. Július Pašteka, ktorý má nesmiernu zásluhu na postupnom vydávaní otcovho súborného diela, za čo som mu nesmierne povďačný. Vzácne boli aj mnohé epizodické stretnutia - napr. s básnikom Jánom Stachom, s lekárom, fotografom a mecenášom umelcov MUDr. Pavlom Breierom, s maliarom Vincentom Hložníkom, s harfistom Slovenskej filharmónie Jaroslavom Klikom, s Mášou Haľamovou, Ľubomírom Feldekom, s organistom Ferdinandom Klindom. Z výtvarníkov spomeniem manželov Trizuliakovcov, Jozefa Kolára, Jozefa Ilečku. Otec mal dlhodobé problémy s vydávaním svojich diel a tu musím spomenúť Ing. Karola Kubíka, ktorý sa odvážil niektoré vydať a ja som mu za to obzvlášť vďačný. Osudové bolo stretnutie otca s profesorom Júliusom Rybákom a jeho rodinou. Ako sa ukázalo neskôr, stretli sa spriaznené duše a profesorovi Rybákovi môžem ďakovať, že otcova spisba uzrela svetlo sveta.

Musím tu ešte spomenúť aj na osobné priateľstvá z lekárskeho prostredia. Boli to: primár Godál v Onkologickom ústave v Bratislave, Prof. Kapeller, s ktorým vydali niekoľko pozoruhodných vedeckých prác, vyššie spomínaný MUDr. Neuwirth, MUDr. Pôbiš, MUDr. Eichler, MUDr. Stercula, MUDr. Brežný, docent

Žucha, MUDr. Kornel Chmelo, Prof. Kratochvíl, primár Eduard Gressner, primár Michal Švec, primár Kopecký z Trnavy, docent Bárdoš, docent Pekarovič, primár Sýkora, MUDr. Török (ktorý bol aj svedkom otcovi na svadbe) a mnohí ďalší. Z nitrianskeho prostredia nemožno nespomenúť priateľstvo s hudobným skladateľom Bartolomejom Urbancom, s literárnymi vedcami manželmi Žilkovcami, s prof. Červenákom, s doc. Melicherom, prof. Petrom Libom, spisovateľom Lacom Zrubcom. Ďalej to boli umelci, predovšetkým herci - rodina Hlaváčová (s ktorými som aj v kmotrovskom vzťahu), Milka Došeková, Ivan Matulík, Helena Húsková a jej bývalý manžel režisér Eduard Grečner. Ďalej to boli klaviristi: pani Saubererová, Július Herodek a pán profesor Ladislav Korček, ktorý pôsobil na nitrianskom gymnáziu a bol vynikajúci spevák - otec ho niekoľkokrát doprevádzal na klavíri. K najbližším priateľom patrili: profesor Dionýz Mošať, rodina Vlasáková, rodina Mojtová, rodina Miklošková a Salajová (ďalší naši kmotrovci), Gašpar Fronc s rodinou, Ing. arch. Vladimír Libant s rodinou a mnohí ďalší. Z lekárov spomeniem MUDr. Mikláša, MUDr. Bútoru, MUDr. Račkoviča, MUDr. Čerbu. Veľmi veľa známych mal otec medzi kňazmi, ako bol kardinál Ján Chryzostom Korec, arcibiskup Eduard Nécsey, biskupi Lazík, Gábriš, Baláž, Rábek, Dubovský, Pásztor, bol u nás aj biskup Grutka z Kanady, ktorý chcel aj preložiť jednu z otcových kníh. Ďalej to boli kňazi Maga, Dieška, Homolka, Srholec, Dian, Vrabel, Hanko, páter Šabo, kanonik Tibor Slovák, Minarovych, Mons. Trstenský, Štefan Šmálik, Edmund Bárdoš (svedok mučeníckej smrti rodiny Munkovcov), Cubínek (ktorého neskôr ŠtB umučila), profesor Jozef Vrablec, Jozef Oprala, don Horniak, Viliam Gabriel a množstvo ďalších, na mená ktorých si už neviem spomenúť.

Na prelome rokov 1985 a 1986 otec veľmi vážne ochorel a vo veľmi zlom stave som ho sám prevážal do Podunajských Biskupíc, kde mi pomohli priatelia a otcovi kolegovia, ktorí mu zachránili život. Tu nemôžem zabudnúť na nezištnú pomoc rodiny otcovho priateľa primára Františka Sýkoru, u ktorých som jeden a pol mesiaca býval a denno-denne otca navštevoval v nemocnici. Tento pobyt ma s otcom mimoriadne zblížil a pochopil som otcovu vyrovnanosť so svojím životom. Veľmi dlhá bola jeho rekonvalescencia z choroby a jej následky ho sprevádzali po celý zbytok jeho života. Odvtedy mal veľmi podlomené zdravie. Choroba zhoršila jeho aj dovtedy veľmi labilnú cukrovku. Býval často chorý, opakovali sa rôzne

akútne príhody a vtedy býval hospitalizovaný u svojho priateľa primára MUDr. Šveca na internom oddelení v nemocnici v Topoľčanoch, kde mu vytvoril na vtedajšiu dobu čo najprijemnejšie podmienky. Menšie výkyvy glykémii som sa naučil korigovať sám doma. Aj tu sa ukázal otec ako veľký človek. Len čo nadobudol jasnejšie vedomie (ešte s kvapkajúcimi infúziami), žiadal si buď knihu alebo ruženec. Ubúdanie síl bolo čoraz jasnejšie, výkyvy boli hlbšie a rekonvalescencia pomalšia. Objavilo sa dvojité videnie ako komplikácia cukrovky, ktoré mu znemožňovalo čítať jeho obľúbené knihy a samostatne sa pohybovať, trápili ho cievné komplikácie. Ale prekvapujúco v chradnúcom tele zostal svieži duch.

Nechcel som si pripustiť finále jeho života. Posledný večer – bolo to 2. júna 1994 (na výročie našej svadby s manželkou Zuzkou), kedy pripadol sviatok Božieho tela, som bol s ním v kostole u Františkánov v Nitre, kde sme sa už nezúčastnili procesie, ale pripadal mi ešte celkom svieži. Keď som ho odviezol domov, ešte sme debatovali o polemickom článku v Katolíckych novinách (medzi mladým novinárom Tóthom a otcovým priateľom a vtedajším šéfredaktorom Katolíckych novín pánom Chovanom). Keď som odchádzal, nič zvláštne som na otcovi nepozoroval. Ráno 3. júna 1994 nikto z nás ani netušil, čo sa odohrá v nasledujúcich hodinách. Ocko vstal a venoval sa svojim bežným denným aktivitám. Pred obedom prišiel na návštevu známy kňaz, ktorý starkých občas potešil tým, že ich prišiel vyspovedať a aj im odsľúžil doma svätú omšu. Ani teraz tomu nebolo inak: svätá spoveď, svätá omša, prijatie eucharistie. Potom si ocko išiel ľahnúť, lebo sa necítil dobre. Zakrátko ma v práci vyrušil mamkin telefonát: oznámila mi, že ocko leží, aby som ho prišiel pozrieť. Spolu s manželkou sme nasadli do auta a prišli okamžite. Už letný pohľad mi stačil na určenie diagnózy: zlyhanie srdca s opuchom pľúc. Ocko dýchal len s veľkou námahou, koža na tvári a končatinách bola sfarbená do fialova, okolo úst sa tvorila krvavá pena. Bolo nám jasné, že patrí do nemocnice, a to ihneď. Rozhodli sme sa, že nebudeme márniti čas

čakaním na sanitku. Ocka sme odniesli do auta a vyložili na internom oddelení, kde moja manželka vtedy pracovala. Ničomu sa nebránil. Bol pri plnom vedomí, všetko si uvedomoval. Bol absolútne pokojný. Pokorne sa podrobil všetkým vyšetreniam, injekčným vpichom. Čo ma udivovalo, stále mal na perách pokojný úsmev. Po podanej liečbe sa mu výrazne polepšilo. Oboch nás posielal preč, len aby sme si išli po svojej práci a k deťom. Keďže som mal práve v ten deň pohotovostnú službu, musel som sa vrátiť na oddelenie, manželka ešte chvíľu zotrvala. Ocko jej však už nevenoval žiadnu pozornosť. Zavrel si oči a ticho odriekal modlitbu k Panne Márii. Stále mal ten zvláštny úsmev na perách. Rozlúčila sa s ním teda a odišla domov k deťom. Ja som vyšetřil svojho pacienta a bežal späť za ockom. Len čo som otvoril dvere na internom oddelení, udrel mi do uší monotónny zvuk monitora ohlasujúci zástavu srdca. V zlej predtuche som otvoril dvere na izbe, kde kolega - anesteziológ práve skončil resuscitáciu a smutne povedal: „Prepáč, nedalo sa.“

„Smrť neovplyvní vesmírny čas.“ Túto vetu sme našli zapísanú v denníku ako jedinú v deň ockovej smrti. Bola napísaná roztrásenou rukou, ale predsa čitateľne. Keď sa pozerám na tieto udalosti retrospektívne, uvedomujem si, že ocko sa na smrť dlhodobo aktívne pripravoval a vlastne sa na ňu tešil, lebo bola pre neho bránou k Večnej Láske - Bohu. Preto ten pokoj a úsmev na perách v hodine smrti.

Záverom mi dovoľte, aby som zvýdihol to, čo som na mojom otcovi obdivoval: jeho láskavosť, úžasnú empatiu k iným, neveriteľný intelekt a pritom skromnosť a absenciu takých vlastností, ako je závisť a nenávisť. Mal tie vlastnosti, ktoré chýbajú v dnešnej dobe. Nepoznal rozdiely a separovanie na konfesionalnej, politickej či etnickej báze. Miloval všetkých ľudí bez rozdielu a vážil si každého človeka bez výnimky. V dnešnej dobe chýba ten pokoj, nadhľad a noblesa, ktorú on rozdával plným priehŕstím. Stratil som v ňom nielen otca, ale aj najlepšieho priateľa v mojom živote.

Jozef Strauss - syn

Spomienky na starého otca

(Obyčajné chvíle s neobyčajným starým otcom)

Som nesmierne rada, že mi bol poskytnutý priestor na prerozprávanie svojich detských spomienok a zachytenie obdobia, keď som starého otca vnímala očami malého dievčata. Ako napísal Pavol Strauss v knihe Človek pre nikoho: „Spomienka je živý návrat minulosti. Ako obraz, v ktorom sú minulé udalosti stále živé a prítomné. Aj osoby.“ A preto mi dovoľte oživiť túto minulosť pohľadom do bežného dňa Pavla Straussa.

V spomienkach sa vraciam do nitrianskeho domu na Zobore, na Puškinovej ulici. Spolu so sestrou Máriou sme tam radi trávil čarovné chvíle nášho detstva.

Nitriansky dom bol pre nás malým rajom. Bol plný zákútí, pekných starožitných vecí a obrazov, a starí rodičia nám dopriavali dostatok voľnosti na hru a tvorivosť. Veľa času sme trávili v záhrade, ktorá bola doslova poprepletaná rôznymi druhmi kríkov, ovocných stromov a rastlín, a preto sme tam uskutočňovali početné výpravy, na ktorých sme, kúsok po kúsok tento tajomný svet objavovali.

Ráno som mala v nitrianskom dome najradšej. Z kuchyne rozvoniavala čierna káva a v kúpeľni hralo rádio, naladené na rakúske správy. Rakúske rádio či televízia boli neodmysliteľnou súčasťou každého dňa a starý otec nám ochotne prekladal obsah počutých rozhovorov. Každý deň pred raňajkami sme sa všetci modlili rannú modlitbu u starej mamy v izbe. Dodnes mám v mysli jej veľkú modlitebnú knihu, z ktorej sme ráno i večer čítali modlitbu.

Starý otec mal pravidelný režim dňa, ktorý bol šťastí kvôli jeho silnej cukrovke, rozdelený medzi prácu a oddych. Vstával v skorých hodinách a keď sme sa s ním ráno zvali, bola z neho cítiť príjemná vôňa vody po holení. Po raňajkách trávil niekoľko hodín za písacím stolom vo svojej izbe, kde čítal, písal a tvoril. Vtedy sme ho nerušili. Možno intuitívne, alebo len preto, že sme mali iné, „dôležité“ detské aktivity. Iba sem-tam sme zvedavo nakukli do jeho kráľovstva. Ak nám doň dovolil vstúpiť, s veľkým záujmom som si prezerala hrubé zväzky chirurgie a iných anatomicko-medicínskych kníh. Vtedy som ešte netušila, že aj mňa to neskôr zaveje do zdravotníckeho odboru.

Izba starého otca dýchala zvláštnou atmosférou pokoja. Voňal tam starý papier a všade bolo poukladaných množstvo kníh. Knihy mal starý otec naukladané v policiach v dvoch radoch za sebou a keďže ani to neskôr nestačilo, boli poukladané aj všade naokolo. Pri okne stáli dve bordové kreslá a stól s lampou, kde starý otec rád čítaval a vítal návštevy. Nad posteľou bola polička s kazetami s vážnou hudbou a za posteľou mali miesto jeho medicínske kufričky. Cítila som sa tam vždy veľmi príjemne, napriek tomu, že bola izba ladená do tmavých farieb.

„Neviem, čo ma dnes čaká, aká radosť alebo nepríjemnosť, koľko práce alebo koľko nezdaru, koľko úzkosti, koľko poníženia, koľko sklamaní, bolesti a krivdy. Možno, že tento deň rozhodne o mojom živote, že bude posledný. Kto vie, či ma nečaká smrteľný úraz alebo náhla smrteľná choroba.“

Viem o všetkých týchto možnostiach. No pokojne hľadím tomuto dňu do tváre, lebo viem, že všetko, čo ma stretne, bude Tebou riadené alebo dopustené. Nejde o Teba. Ide o mňa. Chcem všetko prijať a znášať s celou ochotou svojho vnútra.“

(Pavol Strauss, Zbrané... diela VII., s. 126)

Rada si tiež spomínam na naše obedy, pri ktorých nás starý otec učil nemecké slovíčka popisovaním jednotlivých predmetov. Musím priznať, že sestra bola v tejto oblasti učeniejšia. A práve to ju, pravdepodobne ovplyvnilo v jej životnom smerovaní, pretože vyštudovala germanistiku a nemeckú literatúru na pedagogickej fakulte.

Stolovanie bolo vždy v našej rodine veľmi dôležitým obradom a ako Pavol Strauss napísal: „Spoločné stolovanie patrí medzi veľké intimity života“. Keďže stará mama bola výborná kuchárka, obedy sa pre nás stávali aj príjemným kulinárskym zážitkom.

Popoludní k starým rodičom často chodili návštevy, ale dvere boli pre každého otvorené počas celého dňa. V pamäti mám návštevy známych literátov, výtvarných umelcov, kňazov, kaplánov, rodinných priateľov a známych, ale aj domácich či zahraničných študentov. Ako deti sme sa tešili z každej návštevy, snažili sme sa zapájať do rozhovorov, alebo sme len počúvali a pokúšali sa porozumieť dospelým.

Už v mladom veku som si uvedomovala úžasnú výrečnosť a múdrosť slova starého otca. Ešte som všetkému nedokázala porozumieť, ale spôsob jeho vyjadrovania sa mi veľmi páčil. Počas návštev starý otec rád hrával na klavíri Bacha, Beethowena, Schuberta alebo Brahmsa. Mal široký repertoár a každého skladateľa si vážil.

Pri večeri sme sa opäť všetci stretávali. Počas letných dní sme si zvyčajne prestreli na terase, nachystali jednoduchú večeru, starí rodičia si naliali víno a spomínali na ťažké, ale aj radostné časy mladosti. Mali sme krásny výhľad na osvetlenú Nitru a hrad, ako aj na oblohu posiatu hviezdami. Starí rodičia rozprávali o tom, ako sa zoznámili, spomínali na ich veľmi jednoduchú svadbu a na výchovu ich dvoch synov, ale aj na to ako prežívali zložité časy počas vojny, kedy nebolo isté, aká bude ich budúcnosť.

Spomienky na chvíle strávené so starým otcom sú pre mňa krásne a nesmierne cenné. Možno aj preto, že som mala možnosť vnímať starého otca iba veľmi krátku časť svojho života. Teraz, v dospelom veku, ho začínam prostredníctvom jeho diel spoznávať viac ako spisovateľa a tiež človeka s neľahkým životom, v ktorom bol mnohokrát skúšaný. A to nielen počas vojnových rokov ale aj neskôr, keď sa celá rodina musela odsťahovať zo Skalice do Nitry a keď mu režim nedovolil publikovať jeho diela.

V detskom veku som však toto pozadie a nesmiernu hĺbku jeho diel ešte nevnímala, a preto sa mi obraz na starého otca v pamäti uložil najmä tak, ako som ho popisala, prostredníctvom nášho spoločne stráveného dňa.

Katka Nikitin Strauss

Z ohlasov na Listy PS

„...Na úvod veľmi pekne ďakujem za odosielanie Listov PS. Vždy ma potešia a pohľadia na srdci ako „tichý úsmevný vánok, ktorý sa núka vyprázdnenej dlani“ (Kvety z popola).

Vôbec som nečakala, že v Listoch PS č. 14 (2011) nájdem svoj list – list v Liste. Povzbudilo ma to a utvrdilo v tom, že ak chcem objavovať krásy diela P. Straussa, „musím v ňom zahynúť a až potom vzlietnem (ako fénix), až keď v ňom zhorím“ (Neodoslané listy).

Jeho myšlienky sú ako hojivý zázrak, ako kvapky z medového plástu. Ich chuť sa zintenzívňuje len pravidelným čítaním. Je to neopísateľný pocit, keď sa v jeho ponímaní reality i večnosti nájde človek sám. Akoby našiel spriaznenú dušu, „dvere, čo sa otvárajú z človeka do človeka“ (Amalgám).

Vtedy už nie si sám. „Samota sa prenesie vo vyššiu pravdu a stáva sa chrámom duše.“

Ako tradične, aj teraz posielam zopár myšlienok:

Svätí sú ako skaly, pomocou ktorých sa môžeme vyšplhať na „ostatný vrch Večnosti“.

Ježišu, daj mi silu pribiť moje hriechy na kríž, lebo len Tvoja Láska dokáže uniesť ich bolesť.

Slzy pokánia sú studnicou, z ktorej môžeš čerpať a uhašať smäd po Božej láske.

S pozdravom a vrúcnuou vďakou

Kristína Bednárová
Zákopčie, 8. októbra 2011

Dozvuky sú akcenty nášho vnútra, keď sa z vlastnou vnútornou podobou stretávame čiastočne vo vnútornej dispozícii iného. To je základ pôsobenia zjavov, prejavov vlastného vnútra i v umeleckých dielach. Ako keby magma zeme nášho vnútra bola hľadala cestu navonok, a keď tú kôru cez nás nemohla preboriť, prerazila iné vnútro. Človek je cesta a východisko zjaviteľných právd.

+

Stretnutie ľudí či osobne, či v listoch otvára vždy bolestivú otázku o zmysle prechodu dneška a možnostiach priblíženia ľudí napriek všetkým krízam, vyhrážkam a vojenským prípravám. Emanácia absolútna je pokoj.

Všetky výdobytky ducha, všetka tvorba je cesta k pokoji. Ten nemožno získať ináč iba z hĺbkových oblastí duše človeka. Kto sa vie oduševniť krásou, koho ona naplní šťastím a plnosťou bytia, ten je na ceste pokoja. Pokoj, добрota a harmónia jednotlivého človeka sú cestou za zblížením ľudí, za stmelením výdobytkov minulosti i dneška. To je duchovná chmára, z ktorej padne oplodňujúci a oživujúci dážď. I najhoršia doba je ťarchavá dobrom. Slušné myšlienky sú zárukou budúcnosti.)

(Pavol Strauss, Odvrátený hlas)

Do pozornosti!

Čitateľov Listov PS chceme upozorniť na dva významné „straussovské“ príspevky, ktoré uverejnil časopis Viera a život, 2011, v čísle 5:

1. P. Peter Bujko, provinciál slovenskej komunity Spoločnosti Ježišovej: Listy priateľov. Výber z korešpondencie rodiny Munkovcov s Pavlom Straussom. (K procesu blahorečenia) – str. 44-45.

2. Viliam Jablonický: Nielen o cene Pavla Straussa – str. 55-63.

Čitatelia i interperti sme stále pred prehĺbeným skúmaním a osvojovaním Straussovho konceptu nádeje v individuálnom, užšom a bezprostrednom okolí i globálnom zacielení: „Nádej. Že sa nevykolajú naša kozmická archa, že sa nevykolajú naše rozumy, že zavládne pocit spolupatričnosti všetkých ľudí a že zachránime našu prírodu, naše lesy a kvety, našich najlepších priateľov. Nádej, že sú dvere večnosti pripravené.“

(Pavol Strauss) – Viliam Jablonický

Moje spomienky na MUDr. Pavla Straussa

O doktorovi Straussovi som počul rozprávať ešte ako chlapec v mojej rodnej dedine. Bol to príbeh o jeho takmer závažnom zranení pred odvečením do koncentračného tábora. Mal vtedy vraj v rukách ruženec, a keď to zbadal nemecký vojak, tak ho vytiahol spomedzi ostatných zajatcov, lebo vraj tam nepatrí...

Tento chýr, ktorý koloval aj v takmer dvadsať kilometrov od Nitry – vtedajšieho pôsobiska doktora Straussa - vzdialenej obci, naznačoval, že ide o nevšednú osobnosť.

Keď som navštevoval strednú školu v Nitre, do paralelnej triedy chodil Jozef Strauss, syn tohto povestného lekára. Keďže však paralelných tried bolo vtedy u „Piaristov“ veľa a ja som denne dochádzal, nepamätám sa, že by som sa s Jozekom niekedy rozprával.

Roky ubiehali a v 1973. roku som bol preložený za kaplána do kostola Františkánov v Nitre. A práve tam, takmer denne, chodieval doktor Strauss na svätú omšu. Zo svojho domu na Zobore prichádzal občasne autom, „embéčkou“, zvyčajne i s manželkou, v nedeľu i so synmi. Obyčajne sa utiahol do bočnej chodby, ktorá bola spojená s kostolom; bol až mysticky ponorený do seba, tichý, pokojný, ale pritom ku každému láskavý.

V nedeľu som mával siedmu, a potom v niektorom z filiálnych kostolov – na Chrenovej alebo na Zobore. Nemal som vtedy auto, a tak sa doktor Strauss ponúkol, že ma bude do týchto kostolov voziť. Stávalo sa však, že po „siedmej“ ma niekto požiadal o svätú spoveď a zdržal som sa aj viac než pol hodinu. Straussovi na mňa trpezlivo čakali. Keď som sa ospravedlňoval a vysvetľoval dôvod meškania, pán Doktor s jemným úsmevom povedal: „Ja som rád, keď sa ľudia svedujú...“

V tých rokoch sme sa spriatelili aj s jeho synom Jozekom. Občas ma pozval ku nim na návštevu. Keď bol jeho otec doma, vždy prejavil záujem aj o osobné stretnutie so mnou. Obyčajne ma pozval do svojej pracovne plnej kníh. On sedel za svojim masívnym písacím stolom, mňa posadil do kresla oproti a hovoril o svojich pohľadoch na život Cirkvi, o situácii viery v živote ľudí, ale aj o literatúre a o svätých. Charakteristické pre neho boli dômyselné vyjadrenia. Napríklad na jar, keď všade okolo ich domu kvitli kvety, hovoril: „Kvety, to sú drahokamy zeme“. Alebo keď prišla reč na problém kňazov, ktorí v snahe zachraňovať Cirkve spolupracovali s komunistickým režimom v tzv. „Pacem in terris“, hovoril: „Je veľký omyl myslieť

si, že prelstíme Otca lži“. ThDr. Tibor Slovák hovorieval o doktorovi Straussovi: „Čo by on nevedel pekne povedať...“

Rád mi rozprával o veľkých konvertitoch, ľuďoch z rozličných národov, ktorí sa za rozličných okolností stretli s Bohom, stali sa veriacimi katolíckymi. Mal na tú tému aj niekoľko nemeckých kníh, ktoré som si požičal a viaceré životopisy som dal preložiť alebo i sám som preložil a používal som tieto príbehy tak v kázňach, katechézach, ako aj pri stretnutiach so študentmi.

Mal osobné kontakty s vtedajšou katolíckou inteligenciou, s kňazmi ako bol farár z Habovky Bárdoš (tiež konvertita zo židovstva), ale aj Janko Silan, básnik a farár z Važca (ktorého som mal tú česť raz u Straussovcov stretnúť). Na stenách mali veľa obrazov od Vincenta Hložníka a súčasťou ich obývačky bol klavír. Medzi ich domácich priateľov patrili aj nitrianski herci Zoltán a Anka Hlaváčovi. „Ujo Paľo“ bol pojem aj autorita. Mali k nemu úctu, ale najmä lásku.

Doktor Strauss bol hlboký mysliteľ a súčasne i veľmi pracovitý. Hovorieval mi, že má svoje „denné pensum“. Myslel tým na čas strávený za písacím stolom. Nemal vyhladky na vydanie svojich diel. V dobe komunizmu nebolo mysliteľné, že by jeho diela mohli vyjsť, a nádej na zmenu režimu nebola reálna. Napriek tomu tvorivo myslel a písal. Tak sa stalo, že keď sa predsa situácia zmenila, mal čo publikovať zo svojich plných zásuviek.

Doktor Strauss bol však predovšetkým lekárom. Jeho špecializáciou bola chirurgia. Hovorieval mi: „Skutočná medicína je veda o bunke, na tom sa všetko ostatné zakladá“.

Ambulanciu mal na poliklinike v Nitre. Raz ma pozval, aby som ho navštívil na pracovisku. Prišiel ku nemu pacient s veľkým nádorom na hrudi. Uložil ho na operačný stôl, prikryl zelenou plachtou, vystrihol v nej otvor, aby mal prístup k nádoru. Povedal mi: „Podte bližšie, Ferko, pozrite sa, ako to robíme“. Zobral striekačku a hovorí pacientovi: „Teraz budem na Vás trochu zlý.“ A začal pichať do nádoru zo všetkých strán a vstrekoval nejakú umŕtvujúcu látku. Potom vzal skalpel, rozrezal nádor, z ktorého sa vyvalil jeho obsah. Vtom sa mi začali robiť pred očami kruhy a už som sa aj bral k otvorené-

mu oknu, aby som sa zhlboka nadýchal a udržal sa nejako na nohách. Vtedy som si uvedomil, že chirurgia by zrejme nebola pre mňa. Keď som bol potom desať rokov nemocničným kaplánom, neraz sme sa stretli na chirurgickom oddelení.

Roky však ubiehali aj jemu a vedenie nemocnice mu dalo najavo, že by už nemal pracovať ako aktívny chirurg. Prijal túto skutočnosť, ale s prácou v nemocnici sa nechcel rozísť. Prešiel pracovať na patológiu. Žartovne hovorieval: „Končím tam, kde som začínal“ (medici začínajú na patológii). Hoci pre neho bolo mŕtve ľudské telo rutinnou záležitosťou, predsa mal až nápadne veľkú úctu voči mŕtvemu človeku a priam fyzicky trpel, keď bol na pohreboch svedkom nekultúrnosti a necitlivosti vo vzťahu k zomrelým. Uvedomoval si, že ľudské telo je nástrojom duše a že je určené na vzkriesenie.

Keď som – po páde komunizmu – nastúpil na biskupský úrad v Nitre ako generálny vikár, bol som párkrát svedkom návštevy doktora Straussa u kardinála Korca. Kardinál mal veľa návštev, a doktor Strauss musel aj dlhšie čakať. Prežíval to s obdivuhodnou pokorou a pokojom.

Neraz sa dalo čítať z jeho tváre, že v hĺbke svojej duše veľmi trpí. Ako človek s hlbokým mystickým prežívaním veľmi citlivo vnímal ľudské nedostatky a zlo. Túto bolesť však nedával najavo svojimi slovami alebo rozhorčenosťou, lež ju prežíval vo svojom vnútri, a zrejme sa vtedy dost podobal Ježišovi v Getsemanskej záhrade.

Mal som možnosť vzdať poslednú úctu tomuto šlachetnému a vzácnemu mužovi službou pochovania jeho tela a potom účasťou na odhalení jeho pamätnej tabule na budove bývalej polikliniky – jeho pracoviska.

Som vďačný Pánu Bohu za možnosť aspoň trochu poznať tohto vzácného muža, ktorý svojou hlboko prežívanou kresťanskou vierou, svedectvom svojho života, venovaného svojej rodine, lekárskej službe trpiacim bližným, ale aj kultúre a filozofii i teológii, svojim – s kresťanskou nádejou prežívaným utrpením – je natrvalo veľkým prínosom pre môj život – a som presvedčený, že aj pre životy mnohých. Kiež príležitosť jeho stých narodenín príspeje k oboznámeniu sa s jeho životom a dielom aj širokej verejnosti. Veď jemu úprimne záležalo na dobre všetkých, celého Slovenska.

V Marianke, 27. XI. 2011

František Rábek

„... A okolo nás zväčšujúca sa lesklá bublina pred prasknutím. Európa. A hľadanie toho, čo sa ešte nenašlo. Kde až môže zísť, keď sú hranice nevyspytateľného uzavreté? A medzitým vytvorili tolki to, čo sa vtedy ani len tušiť nedalo. A nik nevedel, či sa narodil zavčasu, a či oneskorene. (...)

Ale kto nás zbadá vo svete, kde kniha prestala mať význam? Kde každý individuálny prejav je priam nevítaný? Kde fráza a gýč napádajú svet myšlienok a pojmov, ba kde nahrádzajú život?

(Pavol Strauss, Život je len jeden, s. 84.)

Prísť, uvidieť, zdokumentovať ...

Aj takto jednoducho by som charakterizoval „domácu úlohu“, ktorú som radostne prijal. Totiž navštíviť Nitru, najst' františkánsky kostol, kostol svätých apoštolov Petra a Pavla, dostať sa dnu, „vypátrať“ „adoračný kútik“ doktora Pavla Straussa, zdokumentovať ho a takto ho podať ďalej.

Najst' Nitru problém iste nie je, ale najst' spomenutý kostol, pre mňa, človeka dedinského typu...?? Ešteže i my „vesničané“ ovládame rozmary modernej doby, ktoré ako za ruku dovedú ťa až k cieľu...

Bol pondelok, 26. septembra, asi pol dvanástej pred obedom. Zaparkoval som na Župnom námestí a prejdúc popod bránu, meral som prvé kroky po Samovej ulici. Uvidieť chrám možno zďaleka. Ale uvidieť svedectvo miesta, zažiť svedectvo ľudí... Stretnúť sa...

Na pravej strane ulice, na dverách vedľa kostola čítam: „Rímskokatolícka cirkev, Farnosť Nitra – Horné mesto“.

Tak! Výdych – nádych – zvonček s menovkou pána farára... Dobré, skúsím pána kaplána... No dobre. Hneď ale vidím, že sú tu ľudia zbehlí v aglomerických spôsoboch, lebo na vizitke na dverách sú umiestnené aj čísla telefónov. Volám... Ajajaj, zase nič.

Dnu do kostola sa teda asi nedostanem, bude treba využiť niekedy inú príležitosť. Zmierení s daným polože-

ním hľadal som aspoň pekný pohľad na belostne sa svietiacu vežu s blankytnomodrým pozadím. V tom pred farskou budovou zastavilo auto a z neho vystupuje muž s plnými rukami všelijakých vecí a spolu s ním ešte dve ďalšie osoby a už sa aj otvárajú dvere fary. Lahko som v ňom spoznal spolubrata – kňaza. S tými dverami na fare sa aj mne otvorili dvere do – pre mňa nových tajov života a pôsobenia Pavla Straussa.

Po úvodných oficialitách sa na moju otázku o „adoračnom kútiku“ ozvala jedna zo spolupracovníčok na farskom úrade, milá pani, spomínajúc, ako ich každú nedeľu – doktora Straussa a jeho manželku – vídávala sedávať ponorených do modlitby v bočnej chodbe kostola: „Krásni to boli ľudia...“ – zopakovala niekoľko krát.

„Ale ten kútik...!“ – znela moja nástoječivá otázka. Veď ho treba zdokumentovať! Aj telefonovali, pýtali sa, radili... Priamo z fary sme sa úzkym schodiskom plavne spustili do spomenutej bočnej chodby. A už som typoval: „Žeby tento? Alebo... aha, asi tento...“

Dlhá lavica kolo pravej steny a páru stoličiek popri oknách naľavo. Klakátko... „Žeby??“ Mal som priestor – hľadal som bod.

Pre istotu som urobil páru záberov aj z interiéru kostola i s jeho bočnými kaplnkami, neustále pokračujúc v mojom vnútornom monológu. Potom sme sa vrátili späť na „tajnú“ chodbu, mnohých veľkých duchov minulých čias.

Až teraz som si všimol výraznú židovskú hviezdu na bočnom čele onej, už desaťročiami a generáciami striedajúcich sa ľudí poznačenej lavice. Bola krásna! Symbolické či zhoda náhod – v súvislosti s Pavlom Straussom?

Mám to už aj vierohodne potvrdené, že práve táto lavica bola pre neho a iste aj pre mnohých iných tým „adoračným kútikom“. Ale akýmsi zvláštnym právom náleží asi len jemu...

Židovská hviezda v katolíckom chráme! Ona je tam ako svedok toho (PS), ktorý svoju najväčšiu hviezdu našiel na Kristovi. Bol tu. Žil, pracoval, modlil sa kdesi tam, vo svojom kútiku, ktorý svojou láskou k NEMU premenil na adoračný...

Mal som tú česť prísť, uvidieť a zdokumentovať.

Ďakujem za veľkú ochotu a láskavosť pánu farárovi farnosti Nitra – Horné mesto a jeho spolupracovníkom. Oni mi sprostredkovali stretnutie so Straussom tam, kde sa on najintímnejšie stretával s TÝM, ktorého sa cítil byť apoštolom.

Pavol Ondřík, v Kluknave
2. decembra 2011

Zdanie mocných tohto sveta

„Tým, že sedeli na vysokých stolcoch, mysleli, že vládnu. Nevládli, len rozprplali moc, dobrá im padli pod stôl ako omrvinky skazy. No neodbehnú sebe. Odhrznúť väčší kúsok neznamená intenzívnejšie žiť. Zabudli, že sa i úbytkami rastie.“

(Pavol Strauss)

S cyklom myšlienok Pavla Straussa v prílohe dnešných Listov PS – „O mocných tohto sveta“ – hlboko vnútorne súznejú dva texty P. O. Hviezdoslava, ktoré nám prišli do rúk: úryvok zo IV. spevu Hájnikovej ženy a básň Vy, ichž náš ľud tak štedre krmí... Ponúkame ich čitateľom – v presvedčení, že by si ich z pôžitkom prečítal aj Pavol Strauss.

P. O. Hviezdoslav Svet nazdá sa, že k žitia blahu...

Svet nazdá sa, že k žitia blahu
je treba zbytok všetkých vecí:
skvosť, prepych, nádhra a hoj,
dážd' zlata, požehnaní príval –
hneď v splnku, o čom človek sníval;
že tra mať vyleštenú dráhu,
z baršúnu lôžko na pokoj,
z vlň sedadlo na posedenie
a miesto božej oblohy
klenutím šarlát baldachýnu,
noc tráviť nie pri jednej svieci
či kahánku, lež v svetiel mori,
kde potom už nadobro zhorí
tma, klud i sen – ten motýľ stínu,
vždy šumieť šatou ako v pene
a voňať masťou drahých ruží;
že tra hrať zástoj, úlohy
už v kolíske pod krajok krovom
a vážiť už i prvým slovom,
tra podnož držať širokú,
čo otrocky a slepo slúži,
po nejž liezť možno k vysoku,
a kde už i vták zmdlieva, hyne,
ľzä zablýskať sa vo výšine –
že vôbec tra byť povýšeným
na podstavec, byť modlou cteným,
tam plytvať mocou, skvieť sa v sláve;
že treba vedieť a môcť v malej
chvíľke všetok užiť tuk,
čo tisíc nastrádalo rúk,
i sto liet len čo znalo stvoriť,
to v jednej ľahkej dobe zboriť,
a ak chtiť z hnusu nevylokal,
nuž o skalisko mrštiť pokál
tak z rozmaru, veď v ňom len pot,
i spení sa zas v rozkaz: nalej –
Že tra hluk, rozkoš, hanavara,
mlask, šalba sirén, parny zvod
a žitím letieť ako para –
tra zmysel zvláštny, v srdci – v hlave
len hýrenie, buj... a tak ďalej –
Hej, svet tak súdi: k žitia blahu
že nezbytné sú tieto veci
tu v ťažkom háve, tu zas v nahu.
To však omyl. – Blaho pravé
vždy iné malo podmienky...

Poznámka. Vo verši „a kde už i vták zmdlieva, hyne“ sme si dovolili – v súzvuku s rytmom (a veríme, že aj s Hviezdoslavom) opravu: vo vydaniach Hájnikovej ženy je tu totiž nie zmdlieva, ale zamdlieva. (J. R.)

Vy, ichž náš ľud tak štedre krmí

až špíkov svojich potravou,
že objemní ste, pevní, strmí:
nože sa zamýšľajte i vy
nad jeho sudbou mrchavou,
jej prichyťte sa do nápravy;
hej, aby bol tiež nielen živý,
lež zdravý telom, duchom zdravý,
navzájom budte starostliví,
sa srdca doradiac i hlavy...

Veď netučí vás za bravov!?

Sto potrieb má! Krívd trpí množstvo,
čo hubia švárnú podobu
mu po mrzáctvo, na úbožstvo –
Tu príležitosť, valibuci,
raz zrezať vašu dlžobu,
tľšť v snahy staviac spasiteľmi:
ukážte, jak ste na to súci!
Kde akých ujmm mu skrofte šelmy,
pysk napchajte bied hladujúci;
pripeká nebezpeč tak veľmi:
preč, preč s ním od nej – od hrobu!

Nech nevybúši vo výčitky:

Och, beda pri vás bedači,
na vaše odkázanej zbytky.
Vám srdce do žalúdka padlo,
na iskru citu nestačí,
jak požiarom by vzbĺklo lásky? –
Zisk cieľom, vidinou vám sadlo –
Viest ľud? Vzniesť k cti?... Čo za otázky?
Dost' hovädu, by ťahať vládlo!...
Tak s ním vy len tie znáte zväzky,
čo ovce a ich strihači...

A nezlyhal by. Bo kde zárod,
klík trebárs v rodnej pustine,
čo z vašej sejby získal národ?
Čím ste mu do tmy zasvietili?

Kde odsluhy mu povinné,
mzozlom rovnocenné, potu,
mrhaným skrz vás v kratochvíli?...
Vy plekáte, vy, jeho psotu,
jak odštiepenci, tupí, hnili;
ak v obeť padne neživotu,
len na vás kliatba spočinie!

Drahý Julko,

jedným dychom som si prečítal
„O mocných tohto sveta“
– ešte z pera mladého Palka
pred nástupom komunistickej
éry a z doby rok pred jeho
smrťou v dobe nabiehajúcej
„slobody“ po páde komunizmu.
No a dnes takisto platia jeho
postrehy a naďalej sa tento
svet zmieta v krčoch zla.
Palko jednoznačne predkladá
recept pre náš ľudský svet.

(Juraj Strauss
v liste zo 7. 4. 2011)

+ + +

Ale čo som videl a zažil okolo seba? Stále bola viditeľná len koncentrácia moci. Spoločnosť ideologicky a politicky roztrieštená. Každá opozícia túžila po moci a keď sa jej zmocnila, využil to každý na uplatnenie a na hromadenie majetku. Tak, ako komunisti, keď boli pri moci, zdedili všetky neresti kapitalizmu: hromadenie peňazí a hmotného majetku i za nečestných okolností, udávanie, falošné a nerozumné obviňovanie nevinných, násilie, surovosti, útlak, nesloboda a celková bezperspektívnosť. Hromadenie majetkov bolo primárne u každej spoločenskej vrstvy, ktorá bola na politickom výslni za všetkých našich štátnych štruktúr. Menili sa len osobné a spoločenské konštelácie. Pritom sa len zdokonaľovalo intrigánstvo, vytvárali sa intrigánske a záujmové mafie vo všetkých etážach a štruktúrach spoločnosti, od hospodárskej a obchodnej oblasti až po zdravotníctvo a kultúru.

(Zobrané... diela III, s. 297)

Promočná reč MUDr. Pavla Straussa prednesená na Nemeckej Univerzite v Prahe v júni 1937

Eure Maginifizienz! Spektabilität!
Hochverehrter Herr Promotor!
Liebe Verwandte, Liebe Kameraden,
Kollegen und Gäste!

Eingangs sei der opfervollen Hilfe unserer Eltern, sowie auch all jener, mit Dank, gedacht, die uns die Vollendung unserer Studien ermöglichten. Der Hilfe, die dieser schweren Zeit in manchen Falle nur schwer abgetrozt werden konnte. Sie ist dadurch nur noch wertvoller und wir wollen bestrebt sein, uns durch unsere zukünftige Leistung ihrer Wert zu erweisen. Ich will an dieser Stelle meiner seeligen Mutter in Liebe und Dankbarkeit gedenken.

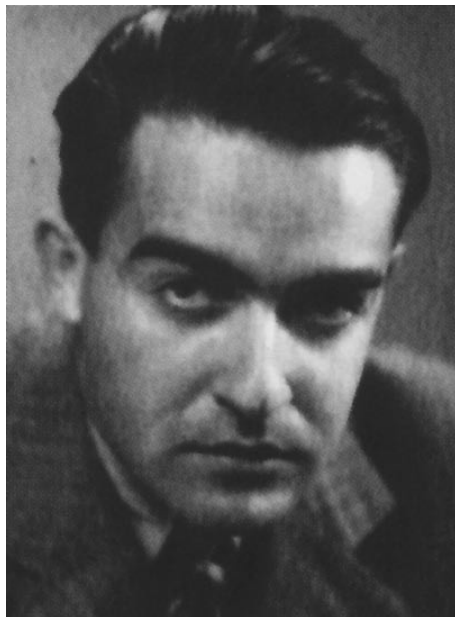
Wir danken auch unseren Herren Professoren für all das, was wir von ihnen empfangen durften. Viele von uns hatten auch die Möglichkeit, an ihren Instituten zu arbeiten und konnten so den Grundstein legen zur Ausbildung in jenem Fache, an das sie besondere Neigung schon als Studenten geknüpft hat und in dessen Dienst sie ihr Leben zu stellen gedenken. Dank im Namen dieser Kollegen.

Es ist eine arge Zeit, in die hinein unsere Generation geboren wurde. Und der heutige Mensch gleicht seiner Zeit in seiner inneren und äusseren Zerrissenheit. Aber mit Zunahme der Fehler und die Nöte mehren sich die Möglichkeiten der Verbesserung und somit die Pflichten der Handelnden. Auch für uns ist diese Zeit eine schwere Belastungsprobe der Fähigkeiten. Die Aufgaben, die an den heutigen Arzt herantreten, sind vielfacher Art. Sie sind nicht nur ärztliche. Denn die Welt blutet aus vielen Wunden, nicht nur aus körperlichen. Dem Arzt erwächst auch die Aufgabe nicht nur die physischen Leiden, sondern auch die seelische Wirrnis in einer Zeit von Krise sozialem Elend und Unsicherheit zu lindern.

Wenn wir uns aller Schwierigkeiten bewusst werden, die uns erwarten, so wollen wir daran das Gelöbnis anschliessen, ihnen nicht auszuweichen. Glücklichen Doktorgrad der deutschen, alterwürdigen Universität zu tragen, die eine der fruchtbarsten Stätten deutscher Geistigkeit von der Vergangenheit bis zur Gegenwart ist, die der Welt eine Reihe grosser Männer und grosser Werke geschenkt hat, geloben wir uns ihrer stets würdig zu erweisen, wo auch unser Platz im Leben sein sollte.

Die von uns, denen es vergönnt sein sollte, ihre wissenschaftliche Tradition fortzuführen, werden es in ihren alten

Geiste tun, nur und nur im Sinne ihrer Fortentwicklung. Als freie Diener einer freien Wissenschaft, die frei ist in zweierlei Hinsicht. Von wissenschaftsfremden Vorurteilen, die von aussen in sie hineingetragen werden und frei von Vorurteilen, die nicht allein die Leistung des Wissenschaftlers werden. Und wir alle geloben, unser Fähigkeiten so zu entwickeln, dass sie dem Wohle des Volkes und der menschlichen Gemeinschaft dienen.

Vaša magnificencia! Vaša spektabilita!
Velavážený pán promótor!

Milí príbuzní, milí priatelia, kolegovia a hostia!

Úvodom nech je myšlienka na nezištnú obeť našich rodičov, ale i tých, na ktorých s vďakou myslíme, ktorí nám umožnili ukončiť štúdium.

Pomoc, ktorá v tomto ťažkom čase v niektorých prípadoch sa len ťažko dala odtrucovať. Je preto ešte hodnotnejšia, a chceme sa snažiť našimi budúcimi výkonomi jej hodnotu preukázať.

Chcem na tomto mieste s láskou a vďačnosťou myslieť na moju zosnulú matku.

Myslíme tiež na našich pánov profesorov, na všetko, čo sme smeli od nich prijať. Mnohí z nás mali tiež možnosť pracovať na ich inštitútoch a tak si mohli položiť základný kameň k vybudovaniu fachu, ku ktorému nás už, ako študentov zviazala mimoriadna náklonnosť a zasvätiť svoj život tejto myšlienke. Vďaka v mene týchto kolegov.

Je to zlý čas, do ktorého bola naša generácia narodená a do ktorého vstupuje. Dnešný človek sa vyrovnáva s týmto časom rozorvaný vnútorne i navonok. Ale s pribúdaním chýb a nedostatkov

množia sa možnosti zlepšenia a tým aj povinnosti konať. Tiež pre nás je tento čas ťažká skúška schopností. Úlohy, ktoré pred dnešného lekára predstavujú, sú mnohotvárneho druhu. Nie sú len lekárske, pretože svet krváca z mnohých rán, nielen telesných. Pred lekárom vyvstáva tiež úloha nie len mierniť fyzické utrpenia, ale i dnešný zmätok v čase krízy sociálnych bied a neistoty.

Aj keby sme si boli vedomí všetkých ťažkostí, ktoré nás očakávajú, chceme pridať sľub, nevyhnúť sa im. Radostne nesúc hodnotu doktora starej dôstojnej nemeckej univerzity, ktorá je v najúrodnejšom z miest nemeckej duchovnosti od čias minulých až po dnešok, ktorá darovala svetu celý rad veľkých mužov a ktorá darovala veľké diela, sľubujeme vám dôstojne sa zachovať, aby aj tu bolo naše miesto v živote.

Tí ktorým bolo dopriate vo vedeckej tradícii pokračovať, budeme konať v tradičnom duchu, len a len v zmysle jeho vývoja, ako slobodní služobníci slobodnej vedy, ktorá je oslobodená od pomýlených smerov, oslobodená od vedy cudzích predsudkov, ktoré samotné neprinášajú vedecké hodnoty.

Všetci sľubujeme, že budeme naše schopnosti ďalej rozvíjať, slúžiť blahu národa a ľudskej spoločnosti.

...Na promócií bol len nebohý otecko. Jedna hotová latinská reč bola zverená kolegovi a nemeckí kolegovia, ktorí vedeli, že píšem, požiadali ma o nemeckú reč. Urobil som pre tú nacizmom presiaknutú atmosféru taký goetheovsky humanisticky orientovaný prejav, ktorý sa páčil. Po všetkom si ma chytil dekan, pán profesor Gamper, neurológ, pochválil a povedal: „Das hast du den alten Scheissern engetunkt“ (To si starým sráčom podkúril). (Zobrané... diela III., s. 259)

(Z listu Martina Jančuška Julovi R.)
...Trochu som sa potrápil s niektorými starými nemeckými výrazmi, ktoré už dnešná nemčina nepoužíva a priznám sa Ti, i rodení Rakúšana mali s tým problém. Je to zaujímavá reč, keď ju dopodrobna rozoberieš. Nájdeš v nej vzťah k otcovi, vzťah k matke na ktorú aj pri tejto príležitosti nezabudol, vycítiť z nej už zárodok veľkého budúceho chirurga-vedca, ťaživú tieseň viac ako bláznivej doby, hrdosť na príslušnosť k stáročnej tradícii univerzity, i heroické, pritom úprimné sľuby obetavo a nezištné slúžiť človeku, ktoré by sme už u dnešnej generácie lekárov sotva našli. Je to vzácna reč, ktorá napovedá aj o literárnych schopnostiach autora.

(Pripravil Martin Jančuška)

Viliam Ján Gruska

Na návšteve u pokrvného svedka detstva, života a konverzie Pavla Straussa

Čakal ma večer s premiérou Dvořákovho Jakobína v ND v Prahe a zvedavosť na dcérin podiel na jeho inscenovaní ako kostýmovej výtvarníčky. Istý druh vzrušenia z očakávania spôsobilo

aj to, že o Jakobínovi – opere som vedel veľmi málo, čím som sa nechcel chváliť. No takmer nič som nevedel o MUDr. Jurajovi Straussovi, ktorého som chcel v to popoludnie navštíviť. Po viacerých zvoneniach som sa len týždeň predtým k pánovi Straussovi dovolal a návštevu dohodovil.

Pán Július Rybák z Gelnice mi pri návšteve sprostredkoval kontakt na 93-ročného lekára, brata Pavla Straussa, a povedal mi, že on celý letný čas trávieva na chalupe na Vysočine, kam adresu nevie; a mobil? Ak ho má pán Strauss, on ho nevie. Len v neskorú jeseň a v zime býva vo svojom pražskom byte.

Hoštálkovu ulicu v Břevnove som si na mape našiel, aj spoje k nej. Nevedel som však, na ktorom konci začína jej číslovanie, a keďže hľadaný dom mal číslo 104, začal som, postihnutý zákonom schválnosti, na opačnej strane. Aspoň som si pozrel vilovú štvrt' a dlhú, krivolakú Hoštálkovu ulicu, ktorá sa zjavne budovala za 1. ČSR. Dnes ju tvoria rodinné domy či vily, ktorých stav podáva jasnú odpoveď, koľko energie a prostriedkov majú dnes ich majitelia. Jedny sú vybavené súdobým luxusom, iné sa stretli s údržbou už pred mnohými desaťročiami.

Po predošlých pražských skúsenostiach ma už neprekvapilo, že až 14. človek, ktorého som pri hľadaní ulice a číslovania oslovil, mi odpovedal česky. Najviac reagovali rusky, anglicky, nemecky. Všetko to boli mladí alebo mladší ľudia, aj keď bola nedela poobede. Obyvateľstvo Břevnova sa mení. Zatiaľ v podnájomníkoch.

Vilka č. 104 (až neskôr som sa dozvedel, že ju postavil v roku 1925 otec manželky Jozef Zvoníček) niesla stopy svojej plnej sily a povahy majiteľov – stavitel'ov. Na záhradu kladli veľký dôraz, aj keď dnes v nej už mnohé divočie. Dá sa však predstaviť, aká bola, keď ju postavili. Vtedy to bola periféria Prahy. Metro nebolo ešte ani vo víziách. Ako chodili do mesta? Predtým asi drožkami, ale v 20. storočí už asi električkou a autami. Do tejto vily a rodiny Zvoníčkovej v nej sa priženil krátko po promócií v roku 1947 MUDr. Juraj Strauss.

Trošku trvalo, kým mi podnájomník, s početnou rodinou (ako nasvedčovalo

množstvo topánok, na prízemí), otvoril, no hneď mi išiel naproti rezký muž drobnejšieho v'zrastu, z ktorého energia ešte nevyprchala.

Privítal ma vo veľkom štýle, aký určíte v ich dome pestovala jeho manželka, ktorá ho opustila len pred dvoma rokmi, po 57 rokoch spoločného života. Jeho korunou sú tri vnúčatá a päť pravnúčat.

Ukázal mi ju. Z fotografie na mňa hľadela čiernooká krásavica. Zjavne vlúdny, milý človek, sýtený vierou a láskou. Ako o takej mi pán Juraj Strauss aj rozprával s prirodzeným pohnutím. Veď nedávno by ma bola aj ona privítala.

Ponúkaný výberom vín a likérov, druhmi suchého pečiva, čajom či kávou, som sa usiloval čo najpriamejšie objasniť cieľ mojej prvej návštevy, aj jej spojenie s premiérou v pražskom ND. Istý obraz o tom už mal z listu, do ktorého som vložil aj Sprievodcu výstavou o Ladislavovi Hanusovi, ktorú sa mi podarilo vytvoriť k jeho storočnici.

Moje ospravedlnenie z meškania prehládol ako nepodstatný detail. Tešil sa každej návšteve. Či blízkych, či nepoznaných.

Znovu som mu objasnil podstatu zámeru pripraviť o jeho bratovi, Pavlovi Straussovi, chirurgovi, básnikovi, prekladateľovi a mysliteľovi, v živote a diele ktorého mala výraznú a významnú úlohu aj hudba, aj výtvarné umenie - printová, ale možno nielen printová výstavu. Lebo jej formu, rozsah a priliehavé prostriedky vyjadrenia obsahu ešte hľadám. Cieľ postupne rozpoznávam. Jeho osobnosť tak bola rovnako hlboko ponorená do medicíny ako do hudby, sveta výtvarného umenia, filozofie, umeleckej literatúry, že sa nič z toho nedá obísť. Nič z toho nebolo druhotné, vedľajšie, doplnkové. Všetko, včítane silného náboženského presvedčenia a slovenského cítania, by malo byť z výstavy alebo ináč pomenovaného výsledku zjavné.

O čo je ťažšia takto vnímaná úloha, o to je lákavejšia. Sľubuje zážitky nad iné. Zážitky na hrane možnosti pochopenia, aj digitálnej techniky, ktorá sa núka. Tento hlavný a podstatný cieľ mojej návštevy som sa usiloval hosťovi priblížiť. Preto som sa zaujímal aj o jeho životný príbeh, jeho osudy, jeho premeny aj vyznávané mravné a duchovné princípy. Ich korene vnímam ako spoločné pre oboch. Dozvedieť sa o nich priamo už môžem len od jedného.

Pán Juraj Strauss mi aj preto priblížil históriu vily, rodiny, do ktorej sa priženil, no najmä stručné obrisy svojej púte, na ktorú nastúpil po zatvorení Karlovej univerzity v roku 1939.

Po ukončení gymnázia v rodisku, v Liptovskom Mikuláši, absolvoval na KU dovtedy 10 semestrov medicíny. Tú zavrel. Vrátil sa preto do rodiska a začal pracovať ako robotník u špeditéra. 4. apríla 1940 však utiekol na falošný maďarský pas cez Maďarsko a Juhosláviu do Terstu a loďou Marco Polo sa dostal do Palestíny.

Najskôr pracoval ako robotník v osade pri Haife. Prihlásil sa na konkurz na prírodovedeckú fakultu hebrejskej univerzity v Jeruzaleme a ukončil ju v odbore mikrobiológia a hygiena v roku 1943 s titulom MSc.

V roku 1943 vstúpil dobrovoľne do Československej armády v zahraničí a spoločne s vojakmi z bojov o Tobruk sa na vojenskej lodi Mauretánia dostal okolo Afriky do Liverpoolu v Anglicku. Tam, v Leeds a v Škótsku, absolvoval vojenský výcvik ako motorizovaný pešiak pre inváziu na pobreží Normandie. Tam sa v septembri 1943 vylodil na inváznom čle. Po krátkom pobyte v Falaiskom lese bola Československá zahraničná armáda odvelená na Dunkerque. Tam slúžil v prvej línii až do konca vojny.

V máji 1945 sa s jednotkou vrátil do Československa a v Nepomuku bol v júni 1945 demobilizovaný.

Pokračoval v štúdiu medicíny na KU, kde bol v roku 1947 promován a nastúpil ako sekundárny lekár v nemocnici Milosrdných bratov vo Valticiach. Za pár mesiacov bol prijatý do Štátneho zdravotného ústavu do Centra epidemiológie a mikrobiológie. K vedeckej práci v odbore virológie a bakteriológie, ktorej sa venoval celý svoj život, pridal aj pedagogické pôsobenie.

To všetko, čo mi rozprával, bolo nesmiernou záťažou pre moju pamäť. Plynulosť jeho rozprávania som nechcel prerušovať otázkami a poznámkami, lebo potreba hovoriť dosť nahlas mňa samého vyrušovala, a už desaťročia si pri prvom stretnutí s kýmkoľvek, či jednoduchými ľuďmi, či vzdelancami, nerobím poznámky. Tie tiež vyrušujú, brzdia a odpútavajú pozornosť od neverbálnych doplnkov rozprávania. Mimiky, gestikulácie, pohybov celého tela. Preto som poprosil jeho dcéru, pani Vackovú o pomoc. Ona mi pre tento zámer pomohla spresniť fakty, dáta a mnohé názvy.

Pán Juraj Strauss sa dá počúvať hodiny. Nielen pre obsah. Ale aj pre čírosť postojev, mravných princípov, ktoré vyznáva, nech sa už téma odchyli trebárs aj k českej či slovenskej súčasnosti a k otáznikom, ktoré v ňom táto vyvoláva. Mal mnoho dielčích cieľov, ku ktorým vo svojom výskumníckom živote dorazil, no mnoho aj osobných, intímnych, ku ktorým viac ako symbolicky patrí aj pravidelná návšteva Baziliky sv. Markéty v Břevnove, v ktorej sídli arcipátstvo benediktského kláštora.

Dve hodiny v rozhovore s Jurajom Straussom upútali moju myseľ natoľko, že som sa aj počas sledovania premiéry Dvořákovho Jakobína vracal k nemu a videl ho raz na úplne malej stoličke, raz na tej najväčšej, obrovitej, na scéne. Stoličky boli totiž vo veľkom počte a v rozmanitých veľkostiach podstatným a dominantným prvkom scénografického a režijného konceptu opery. Neuveriteľný, takmer filmový príbeh liptovského rodáka sa mi prepletal s dianím na scéne, s príbehom Jakobína. Zvlášť sa mi myseľ vracala do vily na Hošťálkovej ulici 104, keď zazneli znárodné melódie, cez ktoré som vlastne poznal Dvořákovho Jakobína už dávnejšie. Asi preto sa mi príbeh Jakobína zlieval so Straussovým.

Potom, v sobotu pred polnocou, som po mnohých rokoch nasadol do nočného rýchlika smerom na Bratislavu. Nevšimol som si zvláštnosť tohto vlaku. Sprievodca nám ho tesne po odchode oznámil: vlak bude v Pardubicích odstavený na jednu hodinu. Potom, po pripojení k inému, medzinárodnému, bude pokračovať cez Brno a Bratislavu až do Budapešti.

Vlak bol poloprázdný. V kupé som bol sám. Tak som sa vystrel a chcel si zdriemnuť. V hlave mi však vírili zážitky. Aj z návštevy na Hošťálkovej 104, aj z Jakobína. Myšlienky a otázky.

Zrazu mi pamäť priblížila vysokého kňaza, s ktorým som bol mal nejednen rozhovor v jeho takmer 40-ročnom pôsobisku v Habovke na Orave. Tento múdry kňaz mal v mnohom jasno. Pamätal na svojho profesora Ladislava Hanusa, pamätal na svoje prvé pôsobisko vo Veľkej Lipnici, ktorá za Slovenského štátu patrila k Slovensku, no pamätal aj na koncentráky a „zázraky“, vďaka ktorým prežil. On, Pavol Edmund Bárdoš, by mi bol vedel odpovedať na mnohé otázky, ktoré sa mi vo vagóne odstaveného vlaku

rojili. On a asi nik iný. On konvertita z rodiny, ktorá takmer celá konvertovala ešte v 30-tych rokoch, by mi bol pomohol rozlúštiť, na čo sám zatiaľ nestačím.

Prečo bývajú v čele Židovskej obce ateisti – neverci?

Kam sa sami zaraďujú Židia – neverci v kultúrnom spoločenstve Európy?

Čím sa stáva – a prečo – spojenie, či prerastanie židovstva a kresťanstva unikátnym, no častým pre výnimočné duchovné osobnosti Slovenska?

Prečo sa takmer zatajuje, že Jozef Tiso, prezident prvého štátneho útvaru Slovákov, bol od roku 1922 členom Národného Zhromaždenia ČSR, bol ministrom ČSR, patril k umiernenému krídlu Ludovej Strany a do poslednej možnej chvíle obhajcom súžitia Čechov a Slovákov v jednom štátnom útvare?

Prečo sa jediný katolícky kňaz v čele štátu nielen v Európe, stal výrazným obrancom Židov v čase 2. svetovej vojny, udeľovaním tisícok prezidentských výnimiek, ktoré ich mali chrániť pred protikresťanskými, rasistickými doktrínami šírenými nacistickým Nemeckom? Prečo sa s takou odvahou nepostavil proti týmto doktrínam predstavitelia iných cirkevných kruhov u nás, aj v iných krajinách?

Pavol Edmund Bárdoš, kňaz, ktorého faru v Habovke navštevovali mnohé osobnosti: Ladislav Hanus, Janko Silan, Jozef Kúttnik – Šmálov, Jozef Kováč, Ján Korec, Jozef Ligoš, Pavol Strauss, Gustáv Valach, Janko Maga, Prof. Slivka a mnohí, mnohí ďalší z galérie osobností Slovenska, by bol vedel formulovať odpovede na tieto otázky, akceptovateľné pre všetkých rozhladených, nepredpojatých a Slovensku dobroprajných ľudí ktoréhokoľvek vierovyznania, aj nevercov.

Veľké Borové,
december 2011

Spomienka Viery Valachovej na Pavla Straussa

Pavol Strauss mi zachránil život

Po vojne sme sa vrátili domov z Rakúska v júli štyridsiatom šiestom a bývali sme u manželových rodičov v Holíči. Tam som aj u nich doma prvýkrát rodila v januári 1947, kedy môžem hovoriť že mi Pavol Strauss zachránil život. Bol to pôrod môjho syna Petra. No a ja som mala veľmi, veľmi ťažký pôrod. Pomáhala mi pri pôrode babička, bola skúsená, jedna vynikajúca pôrodná asistentka, ja som bola jej stý prípad. Chlapec sa narodil, asistentka všetko v poriadku urobila, len ostala mi postielka. A nie a nie von, som krvácala a veľmi dlho som už krvácala. Už som bola v takom stave, ani živá ani mŕtva. Už som strácala vedomie, viem že ma potom keď prišiel lekár prebral. A ja mu hovorím, prečo ste ma prebrali, tam bolo tak krásne ale fakt, môžem vám povedať, to som v živote nezažila, ani sa to nedá opísať. To prostredie, keď som upadla do bezvedomia, že aká krásna to bola. To sa nedá popísať, to bolo niečo prenádherné. Takže asi bude to pravda, že potom na tom druhom svete je to asi ináč ako na tomto svete... Takže keď prišiel lekár, vytiahol mi tú postielku, a ja som ešte stále dost krvácala. Lekárovi sa to nepáčilo, pretože prišiel neskoro, tak sa bál aby som mu nezomrela, tak hneď do Skalice do nemocnice. Tam už bol Pavol Strauss primár, kde ma dal do parády. On ma samozrejme prezrel, musela som ísť hneď pod nôž, dal to do poriadku všetko. Operoval ma preto, že sa ukázalo, že ešte mi tam ostalo dosť, kus z tej postielky a on to musel vybrať. Spomínam si aj, že keď boli v polovici operácie tak vypadol prúd. Museli si zapojiť domáci prúd, našťastie oni boli na to pripravení. Pretože som bola infikovaná, Pavol Struss vtedy musel osobitne z Bratislavy zohnať penicilín. Dostala som osemdesiat injekcií. A to mi definitívne pomohlo. V nemocnici som strávila desať alebo dvanásť dní. Vytrepala som si dosť.

Vtedy sa môj muž Gusto prvýkrát stretol so Straussom. Ani ja som to meno predtým nepoznala. Ani Maňu som nepoznala. Môj muž sa veľmi dobre poznal s Lojdlom, bratom Mani /Mária Straussová Lojdlová/, ktorý bol kňazom v Modrom kostolíku. Maňa o tom vedela, že oni sa poznali. Ale ja som jej brata nikdy predtým ani potom nestretla, lebo emigroval do Rakúska. Takže v prvom rade sa Maňa o to pričiniť, že povedala Paľovi, kto to vlastne je Gusto Valach. Takže my sme sa takto spoznali. Odvtedy sme sa i ako rodiny priatelili.

On bol mimoriadne šikovný. To bol jeden vynikajúci muž po každej stránke. Reči ovládal, s ním ste sa mohli rozprávať o všetkom možnom. Vzdelaný, výborný lekár. Mal všetkých Päť P. Vtipný bol, veselý bol, zábavný bol. Nezáležalo mu na peniazoch.

Bol to bohom požehnaný človek.

Z rozprávania Viery Valachovej /88r., manželky Gustava Valacha zaznamenal J. Š.

• Na balkóne u Straussovcov v Nitre: zľava Viera Rybáková, manželka Pavla Straussa Mária, manželka Juraja Straussa Lidka, Juraj Strauss, Július Rybák.

Návrat k Predhovoru kardinála Tomku

Čitateľ našich Listov PS si v Predhovore kardinála Tomku (ku knihe M. Fforda „Desocializácia“) môže nájsť viacero zaujímavých a závažných podnetov – okrem už spomínaných na strane 14 – ktoré si preberieme jeden po druhom.

1

Kardinál Tomko nás upozorňuje, že „nestačí mať v Ústave zakotvený odkaz na cyrilometodské „dedičstvo otcov“, ak ho nevieme konkrétne rozmeniť na „drobné“ a *predstaviť sa s ním ako s hodnotou cennou pre Slovensko a Európu*“ (podč. J. R.). Dúfam, že mi kardinál Tomko (ako Straussovmu „apoštolovi“) odpustí, ak budem jeho slová vnímať ako potvrdenie oprávnenosti záveru, ktorý sme vyslovili v Listoch PS 15 na str. 27: „*Čím ďalej tým viac som presvedčený, že Strauss bol poslaný na svet práve kvôli nastupujúcej novej evanjelizácii.* – Na biskupskej Synode, ktorá bude v októbri 2012 (tesne po Straussovej storočnici!), by slovenský delegát mal pred zhromaždenie položiť 10 zväzkov Straussovho *Zobraného literárneho a mysliteľského diela* - a povedať: „*Toto je vklad slovenského ducha k novej evanjelizácii Európy.*““

Veď kardinál Tomko sám spája Ffordovu „Desocializáciu“ s novou evanjelizáciou, keď napísal, že „aj „nová evanjelizácia“, tak prepotrebná najmä v Európe, dostáva týmto dielom väčšie uzemnenie a odôvodnenie“.

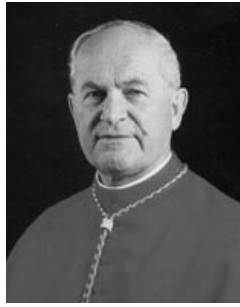
Naozaj: Pavol Strauss dnešnému svetu – vo vzácnom súzvuku s Benediktom XVI. – hovorí: „*Kristus prišiel, aby znovu prišiel.*“

Pavol Strauss

(*Cirkev je prežitok? Áno!*)

Treba si uvedomiť, že človek, Adam pôvodného stavu, sa rozpadol na ľudstvo a týmto rozpadom je zákon smrti. Máme predtuchu, že sa prichádza k vrcholu ovädnutia týchto „kvetov zla“. Už možno očakávať len Božiu jar, lebo „Boh je ten istý, ktorý spôsobuje všetko vo všetkých“ (1 Kor. 12, 6).

Jestvuje len jedna jednota – a tou je Boh. Má jedinú cestu: Krátke spojenie skrze večnú obeť Kristovu. Problém človeka je teda problém kresťanstva. Len on má pre ľudí perspektívu, že „nebude viac noci, takže nebudú potrebovať svetla fagle, ani svetla slnka, lebo Pán Boh ich bude ožarovať“ podľa Zjavenia sv. Jána „22. 5“.

Človek sa nebude upierať na apokalyptické zúrenie v atómovom ohrození. Lebo bude žiť vo vedomí, že *Kristus prišiel, aby znovu prišiel*. A vedome preberá Kristov údel v Jeho cirkvi.

Priberá do seba veľkú organickú jednotu prírody, nadprírody i ľudského spoločenstva.

A končím, aby som skončil prednášku slušným betárstvom. Počuť výrok, že Kristova cirkev je prežitok. Kvitujem ho s radosťou, lebo viem, že je správny. Skutočne! *Či neprežila a neprežije všetko?*

(Zobrané... diela VII., s. 292.)

2

Význam Ffordovho diela je podľa kardinála Tomku nielen „v nemilosrdnej analýze situácie“, ba ani nie „v zistení jej hlavnej príčiny“ – ale v tom, že autor „hľadá protilek na chorobu a nachádza ho v obnovenom vyváženom chápaní človeka, ktoré sa inšpiruje biblickou *židovsko-kresťanskou antropológiou*“.

Žiada sa mi na tomto mieste poprosiť čitateľa, aby sa vrátil k článku Jozefa Tótha „Pavol Strauss a nová evanjelizácia“ (Listy PS 15, s. 3-4), ktorý je venovaný práve onomu „ucelenému antropológickému modelu kresťanskému“, ako ho nájdeme prezentovaný v „obrovskom diele Pavla Straussa“, ktoré „nie je ničím iným ako veľbášnou a symfóniou o týchto skutočnostiach“ (Tóth).

Podľa J. Tótha u Straussa „ide o *evanjelizátora súčasného sveta, bez ohľadu na to, kolkí a kde ho počúvajú*“. „Jeho diela by sa preto mali prezentovať a rozširovať ako prorocké knihy“, lebo „kresťanstvo ako *najoptimálnejší antropológický model* treba presadzovať do všetkých sfér spoločenského života“.

Tento „prorok moderného veku“ „práve týmto komplementárnym videním, úsudkom a asistenciou Ducha Božieho rozložil tu sieť na lov, aby zachytil ľudí pred plodiáciami sa žralokmi v kresťanskej Európe a vo svete“ (Tóth). (M. Fford na jednom mieste hovorí, že „ak sa budeme pevne pridrižovať života

podľa Ducha, začneme *vypáčovať pazúry krutého zovretia desocializácie*“.)

Poslanie knihy „Desocializácia“ sa hádam ani výstižnejšie nedá vyjadriť ako citovanými Tóthovými slovami. Porovnajme napr. takúto pasáž z Ffordovho diela:

„V tejto knihe sme sa pokúsili vysvetliť tým, ktorí sa starajú o svoju dušu, implicitne či explicitne, prečo sa práve na nich tak často pácha kultúrne násilie. Usilovali sme sa zobrazit sily, ktoré pôsobia proti nim a objasniť podstatu ich životnej skúsenosti. Snažili sme sa im povedať, že nie sú osamotení, že ich situácia nie je jedinečná a že to, čo robia, je správne. Pokúšame sa presvedčiť ich, že to, čo prežívajú, nie je nenormálne, nie je to ich chyba a ani sa toho netreba zriekať, ale je to súčasť ceny, ktorú treba zaplatiť za životný štýl zakladajúci sa na šlachetnosti. Prišiel čas, aby títo ľudia vystúpili zo svojich úkrytov, odhodlali sa a konali spoločne. Mali by sa navzájom vyhľadávať a stať sa mocným činiteľom obnovy. Týmto hrdinom našich čias predkladá naša kniha prostú myšlienku: hoci sa ostatní snažia uhasiť svetlo vo vás, vy na to musíte odpovedať tak, že budete vyžarovať ešte viac svetla. Ono jednak osvieti tých, čo vás obklopujú, a zároveň oslepí vašich nepriateľov. Staré heslo „spoločenstvo svätých“ má svoj moderný význam. Ak skúmame dnešné dejisko, je jasné, že je teraz potrebná aliancia aktívnych duchov.“

3

Jozef Tóth ma svojimi hodnoteniami Straussovho odkazu zakeroval do takých vôd, na ktoré som pôvodne nemal pomyslenia. Pripomenul mi, čo som pred 20 rokmi napísal v doslove k Straussovej knižke *Úsmev nad úsmevom* (DAKA, Bratislava 1992):

„Sme národom, ktorý si zvykol múdrosť (i knihy myšlienok a aforizmov) importovať spoza hraníc. To spôsobilo, že nedôverujeme tomu, čo vzíde z našej pôdy. Treba súhlasiť s I. Čičmancom, že „vo vzťahu k vlastnej kultúre sme my Slováci vari svetovou raritou, keď radi obdivujeme všetko cudzie (neraz aj veci druho- a treťoradé), kým kvality vlastnej kultúry si takmer nevšímame a nepriznávame sa k nim.“

Pre Pavla Straussa platí do slova a do písmena, čo sa napísalo o Vladimírovi Jankélévitchovi, že jeho dielo „by sa mohlo stať dokonca jedným z hlavných zdrojov nielen dnešnej obrody filozofie

vo Francúzsku, ale aj humanizmu 20. storočia“, napriek známemu paradoxu, že nikto nie je doma prorokom, a že sa preto „dáva prednosť učiteľom odinakiaľ a tí sa napodobňujú“ (Fragment K, 1990, 3, s. 160).

Je možné, že by raz Slovensko mohlo ponúknuť národom Európy to isté? Skúsme tomu uveriť! „*Sme malí a chceli by sme byť svetoví. Lenže na tom niečo je reálne a perspektívne. Jeden je oceán duchovného sveta. Preto sú také pozoruhodné náhle výbuchy ducha na najneočakávanejších kultúrnych zákutiach sveta*“ (Strauss).

+ + +

Naozaj sa musím priznať, že po počiatočnom **horlivom** prijatí knihy M. Fforda začala pri čítaní postupne vo mne narastať otázka, ktorá vôbec neznižuje hodnotu tohto diela, ale mieri od neho na inú hodnotu. Otázka, či toto všetko, čo nám tu anglický autor zjavuje, **nebo- lo už v Pavlovi Straussovi pred viac ako polstoročím!**

Nechajme túto otázku otvorenú ako vďačnú tému pre toho, kto by sa porovnaníu odkazu Pavla Straussa s týmto dielom chcel špeciálne venovať. M. Fford nám tak môže pri 100. výročí narodenia P. Straussa potvrdiť **prorockú silu** jeho odkazu a jeho zacielenosť na novú evanjeliáciu Európy, ako sme to už spomínali.

4

Tým, že nás M. Fford – najmä záverečnou kapitolou „Návrat k duši?“ – orientuje na prekonanie „priepasti, ktorá sa vytvorila medzi jednotlivcom a jeho dušou, ale i v trhline medzi človekom a Bohom“, že ukazuje cestu prekonania krízy modernej doby návratom k duchovnosti, k spiritualite („*Kríza postmodernity sa môže vyriešiť: po materialistickej dekonštrukcii spiritualistickej rekonštrukciou*“) - vhodným spôsobom pripravuje nášho čitateľa na ten cyklus materiálov, ktorý mu ďalej ponúkame pod názvom „V ústrety Roku slovanskej kultúry/duchovnosti“, a na článok L. Riesa „Ke spiritualité v pedagogice a škole“.

5

Tento spiritualistický cyklus materiálov sa u nás organicky spája so slovanskou

duchovnosťou; s tou duchovnosťou, s ktorou akoby M. Fford pri úvahách o prekonaní krízy modernej civilizácie vôbec nerátal. (Stačí si pozrieť bohatú 13-stranovú bibliografiu.)

Kardinál Tomko zrejme cítil tento „deficit“ spomínanej publikácie, keď v úvode napísal: „Svojím zameraním a prístupom mi (táto kniha) pripomína iného autora, ktorého obdivujem: **Pitirima Sorokina**, profesora Harvardovej univerzity v USA, pôvodom Rusa, ktorý dochádza historickým štúdiom rôznych civilizácií k podobným záverom o príčinách a konštantných javoch sprevádzajúcich rozvoj a úpadok civilizácií. Podobne ako Fford Sorokin poukazuje na východisko obnovením chápania človeka silou lásky v rozsiahlom diele, ktoré hovorí veľa už svojím názvom: *Power and Ways of the Love* (Sila a cesty lásky). Tu sa mi núka poznamenať, že Angličania chladnou analýzou a Rusi intuíciou majú podobný dar vnímať historické trendy a cesty, ktorými sa poberá človek a ľudstvo.“

Som vďačný kardinálovi Tomkovi, že touto svojou úvahou akoby predznamenal a „posvätil“ ďalší cyklus tohto čísla Listov PS: **Dvaja slovanskí konvertiti: F. M. Dostojevskij a P. Strauss**. Dvaja veľ duchovia, ktorí majú dar „**intuíciou vnímať historické trendy a cesty, ktorými sa poberá človek a ľudstvo**“. Dúfame, že ich v tomto duchu naši čitatelia prijmú.
(Julo Rybák)

Daniil Andrejev

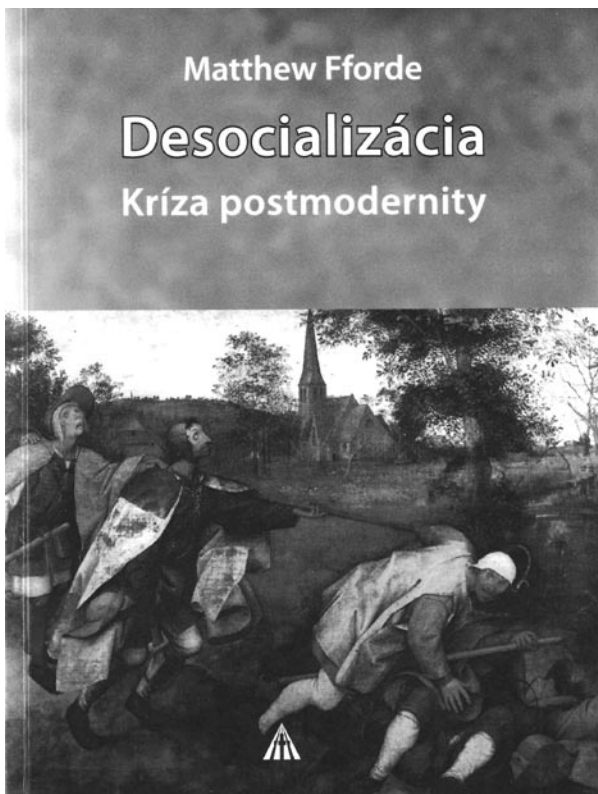
Ruža sveta

(Úryvok)

...Výchova ku schopnosti vnášať do každej práce tvorivý prvok zostane jedným z uhlavých kameňov pedagogiky. Ak sa potreba tvorivej práce nestane neoddeliteľnou vlastnosťou osobnosti, potom v podmienkach všeobecného dostatku a postupného skracovania pracovnej doby hrozí človeku presýtenie, devastácia a ochrnutie ducha. Je však treba byť pripravenými na to, že predstavy o užitočnosti a odôvodnenosti toho-ktorého druhu práce a o jej mieste v hierarchii tvorivých činností podľahnú značným zmenám.

Práca, nech by bola aj tvorivá, ale zameraná na zmnoženie útrap živých bytostí – ako sú vynálezy smrtonosných prostriedkov či vydávanie rozkladných kníh, alebo zabíjanie zvierat pre zábavu, pre ukojenie maškrtnosti či pre takzvané vedecké účely – každá taká činnosť sa bude vnímať ako atavizmus, ako čosi absurdné a hanebné. A naopak – mnohé formy vnútornej činnosti, ktoré sa predtým považovali za záhalku, dočkajú sa svojho správneho ohodnotenia.

Meditácie, úvahy, náboženská činnosť v akýchkoľvek podobách, kontakty s prírodou, pestovanie tela v oveľa mnohotvárnejších formách, ako je tomu v dnešnom športe, exkurzie alebo púte k významným ohniskám a pamätníkom kultúry, akákoľvek skromná činnosť venovaná literatúre a umeniu, tvorivá láska muža a ženy, duchovne obohajúci vzájomný kontakt s priateľmi – v tom všetkom sa budú vidieť prvky skutočnej vnútornej činnosti, činnosti prepotrebnej a požehnanej, ktorej namiesto ubohých útržkov osobného času budú ľudia venovať vážene a plnohodnotné hodiny. Pretože ak nejaká činnosť napomáha prehĺbeniu, rozšíreniu, povzneseniu alebo zušľachteniu aspoň jedného človeka, pomáha sa tým súčasne zdokonaleniu a povzneseniu sveta vôbec. Ak sa však v tomto prípade stane hlavnou snahou vyhľadávanie osobných rozkoší, potom sa presile takej vášne vyhlási nezmieriteľný duchovný boj. Platí totiž klasická axioma, že človek, ktorý žije len pre seba, nie je ani nulou, ale zápornou veličinou v ľudskom spoločenstve.

V ústrety Roku slovanskej kultúry / duchovnosti

„Slovania boli pokrstení poslední, a možno povedia Európe posledné slovo.“ (Kardinál Tomáš Špidlík)

Lumír Ries

Ke spiritualitě v pedagogice a škole

(K 420. výročiu narodenia Jána Amosa Komenského;
28. 3. 1592 – 15. 11. 1670)

„Ó, tys ' bol Slavianom, bo lásky apoštol...“
(Pavol Országh Hviezdoslav)

Naše súčasná pedagogika je svou jednostrannou scientní orientací značně vzdálena od **fenoménu spirituality**. Objevila-li se v časopise *Pedagogika* v roce 2006 studie psychologa *Pavla Říčana* Spiritualita jako základ mravní výchovy, byla to událost, která značně vybočovala z diskurzu teorie výchovy-vzdělání. Pedagogika je dnes v rozumném svému předmětu vzdálena této *Patočkově*

tezi: „*Výchova je vlastní završení světového procesu, je to kosmický proces.*“

Chtěl bych se pokusit nahlédnout fenomén spirituality v pedagogice a škole s ohledem na značnou sekularizaci naší společnosti, neboť tato okolnost se týká všech subjektů odpovědných za výchovu mladé generace – rodičů, učitelů a vychovatelů, vzdělávatelů učitelů a vychovatelů, subjektů řízení školství, tvůrců pedagogické teorie, pedagogického výzkumu.

Pokusíme se nejdříve stručně nahlédnout pojmy transcendence (sebetranscendence), spiritualita, náboženství, neboť tyto pojmy se v různých interpretacích nejen stýkají, ale i různě překrývají nebo ztotožňují. Rozumějme *transcendenci*, *sebetranscendenci* jako tomu, co člověka přesahuje, co je víc než on. A rozlišujeme *transcendenci horizontální* jako přesažná oddanost dílu, které člověk tvoří, jako oddanost člověku, kterého miluje, kterého si váží, jako oddanost lidem, lidstvu, lidské kultuře atd. na jedné straně a *transcendenci vertikální*, směřování „vzhůru“, k božství, k Bohu, absolutnu, kosmu na straně druhé.

Horizontální transcendenci „unes“ i člověk nenáboženský. Je si přát, aby všechny podoby horizontální transcendence ovládly vyučování a výchovu, **zvláště pak láska k člověku, k lidem aby byla alfou a omegou vši edukace** a byla také předmětem zájmu pedagogiky jako nauky o edukaci. Opravdová láska k člověku jako zdánlivě horizontální transcendence je totiž jakousi potenciální vertikální transcendenci. *Martin Buber* soudí, že každý hluboký, opravdový vztah Já – Ty, tedy láska k člověku, je zároveň vztahem milujícího k božskému. „*Podvojnost Já – Ty dochází svého završení v náboženském vztahu.*“

Nyní k pojmu *spiritualita*. Rozumějme spiritualitě jako vertikálnímu přesahu, vertikální transcendenci, jako tomu, co je psychologicky prožívání – počítky, postoje, přesvědčení – vztahu k božství, posvátné pospolitosti, k tomu, co člověk považuje za nejvyšší. Na to je vázána určitá hodnotová orientace, určité specifické hodnoty a normy, což má vliv na vztah k sobě, k lidem, k přírodě, ke světu.

Jakkoliv se tato stručná charakteristika spirituality jeví jako totožná s charakteristikou *náboženství*, jsou v současné době zřetelné tendence obojí neztotožňovat, rozlišovat mezi spiritualitou a náboženstvím. Zatímco náboženství je převážně rozumě-

no jako spiritualitě vázané na náboženská společenství, instituce, církve, spiritualita může být zcela institucionálně nezávislá. Jako ilustraci polarit v chápání náboženství a spirituality uvádí Říčan ve vzpomínané stati heslo amerických studentů, revoltujících v šedesátých letech proti společenským doktrínám: „I AM NOT RELIGIOUS, BUT I AM SPIRITUAL !“

Pojmenování náboženství, náboženský není sekularizovaným prostředím přijímáno. Takže pedagogická teorie, oficiální školské dokumenty a převážně i sama školní edukace, to vše je limitováno úrovní výše nazvanou horizontální přesah, horizontální transcendence. Tak je dnes traktována školní etická, mravní výchova. *Fenomén lásky, o němž bylo řečeno, že může být potenciální vertikální transcendenci, že tedy může otevřít duši chovance spiritualitě směřující vzhůru, ke vztahu k posvátnému, tento fenomén lásky se ze všech podob edukačního dějiště vytrácí. Operuje se pojmy prosociálnosti, empatie, kooperativnosti apod. A tak se uzavírá i tato cesta do vyšších pater spirituality, duchovna v pedagogické teorii a výchovně vzdělávací praxi škol.*

Když jsem našemu přednímu pedagogickému badateli poslal před časem svou knížku o humanizaci školy a edukace, v níž jsou i partie o duchovní orientaci vzdělávání, napsal mi, že jsou mu mé názory blízké, ale zároveň vyjádřil obavu, že se té humanizace školy v blízké době nedočkáme.

Lze tedy něco dělat, abychom se dočkali? Jaké aktivity a odkud vedené jsou možné, reálné? Především od už existujících alternativ běžného školství a od alternativ panujících paradigmat pedagogické teorie. Dále: v běžných školách mohou jít podněty od vzdělaných, přemýšlivých nekonformních učitelů, mají-li sílu věci měnit. V Česku vytváří pro to jistou šanci tvorba tzv. školních vzdělávacích programů. Není nemožné sestavovat je tak, aby překonaly jistou duchovní edukační sterilitu Rámcového vzdělávacího programu.

Obrat tedy může jít jak ze strany osvícené pedagogické teorie, a tedy též ze strany vzdělávání učitelů (pregraduálního i postgraduálního), tak ze strany osvícené praxe, i když zpočátku minoritní. **Obě jmenované strany se mohou inspirovat myslitelským dílem Pavla Straussa, které je nynějším souborným vydáním dobře dostupné.**

+

Rozhlédněme se alespoň letmo po něčem, co může snahy po obratu povzbudit. Určitý obraz spirituálních teorií vzdělání poskytuje kanadský autor *Yves Bertrand* v knize *Soudobé teorie vzdělávání*. Realizaci spirituálně orientované edukace spojuje s tzv. „novým paradigmatem“ pojetí člověka a univerza vázaným především na ideje a společenství nové spirituality, které se vzdalují od tradičních náboženství. To je příznačné pro západní koncepty vzdělání. Je to zároveň skutečnost málo příznivá pro aplikaci v naší běžné škole.

V tom, co zmíním dále, je možné spatřovat jistý **historický paradox**. Zatímco čtyřicet let proudilo z Ruska, tenkrát sovětského, to, co naši pedagogiku a školu ideologizovalo v materialistickém smyslu, **lze dnes právě v Rusku nalézat podněty a povzbuzení pro duchovní, spirituální obnovu pedagogiky a školy**. Kromě různých alternativních škol má velký ohlas v odborné i širší veřejnosti hnutí, které usiluje o plošné, široké ob-

novení duchovného obsahu školskej edukácie. Je to **Amonašviliho humánnej pedagogiky**, ktorá nechce byť nijakou ďalšou minoritnou alternatívou.

Gruzínska Šalva Amonašviliho, pôsobiaci nyní na Moskovskej pedagogickej univerzite, možno považovať za filosoficko-pedagogického konvertitu. V roku 2003 sa v jednej svojej publikácii vyznáva takto: dříve by pedagogiku definoval ako vedu o zákonitostech atd. apod., nyní říká: „**Pedagogika je planetární a Vesmírná forma Vědomí, nejvyšší kultura myšlení. - Po Náboženském Vědomí je Pedagogické vědomí nejvyšší ze všech ostatních forem vědomí. A náboženské vědomí, víra ve Stvořitele, je jeho oporou... Podstata pedagogiky: péče a starost o osud každého dítěte, o osud lidstva. - Pedagogika je sférou Ducha, Moudrosti, Senzitivnosti, Intuice, Zkušenosti, Umění, Vědy...**“

Nejsou to výroky idealistického snílka, ale vůdčí osobnosti široce organizovaného hnutí s rozsáhlým počtem spolupracovníků a následovníků a velkým vlivem na praxi škol. Ve 160 městech Ruské federace byly v roce 2007 činné ústavy (laboratoře) a centra této humaní pedagogiky. Existuje vlastní nakladatelství. Každoročně je pořádána konference, nazývaná pedagogické čtení, neboť je silně orientována na výchovnou praxi. Mezi stovkami účastníků jsou též spolupracovníci z Ukrajiny, pobaltských republik a dalších republik bývalého Sovětského svazu. Amonašvili má podporu ve vědeckých a uměleckých kruzích a také ve státních institucích. (Zájemce o podrobnější

Áno, rozum je veľký Boží dar človeku a víťazstvo rozumu nad iracionalitou je aj cieľom kresťanskej viery. Kedy však rozum skutočne vládne? Keď sa odtrhne od Boha? Keď sa stáva slepým voči Bohu? Je rozum možnosťou a konaním úplný rozum? Ak pokrok na to, aby bol pokrokom, potrebuje morálny rast v ľudskosti, potom rozum možnosťou a činnosťou musí byť rovnako naliehavo integrovaný otvorenosťou rozumu spásanosným silám viery, rozlišovaniu medzi dobrom a zlom. Len vtedy sa stáva opravdivo ľudským. Stáva sa ľudským, len ak je schopný ukazovať cestu vôle, a toho je schopný, len ak pozerá ponad seba. V opačnom prípade sa situácia človeka v nerovnováhe medzi materiálnymi schopnosťami a nedostatkom úsudku srdca stáva hrozbou pre neho samého a pre stvorenstvo.

(Benedikt XVI., Spe salvi)

Človek? To je neviditeľná priepasť. Priepasť nevedomosti, do ktorých môže uvrhnúť organizácia spoločnosti tým, že experimentuje s celými generáciami. To je experiment s človekom, najmä s mladým človekom, tým, že mu výchovou, školou, dostupným čítaním a spoločenskou korupciou či zvýhodnením konformizmu hospodársky a kariéristicky zapchajú uši a zaclonia oči pred možným pluralistickým chápaním skutočnosti. Raz to môže byť nie duchovná, ale klerikalistická orientácia, bez zreteľov na sociálne potreby, raz materialistická a socialistická bez zreteľa na duchovnú podstatu človeka. Raz môže vyrásť človek, ktorý si neuvedomí, že človek nie je tvor len religiózne orientovaný, ale že skutočná religiozita prestupuje každý prejav človeka, jeho sociálnu bytnosť, i jeho estetickú a vedeckú. Raz môže vyrásť človek, ktorému sa zámerne zahalí celá minulosť a vychová sa z neho tvor, ktorý nemá poznať duchovnú potrebu ľudskej bytnosti, rozličné typy životných koncepcií, ale i umeleckých

informácie o Amonašviliho humaní pedagogickej odkazujú na svoju stať v časopise Pedagogická orientace, roč. 2009, č. 4.)

Závěrečná poznámka o pedagogice.

Jednostranně scientně pěstovanou pedagogiku nutno pokládat za partikulární, částečné vědění o edukační realitě, od něhož nelze očekávat rozumění spirituální podstatě výchovy-vzdělání. Na tuto oblast je schopna dosáhnout **celostní pedagogika, která je filosofií, vědou a uměním. Tato komplementární trojnost jmenovaných přístupů k edukační realitě byla vlastní pedagogice Komenského, jehož Velká didaktika je vzorovým modelem této trojnosti.** Vytvořil ji pronikavý filosoficko-pedagogický myslitel, jemuž je vlastní racionální vědecké pedagogické myšlení a který svůj systém korunuje pedagogickou uměleckou intuící a invencí.

Naději vzbuzuje skutečnost, že také 20. století a naše současnost má reformní pedagogické osobnosti (k nimž patří i Amonašvili), které jdou touto cestou. Připomínám tuto skutečnost jako důkaz toho, že celostní pedagogika je možná a žádoucí i v naší době, propadlé iluzi, že pedagogika jako věda s propracovanými metodologiemi je vrcholná meta, k níž vědění o edukační realitě dospělo. *Jestliže se pedagogika jako věda se svou vědeckou metodologií bude integrovat s pedagogickou filosofií a pedagogickým uměním, snáze porozumí i spirituálním aspektům výchovy-vzdělání.* A bude si rozumět i s učiteli, budou-li učitelé svou edukaci uskutečňovat jako tvořivé učitelské umění.

a estetických potrieb. Život už sám urobil také experimenty, že opustené deti vyrástli medzi divými zvieratami a stali sa skutočne odprírodnenými ľudskými zvermi. Lenže do stavu odprírodnenosti sa môže človek dostať každou izolovanosťou, každým chcené dávkovaným úplne jednostranným vychovávaním, kde sa určité impulzy nepripustili k uvedomeniu a inými sa vonkajší, ale i vnútorný život vyvíjajúceho sa človeka bombarduje úplne jednostranne orientovanými masovokomunikačnými prostriedkami, výchovou a školením. Tak ako neuveria primitívi alebo ľudia vychovávaní v izolácii, že človek bol vo vesmíre a na Mesiaci, tak neuveria v jestvovanie takých jemných výtvarov, ako je svetová veda a umenie a ich dôsledky v psychickej štruktúre kultivovaného jedinca. A podobná úplná neinformovanosť môže jestvovať i v oblasti duchovnej a náboženskej.

Tak možno experimentovať s človekom, uberať alebo pridávať do živnej pôdy jeho podstaty najrozličnejšie prvky duchovných hodnôt, informácií, v rozličných kombináciách, tvarovať jeho vonkajší a vnútorný rast. No darmo je, kým sa bude rodiť človek z človeka, nakoniec v dákej forme vždy prepukne jeho psychofyzická podstata a spadne akosi na vlastné nohy svojej štruktúry, s jej nádejou a túžbou spravodlivosti a krásy, s jej potrebou dobroty a lásky, s jej stále znovu prepukajúcim hladom po poznaní a pravde. Lebo i keď udusíme tento plameň v človeku, nadobro ho zhasiť nemožno. Niekedy stačí malé dúchnutie milosti, a starý duchovný základ vyšľahne z neho ako Pallas Aténa z Diovej hlavy. Absolútne môže vstúpiť do človeka i bránou obavy, úzkosti, priateľstva i choroby, bránou radosti i zúfalstva, vývoja či náhody. Ale vždy je tu, bo v človeku je preň doteraz nezistený orgán.

(P. Strauss, Zbrané.... diela II., s. 232)

Pavol Strauss o spiritualite

Hneď prvý dotyk s uvedeným Riesovým článkom ma vyprovokoval k rozhodnutiu, že z textov Pavla Straussa navyberám cyklus záznamov a úvah, ktoré si s týmto Riesom „ruky podávajú“. S tým zámerom som otvoril Straussov denník *Sme mocnejší než čas* (z roku 1989) – a čakalo ma veľké prekvapenie. Ako išli jeden za druhým záznamy z januárových dní 1989, nemohol som ani jeden z nich „preskočiť“ ako k tomuto Riesovi nerelevantný; každý sa nielen Riesovi (či Ries jemu) „ozýval“, ale traktovaným problémom „spirituálnych aspektov výchovy-vzdelania“ pridával aj nesmiernu hĺbku a výšku.

Ponúkame pozornému čitateľovi, nech si na pozadie Riesovho Amonašviliho (*„Pedagogika je planetárna a Vesmírna forma Vedomia, najvyššia kultúra myslenia. – Po Náboženskom vedomí je Pedagogické vedomie najvyššia zo všetkých ostatných foriem vedomia. A náboženské vedomie, viera v Stvoriteľa, je jeho oporou...Podstatou pedagogiky je starostlivosť o osud každého dieťaťa, o osud ľudstva. – Pedagogika je sférou Ducha, Múdrosti, Senzitivnosti, Intuície, Skúsenosti, Umenia, Vedy“*) – premietne Straussove záznamy z prvých desiatich dní roku 1989 – ako plod Ducha Múdrosti, ktorý mu bol z Vyššej vôle zverený.

„*Sme mocnejší než čas...*“

(1. január)

Na počiatku bolo slovo. Bude aj na konci. Do veľkého ticha svetových dejín zaznelo večné slovo Božie a rezonuje do večnosti. Formuje všetko poznanie, vedné i umelecké. Nastáva doba, keď sa to prelína.

Hoci nemáme komu čo povedať, môžeme pomôcť pootvárať uši ľudských srdiec. Začnime s vlastným vnútorným inventárom, aby sa ten duchovný vzduchoprázdny priestor naučil zaznievať v takých intervaloch, ktoré použili anjeli v betlehemskej noci, aby sme v každej chvíli vedeli vytušiť, že za viditeľným a hmatateľným svetom sa rozprestiera svet duchovný, ktorému treba poskytnúť miesto vo vynovenom vedomí sveta budúcnosti.

Tomu nebude prekážať vývoj mozgovovej kôry človeka, ale vyvinie nové perцепčné tykadlá na prekonanie doterajších schopností a nájdenie zostrených pohľadov v očerštenom vide sveta.

(2. január)

Svet je každým dňom plnší jemných a čoraz jemnejších technických objavov. Ale tie nemôžu srdce sveta obšťastniť. Šťastie je len čoraz hlbšie poznanie.

V srdciach a myšliach máme mohutné poznávacie prvky. Veď predmetný svet má tiež svoje duchovné zázemie. A chce sa našimi poznávacími schopnosťami vyjaviť.

Chce sa odhaliť duchovnou lupou človeka. Každý je i básnik a mysliteľ. No niekto to za neho vyjadrí, vykreslí, vyjavi.

A tak sa môžeme postupne dať do služieb uchopenia sveta predmetného a všetkých prejavov prírody.

Keď prenikáme hlbším vedomím k podstate sveta, zavďačíme sa jej svojím zostreným vidom za životodarným pocitom, že všetko, i to najmenšie, sa môže odhaliť ako podstaný stred sveta.

(3. január)

Najväčšia odmena, že sme ľudia, je schopnosť myslenia. Človek sa začína a končí v mozgu. Je to východisko do všetkých svetov. Snažíme sa ich vystupňovaným poznaním preniknúť. Sú vyvolenci s mimoriadnymi tykadlami, ktorí prenikajú ďalej pomocou vlastnej sily i milosťou.

Prienik neznámym sa ustavične posúva. Ale i to, čo poznáme aj z predmetného sveta, všetky prejavy biologického sveta, rastlín a zvierat, majú aj iné formy prejavu, lebo sú tiež vstlané do emanačných oblastí sveta duchovného.

Nič nie je samým sebou, je vždy aj mnohým iným. Len inkoherentné myslenie to nepripúšťa. Duchovne vystupňované vedomie sa necíti stratené v neviditeľných súvisoch.

Keď sa všetko prijíma, vyzráža sa ako duchovný opar v myšliach básnikov a mysliteľov.

(4. január)

Keď sa človek po chorobe začína normalizovať, citlivejšie vníma celú svoju minulosť. Uvedomuje si, že je mozaikou zo sveta detstva, ktoré sme odhrnuli, a pritom tam je najpodstatnejší základ vývinu nášho vnútra. I keď každá fáza života je stavebnicovou zložkou vývoja, sú detské zážitky, úzkosti a bolestné deviácie od svojho duchovného pôvodu dôležitejšie faktory na formovanie dospievania ako neskoršie čo ako závažné udalosti.

Vnútro človeka je formované z menších a väčších zemetrasení duše, sú zrútením zdanlivo fixných štruktúr, so spáleniskami hodnotových a s porušením vzťahových.

A z toho všetkého sa predsa môže vytvoriť nový habitus vnútra pre pochopenie všetkého.

(5. január)

Všetko sa začína predvečerom. Ale kde sú tie tolké predvečery našich životov? Tak sa zdá, že naše životy pozostávajú v predvečerov. A všetko sú také trojkráľové predvečery v očakávaní významných príchodov duchovného posolstva ako riešenie, ako tušenie, ako predvídaná istota, ako vnútorný postup.

Pohyb nie je ľahký. Ale veď sme na púšti, putujeme. A tušíme dialku a tušíme cieľ.

Niet opory, len vnútorná opora. Aj ukazateľ sveta je len v nás. My sme len premietnutí do sveta. A preto neraz blúdime v sebe. A cesta je predsa v nás.

Hoci sa pominieme, cesty sa nestretia. Len ich uvidí iné nebo.

(6. január)

Spoločným úsilím sme zo sveta urobili chliev. A s údivom stojíme pred betlehemskou maštalkou.

Ako sa urovná tá hrozná haravara, tie falošné celosvetové rozpaky?

Čo sa čaká a čo sa čaká od nás? Bezradne pozeráme okolo seba i do seba. Na čo sme určení? Čoho ešte kto bude schopný?

Či sa dajú básňami zadržať bomby a knihami pozakrývať rozhorené plamene, a modlitbami nazbierané krivdy? Boh mlčí. Veď sme ho vykázali. Naše vnútorné antény nie sú Jeho cestou nasmerované. Už nekomunikujeme jeho smerom.

Srdcia vychladli. Duše zošediveli. Už ani nevoláme o pomoc. Na žalmy sme zabudli a hrdlá nám vyschli.

(7. január)

Všetci sme povolani, i keď nikdy nedôjdeme. Všetci vidíme, i keď s oslepenými očami srdca. Všetci počujeme, i keď s vyschnutými prúdmi hudby.

Tolkým je tolké ľahostajné, hoci mnohí túžia po obrode, hoci sa tolki boja premeny. Tolki sa cítia zbytočnými, lebo tak málo poznajú hodnoty národa, reči a umenia. Vnútorný svet a jeho krásy ich obišli.

Nič nazastane. Len my v sebe nesmieme zastať. Dianie sveta čaká na našu oddanosť. To je naša zodpoved-

nost. Neskrivení musíme predstúpiť.

Naša cesta sa kľukatí, kým nevystúpime na vrchol. Výhľad je jediná odmena. Tráva sa skrýva pod snehom a čaká.

I slovo, farba a zvuk čakajú pod snehom nepoznania. Príde iná jar a vykúzlí ich. Zima je pokora budúcnosti.

(8. január)

Bezbranná tvár mŕtvol vydaná napospas surovým a lepkavým pohľadom ľahostajných očí. Tak leží svet tejto doby, akoby mu nebolo pomoci. Ale to je len zdanlivá mŕtvolná stuhlosť.

Veď žijú v ňom deti a kvety. Ešte aj popol ožíva. A hudba sa vyhrabáva z prítomia ticha.

Kde je život, tam je duch. Všetko prítomné preto žije. Od tichej nádeje skaly až po ozvučenú chmáru.

Preto, lebo vo všetkom je možný duch, vo všetkom je možný vývoj. Pre-

línanie sfér. Úskoky temna. Prekabátený útlm.

Slovo je život. Slovo nikdy nezhasne. Slovo je v každom, i v každom predmete, skryté ako zásadný stred, v ktorom je skryté celé uvedomenie. To je centrum securitatis, ktoré má v sebe vlastné poznanie.

(9. január)

Nepokojný duch blúdi vesmírom. Ale je aj vesmír ducha, ktorý do seba subsumuje všetko. Aj keď to nepochopíme.

A to je základ pokoja v duši. Nechápeme to v sebe a na sebe, preto sme aj takí ľahostajní k iným. Chýba pravá družnosť. Kým jedného zaujíma len jeho záhradôčka, básnikov len vlastné básne, ostane svet takýto chladný, a vzdialenosti medzi ľuďmi sa len zväčšujú. To je zlá matematika pre národy. Ostávajú

neozvučené, neláskavé a neláskané. Ani v hore nemáme pocit, že sme doma.

Ale každé napísané slovo, každý nako komponovaný text nás má hriať a nadchýňať láskou a šťastím.

Nový svet sa rodí, aj sa narodí. Nech nie sme nemými svedkami. Nech sa neutupíme vo vlastnom tuku.

(10. január)

Tak túžim po tom, čo ešte nebolo povedané. A neviem, kam za tým povandrovať. Veď som sa usadil v sebe.

Hádam mi treba veľký kus samoty, v lese, v dákej útulnej chate. Okolo seba zobúdzajúce sa jarné kvety a čistý vtáčí spev.

Mal by som sa prichystať niečo nové povedať so starými slovami. Veď slovo nikdy nie je vyčerpané ani dopovedané.

Viem, že mnohé sa musí vynoviť, aby to svet nadnášalo. Všetko len v nás ožíva, všetko len cez nás dozrieva. A koľko je vo svete vecnom i myšlienkovom načaté a čaká, aby sa dopovedalo.

Ale kde nájst miesto, odkiaľ by to vzišlo? Uvoľniť väzenie. Väzenie podstaty hmoty. Väzenie podstaty slova. Väzenie podstaty hudby.

Len potom by sa mohla rozhostiť pravda. Zatiaľ je všetko zazávojevané. Len nádej ožíva.

(J. R.)

Nie len Briti...

Briti hľadajú korene vandalizmu

AKO CYNIZMUS, ÚPADOK OBČIANSKEJ IDENTITY, POCITU SPOLUPATRIČNOSTI A ZODPOVEDNOSTI DIAGNOSTIKOVAL PRÍMAS ANGLIKÁNSKEHO SPOLOČENSTVA ROWAN WILLIAMS PRÍČINY VANDALIZMU A VYČIŇANIA V BRITSKÝCH MESTÁCH

Anglikánsky arcibiskup vystúpil na mimoriadnom zasadnutí Snemovne lordov. Povedal, že ide o skutky, v ktorých nemožno vidieť nič romantické, nič, čo by sa dalo ospravedlniť. „Boli to kriminálne činy,“ uviedol. Podľa canterburského arcibiskupa nadišiel čas vážne sa za-

myslieť nad stavom britskej spoločnosti. Hoci na otázku o genéze celého problému neexistuje jednoduchá odpoveď, bezpochyby svedčí záporne o systéme školskej výchovy za posledných dvadsať rokov. Rowan Williams ho nazval inštrumentálnym modelom, v ktorom už

nejde o odovzdávanie čnosti, formovanie charakteru a výchovu k občianstvu. Varoval tiež, že pri úsilí o zmenu nestačí iba reformovať disciplínu na školách, ale zamerať sa aj na konkrétny étos, ktorý chceme mladým odovzdať.

-VRCZ-

(11. august 2011) Po viac dní trvajú POGROMY anglickej mládeže v Londýne a v iných veľkých mestách. Anglický premiér sa zdesene pýta, čo sa to deje, kto je tomu na vine, čo robí rodina a škola.

Londýn sa možno stane výzvou na celosvetový obrat k výchove, k pedagogike...

Nie finančná kríza, za záchranu z ktorej vlievame toľké miliardy, ale toto je KRÍZA KRÍZ!

(Zápisník – J. R.)

...Nadhazuješ závažné otázky. Politik si dovoľí nestoudnou otázkou „Co dělá rodina a škola?“ Kousek na západ je Londýn a úplne blízko v samém srdci Evropy, v prírodne nádherném historicky výmluvném Šluknovském výběžku se odehrává esence krize, která je hlubší a hlubší, neboť duchovní mravní vyprahlost je větší a větší.

Jestliže dříve se jevila ta orientace člověka na věci, na mamon blouděním málo vidoucího, slepého, hloupě věřícího, že tak bude svět lehčí k žití, příjemnější, teď je to už úplně ztrácení majáků lidských hodnot. A co je nejhorší – veřejná správa věcí člověka, lidí, společnosti, lidstva, nejen degenerovala, ale nestoudně, cynicky parazituje na této situaci. Tak zvaná demokracie se obrací, převrací ve vládu ekonomických a politických (a nevím, jakých ještě) mafii. A média tomu posluhují.

A v této temné scénérii jsou dobré a špatné rodiny, dobré a špatné školy. Ty dobré konají donkichotské duchovní dílo a spolu s nimi Listy PS, sebrané spisy PS a další minoritní hlasy a hlásky. Jsou proti moci zla slabé a asi ji nepřemohou. Budou spíš zpěvem nádeje, až se lidstvo dostane až na dno a odrazí se ode dna k nové lidskosti.

Ať nás Víra neopouští v té situaci globálního padání!

(Lumír Ries v liste z 9. sept. 2011)

„... A tito lidé se pyšní mimo jiné tím, že jsou ateisty! Prohlásil (Turgeněv) přede mnou, že je ateista do všech důsledků. Ale bože můj: deismus nám dal Krista, tj. tak vysokou představu o člověku, že ho nelze pochopit bez nábožné úcty a nelze nevěřit, že je to ideál lidstva pro všechny časy! Ale co nám dali všichni ti Turgeněvové, Gercenové, Utinové, Černyševští? Nejen že kašlou na nejvyšší božskou krásu, ale ještě jsou všichni natolik nestoudně samolibí, natolik nestydatě podráždění a lehkomyšlně hrdí, že nelze pochopit: več doufají a kdo za nimi půjde?“ (J. R.)

(F. M. Dostojevskij v liste A. N. Majkovovi, Dopisy s. 164)

V ústrety veku spirituality

Ó, otče milý, mudrcu a veštče,
i učiteľu plemien ľudských, zvlášte
však veľnároda, z nehož pošiel si
jak obor ducha z obra, plamenný stĺp
z mohutnej vetry, a ktorému závet
si zručil v knihách, jichžto zlatý obsah
nezbledne, pokým nepominie svet...

(P. O. Hviezdoslav)

Príspevok kolegu Riesa vyvolal vo mne
búrku pocitov. Pokúsím sa závažnejšie
z nich „zovrieť do tvaru“.

1

Predovšetkým: Riesom „zvelebova-
ný“ Komenský má aj u nás svojho geni-
álneho „zvelebovateľa“: **Pavla Országha
Hviezdoslava**. Mám na mysli jeho sklad-
by *Prolog* a *Ján Amos Komenský*, ktoré
mi pri návratnom čítaní zaplnili ne jeden
tucet strán Zápiskníka.

A tak ako nás Hviezdoslav povzbudzuje,
aby sme sa – ak nechceme zao-
stávať za svetom – **hrdo** hlásili k odkazu
Komenského, aj mne sa žiada v Hviez-
doslavových slovách čítať *výzvu k nám*,
aby sme sa **hrdo hlásili k jeho, Hviezdo-
slavovmu odkazu**. Nie je to dnes o nič
menej aktuálne a naliehavé, ako bol pred
120 rokmi aktuálnym návrat ku Komen-
skému.

Keď človečenstva vážni členovia,
vo vzdelanosti prední a či aspoň
si prednosť hlasno osobujúci:
vraj oni nesú blkotavú faklu
osvety, jasnú ducha pochodeň
pred národmi zemskej na púti
a tieto potom, z vlastných všakých mrárok
vylezúc, rezko šibú za nimi –
keď totí, skvostom slávnostného rúcha
odetí, v ten čas zasedajú v sieň
vznešenej dumy, v zbožných hromadu
vo službe ducha, a hoc srdcom cudzí
i myslením, ba na dni robotnom
i nepriazniví, strovou predsudkov
kŕmení, vínom napájaní zášti,
nevrlí, vôbec nenáklonní pravde
včul' – zabúdajúc vášne na všetky,
na závisť žltú, čiernu pomluvu –
zvestujú svorne slávu Komenského,
snáď po prvý raz behom všetkých vekov
sa koriac družne, schválne, úprimne
zásluhy, juž si Slavian vydobyl
o ľudstva prospech: - ako? vtedy my
potomci jeho, my krv z jeho krvi,
kosť z kosti jeho, jeho stúpenci
dľa reči, mysle, celučkého bytu,
my by sme mali mlčať? v hluku práce,
klopoty dennej nechať zmierať zmysly

a prachu sadat' duše na odev?
Nevzdychnúť z hlbín ňádier, nevyroniť
za perlou perlu vdaky, nezaplát'
túžením svätým, svojmu veleduchu
neukloniť sa slušne?...

Nemožno!

2

K onomu „historickému paradoxu“,
o ktorom sa hovorí v Riesovi, je Hviezdo-
slav nesmierne podnetný jednak tým, že
pevne verí vo veľké poslanie Slovanstva
v budúcom pozdvihnutí či preporodení
ľudstva; a jednak že toto poslanie jed-
noznačne a neodmysliteľne spája s kres-
ťanstvom, s Kristovým Posolstvom. Čo
je – jedno i druhé – z pohľadu dnešného
sveta, najmä dnešnej Európy – naozaj
historický paradox nad paradoxy.

V čase, keď okolo nás – nepomerne
viac ako pred 120 rokmi! – búri „všelu-
dských snáh nespokojné more“, Hviezdo-
slav obracia našu pozornosť na pevný
stržeň nádejného a Vyššou vôľou dávno
naprogramovaného vývoja:

Vidíte – splesal (Komenský – J.R.) – aké
hostiny
vám pripravila naša dobrá matka,
kým trpela tu trestom nevinyl?
Nie skamenelé kôstky, škрупiny,
lež čisté jadrá, z ktorých mlieka sladká
vrie požíva... Ňou syte bystro, skrátka
vniknite k pravých umien pokladom;
ó, otvárajte ústok, duše vrátka! –
No Boh buď nauk, snažieb základom...
Ich učil milostne – za Krista príkladom.

-**Kto teda tvrdí: v Slavianstve že veľkom
niet ľudstvu spásy!?!...Že to nádoba
ohromná síce, ale prázdna celkom?**
Že Slaviana um lichou iskrou – v melkom
tlie hútaní, a mysle útroba
sa sprahlej, divej púšti podobá
bez oázy, bez rosy, bez osohu?
Že jeho dľaň je podlá výroba,
mor dychot jeho, a kam vrazil nohu,
blížneho pošliapal i sprotivil sa Bohu?

Kto istí ešte: v ňom, hoc úsvitu
je susedom, že tmy sa zachránili
a mrároty, jak z božstva súcitu
zablesklo slnce na zem vyžitú
a lúčo-bič ich zajal do mohyly?
Že barbarom je, obrom, ale sily
surovej, slepcom, zradcom, padúchom
pri človečenstva zájmoch, zarputilý
hamovník dobra, krásy záduchom
i svetla plamene že kántri obuchom?

I Slavianstvo, hej – darmo váhate
mu čelo zvenčiť – neraz už aj ono
začrelo v ducha sklady bohate,
hrud' prebodlo si v svätom záchvate...
i nasypalo skvostov v ľudstva lono.
No nezná chvastu; ostýchave, sklonno
vše uláhol sa rozruch mládenský...
Jak ináč znel by hrmotne a zvonno
v svet povyk váš: Hla, výkon slovenský! –
aj, v chráme osvety náš veľkňaz!

Komenský!

3

Znova a znova sa mi žiada pri
Hviezdoslavovi (ktorého okruhle 90. vý-
ročie smrti sme si nedávno pripomínali)
opakovať, že všetky jeho nádeje v budúce
poslanie Slovanstva, a teda aj Slovenska,
sú neodmysliteľne späté s oným PRAVO-
VEDOMÍM – s osudom Kristovho Po-
solstva v tomto novopohanskom svete:

A človek sám tiež svoj je iba potiaľ,
kým nezoprel sa svojmu určeniu,
sklad prvobytný v sebe nerozkotal,
krv nenarazil svoju v cudziu rieku,
nevrhol srdce, hlavu v zámenu...
-Nuž nech tam treštia svetoborci, blázni,
po rynkoch nechže rozpust svevolí,
orgie tančí kol hlinenej modly,
i korí sa tam, plazí slaboch v bázni
či renegát (ten či ten: otrok podlý!):
my nepodvratní v **pravovedomiu**,
už prepálení ohňom v krutom boji,
snáh čistých, k cieľu letkom sokoli,
na myslí jasní, verní, samosvoji:
my uchýľme sa svojho do domu,
rodného krbu poručiac sa priazni,
kde zhoda sladká... nič viac nebolí;
i pokým mätež kotrmelce strojí
von, vlnou vedľa hučí samopaš:
pobesedujme v láske, pri pokoji,
do korán srdcia..

Priznám sa: ak by som mal jedným
slovom vyjadriť podstatu uvedeného
Riesovho príspevku, podstatu jeho kon-
cepcie „celostnej pedagogiky, ktorá je
filozofiou, vedou a umením“, bolo by to
práve ono hviezdoslavovské PRAVOVE-
DOMIE.

4

V duchu Riesových (aj Amonašvi-
liho) úvah o spiritualite v pedagogike
a škole je dôležité pripomenúť, na čo nás
– po príchode prvej slobody v r. 1918
– upozorňoval P. O. Hviezdoslav; že aj tá
druhá sloboda, ktorá k nám prišla pred
viac ako dvoma desaťročiami, je – ako-
koľvek nevyhnutný, akokoľvek vzácny
– ale predsa len RÁMEC. – Rámeč, do
ktorého treba „vsadiť obsah veľkolepý“

(Hviezdoslav) – a k tomu možno prísť len húževnatou, tvorivou, cielavedomou – áno, spirituálne orientovanou! – prácou, o akej tu bola reč. Rámec, ktorý treba vyplniť **pravými hodnotami**. Po- nechať veci samospádu znamená uvoľniť pole živelnému bujneniu pahodnôt, aké- ho sme dnes svedkami. (Tým viac ak ne- jde len o živelný, ale o vedome prefikane organizovaný anti-spirituálne orienta- ný proces.)

Mnoho to /sloboda/, no ešte vždy nie dosť, rámec iba, za búrky hoc sformovaný v ohni vyhne krvavom až o svitaní, kde preds' chýba rúk tvorivých s tvorčím duchom, citu var, vzlet myšlienky v dejstvie s rovnomerným ruchom: vniesť veň obraz, čo i majstra oslávi – Tebe, mládež, náleží tu povinnosť, budúca súc pán, nie – hosť. Nabok rozpust, lieň i pohodlnosť, smerov zmes, blud, nestud rúhavý, sebalúbosť, samospravedlnosť... V iskre očí, v rose čiel odblesknutý jeden cieľ, vlôh a síl a túh sa chyť a vzhop: uč sa, priprav... vysúč rukávy, a tak snaž sa, plány kuj a rob... V rám ten, áno, vsaď ty obsah veľkolepý, štavnatú daj, malebnú mu plnosť...

5

K tým učiteľom a vychovávateľom, ktorí budú v tomto zmysle „svoju edu- káciu uskutočňovať ako tvorivé učiteľské umenie“ (Ries), sa P. O. Hviezdoslav ob- racia so slovami:

-Vy učiteľia, učiť hotoví, ó, tomu sa, hľa, prizerajte vzoru! – Vám rodič zveril púčik ružový, svoj poklad – kto mu cenu vysloví? Ó, pečujte oň, chráňte od úmoru ho nesnáh, peľ mu hájte, studu zoru, nech rozvíja sa plným prejavom... A nie súc Tvorcom, neodvážte tvorú sa zblížiť s cudzej hlíny náplavom; nie dielňou, škola je srdc, duší ústavom!

6

Vychýrená TOLERANCIA moder- nej doby by nám na okraj našich úvah povedala, že ak chceš, drž sa (s Hviezdo- slavom, s Dostojevským, so Solovjovom, s kýmkoľvek ešte) svojej viery o poslaní Slovanstva v nastupujúcej dobe; moja viera je opačná a jej sa budem držať...

To by bolo v poriadku, keby sme neboli svedkami toho, ako sa - pred na- šimi očami! – napĺňa pravda slov Pavla

Straussa, že „Boh všetky cesty zatarasí a zostane len zvislý smer“. Ak Hviezdo- slav pred 120 rokmi konštatoval, že žije- me dobu „bez srdca, bez ducha – bez sve- domia Boha!“ – hádam si nemyslíme, že to môže trvať ešte ďalších 120 rokov bez toho, že by sa v svete – smerom k nápra- ve – dačo zmenilo. („A ty, Kafarnaum, vari sa budeš vyvyšovať až do neba? Do pekla sa prepadneš!“ – Lk 10, 15).

- A prítomnosť, ó, veď je jalová a biedna, spustlá, hnusná, bohaprázdna, kvet jedovatý, ovoc červavá, na zadrhnutie mrcha objedza, horkosti čaša...

*Jak keby v podzim zašlo stololetie (veď zašlo aj -), kde každá jari túžba, ten vzrast a rozkvet voľný, žičlivý, a tela všetek veľký skvost a hoj, ten spoločný hod – je už iba snom, spomienkou, ktorú i tak schytí vietor jak kočiaň, kamsi v bahno zašmieri: **taká to doba, taká prítomnosť: bez srdca, ducha – bez svedomia Boha!***

Keď sa Peter Seewald vyberal do Castel Gandolfa za Benediktom XVI. na- točiť s ním cyklus rozhovorov, mal plnú hlavu aj takýchto myšlienok:

„Nad Katolíckou cirkvou sa zbeh- li temné mraky. Škandály sexuálneho zneužívania vrhli svoje tieňe aj na Be- nediktov pontifikát. Zajímali ma príčiny týchto udalostí, postoj, aký k nim zaujať, ale aj pálčivé starosti pápeža v desaťročí, o ktorom si vedci myslia, že bude abso- lútne rozhodujúce pre celú planétu.

Kríza Cirkvi je jedna vec, kríza spo- ločnosti druhá. Navzájom sa však pod- mieňujú. Kresťanom sa vyhadzuje na oči, že ich náboženstvo je len iluzórny svet. Nevidíme však dnes celkom iné a sku- točne imaginárne svety? Falošný svet fi- nančných trhov, médií, luxusu a módy? Vari bolestne nezakúšame, ako súčas- nosť, ktorá stratila kritériá hodnôt, stráca pôdu pod nohami a padá do bezodnej priepasti? Ukazuje sa, že je tu bankový systém, ktorý zničil bohatstvo celých ná- rodov. Žijeme vysokým tempom, z kto- rého sme doslova chorí. Svet internetu nás stavia pred množstvo otázok, na kto- ré zatiaľ nemáme odpoveď. Kam vlastne kráčať? Máme dovolené robiť naozaj všetko, čo sme schopní urobiť?“

(Benedikt XVI., Svetlo sveta, s. 8.)

Ak ani to nezviklá náš bohorovný pokoj v pohľade na veci budúce, potom si – po japonskej apokalypse našich čias – prečítajme, čo nám pred 120 rokmi (!)

Hviezdoslav napísal o tom „dnešnom kúdoľe“, o tých „dymoch z dielni neprá- vosti“, o tom „rmute lže, čo hrubo zvis- nul obzorom“ – brániacom nám pozrieť pravde do očí...:

Tú oponu, tú nelza vanutím odfúknuť vdychov čo jak žalostiacich, nie dažďom slz v dážd' citný roztopiť...

...k tomu treba víchor, hej velevíchor, aký oceán z dna jeho zdvihne, v hory zglbatí, a hory zasa sploští v zrkadlo, plášť strhne zeme, blesku jazykami oliže póly v lysé temená... hej, búru treba, Boha samého hnev otrasný, otras všetkých

sveta uhlov:

by roztrhla sa – rozkrýdlila, jak tá kedys' v chráme jeruzalemskom, a ponad desnú kríža Golgatu, vzkriesením pravdy na ňom zmučenej, zablesklo slnce nové – spásy, slávy! –
(Redaktorovi)

Strašná je celosvetová ohroze- nosť ľudstva. Už sme pozabú- dali, že sme všetci deti Božie, že sme bratia a sestry a vezieme sa na tej istej prederavenej lodi, ohrozenej potopením. Štveme sa, svet je plný nenávisti, závis- ti, plamene supernacionalizmu ohlodávajú ľudstvo, okliešťujú sa práva človeka, práva malých národov. Všetci potrebujeme to isté. Dýchať vzduch slobody, vzájomného uznania a láskavé- ho i úprimného spolunažívania.

Treba celosvetový liek pre ľud- stvo, ktorý pochádza z jedného koreňa, je živý z jedného pra- meňa. Zabudnúť na opakujúcu sa bratovraždu Kaina a Ábela, zakopať vojnovú sekeru fatic- kú i duchovnú. Podať si ruky, ako i Kristus podal ruku pochy- bovačovi Tomášovi, a padnúť na kolena ako on a vyznať sa pred svetom: „Pán môj a Boh môj!“

Mnohí vznešení a veľkí ducho- via u nás i vo svete boli zapálení myšlienkou všeludského zbra- tania. Aby sme si všetci a všade podali ruky k všeobecnému po- chopeniu a láskavej pomoci.

(Pavol Strauss, Zbrané... diela VII., s. 320

Dvaja slovanskí konvertiti

(Fiodor Michajlovič Dostojevskij a Pavol Strauss)

(K 130. výročiu smrti F. M. Dostojevského a 100. výročiu narodenia Pavla Straussa)

„Práve v tom spočíva zásluha, v tom je všetok význam takých ľudí ako Dostojevskij, že sa neskláňajú pred silou faktu a neslúžia jej. Oproti hrubej sile toho, čo jestvuje, čo je, disponujú silou viery v pravdu a dobro – v to, čo **má byť**. Nedať sa zviešť do očí bijúcemu panstvu zla a nevzdať sa kvôli nemu neviditeľného dobra, je hrdinstvom viery. V tom spočíva všetka sila človeka. Kto je toho hrdinstva nie schopný, nič nevykoná a nič ľudstvu nepovie. Ľudia faktu žijú cudzím životom, ale nie oni tvoria život. Tvorcami života sú ľudia viery. To sú tí, ktorých volajú fantastami, utopistami, pomätencami, oni sú však prorokmi, skutočne najlepšími ľuďmi a vodcami človečenstva.“

(Vladimír Solovjov)

A. S. Puškin

Prorok

Zžieraný mrakom hriechov, vín
som púšťou šiel jak bedár pravý,
keď vtom šesťkrídly Serafin
na ceste sa mi náhle zjavil.
Dlane si vzdušné obnažil,
na moje oči priložil:

Roztiahli sa mi zrenice
jak u splašenej orlice.

To isté spravil s ušami:

A čul som zvuky nad nami,
vnímal som nebies zachvievanie,
šum krídel zborov anjelských,
pohyb stých tvorov podmorských,
aj tráv rašenie v jarnom ráne.

Potom sa k ústam priblížil,
schmatol a von mi vydrapil
môj britký jazyk s hriechu penou.

A nato žihadlo mi hada
miesto jazyka do úst vkladá
tou rukou strašne skrvavenou.

A hruď mi mečom rozťal v pol,
chvejúce srdce vyrval z drene,
z pahreby uhol vychmatol,
vsadil do rany otvorenej.

Ostal som mŕtvy tam, bez síl.

A Boh ma z nebies oslovil:

„Buď prorokom, tvoj spánok ruším.

Dar Slova tvoje znamenie.

Kde budeš: v mori, či na súši,

Rozpaľuj srdcia v plamene.“

(Preklad J. R.)

Už sa mi viackrát stalo, že pri čítaní toho, čo niekto napísal o veľkom duchovnom zjave, celé pasáže sa mi žiadalo od slova do slova vzťahovať aj na Pavla Straussa. Stalo sa tak napríklad pri čítaní Papiniho *Životopisu sv. Augustína* (porov. J.R., So Straussom – po Straussovi I, Vydavateľstvo Michala Vaška Prešov, 1998, str. 80-91).

Teraz sa s čímisi podobným stretám znova pri čítaní „Troch rečí na pamiatku Dostojevského“ **Vladimíra Solovjova**. Mnohé, čo tu Solovjov hovorí o Dostojevskom, sa obdivuhodne, priam neuveriteľne vzťahuje aj na Pavla Straussa.

Bez toho, aby sme na to priamo ukazovali, preložíme zo Solovjovových prejavov vybrané pasáže a ponecháme na čitateľa, nech si ich sám porovná s tým obrazom, aký o Straussovi nosí v svojom srdci a v hlave. A nech pritom pamätá na úvodné slovo, ktoré vydaniu týchto „rečí“ Solovjov predoslal, kde hovorí, že sa v nich nevenuje ani osobnému životu, ani literárnej kritike diela, ale sústreďuje sa iba na jeden problém: „**Čomu slúžil Dostojevskij, aká idea inšpirovala jeho činnosť.**“ (J. R.)

Vysoké poslanie umenia v preporodení človečenstva

Požiadavky aktuálnej súčasnosti a priameho úžitku umenia, ktoré sú v svojej dnešnej hrubej a hmlistej aplikácii nezmyselné, predsa sú však náznakom takej vznešenej a hlboko pravdivej idey umenia, ku ktorej sa ani predstavitelia ani interpreti čistého umenia nedopracovali. Súčasní umelci sa neuspokojujú krásou formy; viac alebo menej túžia po tom, aby umenie bolo *reálnou silou*, prežiarujúcou a preporodujúcou celý svet človeka. Doterajšie umenie *odvádzalo* človeka od toho mraku a zloby, ktoré vo svete panujú, prenášalo ho do svojich nerušených výšok a svojimi svetlými obrazmi ho *navádzalo* k bezstarostnej zábave. Dnešné umenie naproti tomu

človeka *privádza* k mraku a zlobe každodennosti, niekedy s nejasným zámerom prežiariť tento mrak a pacifikovať túto zlobu. Odkiaľ však umenie vezme tú prežiarujúcu a obrodzujúcu silu? Ak sa umenie nesmie uspokojovať s odpútaním človeka od zlého života, ale má samotný zlý život skvalitňovať – potom sa taký vysoký cieľ nedá dosiahnuť jednoduchou reprodukciou skutočnosti. Zobrazovať ešte neznamená „preobrazovať“ (*izobrazovať – preobrazovať* – J. R.), a demaskovanie ešte neznamená nápravu.

Čisté umenie dvíhalo človeka nad zem, prenášalo ho do olympských výšin; nové umenie znamená návrat k zemi s láskou a súcitom, ale nie kvôli tomu, aby sa pohrúžilo do mraku pozemského života, lebo k tomu je žiadne umenie nie potrebné – **ale aby uzdravilo a obnovilo tento život** (podč. J. R.). To si žiada byť účastnými a blízkymi zemi, žiada si lásku a súcit k nej – ale vyžaduje aj čosi viac. Pre také mocné pôsobenie na zem, ktoré ju má obrátiť a pretvoriť, je nevyhnutné zvoliť a použiť *nadpozemské sily*. Umenie, ktoré sa dištancovalo, izolovalo od náboženstva, musí vstúpiť s ním do nového slobodného spoločenstva. Umelci a básnici sa musia znova stať žrecami a prorokmi, ale už v inom, ešte závažnejšom a vznešenejšom zmysle: nielenže náboženská idea bude ovládať ich, ale že aj oni sami ju budú ovládať a vedome riadiť jej uskutočňovanie na zemi. Umenie budúcnosti, ktoré sa po dlhých skúškach *samo* navráti k náboženstvu, bude niečím naskrze odlišným od toho prapôvodného umenia, ktoré sa ešte nevyčlenilo z náboženstva.

Zápas o spoľahlivý kompas v životných búrkach

Dostojevskij nepodľahol vplyvu panujúcich prúdov navôkol, nenasledoval pokorne fázy spoločenského pohybu; on zvraty tohto pohybu predvídal a dopredu ich *súdil*. A mohol tak robiť oprávnene,

lebo meradlom takého posudzovania mu slúžila jeho viera, ktorá ho stavala nad panujúce prúdy, dovoľovala mu vidieť ďaleko za ne, a teda sa im nepodávať. Vďaka svojej viere Dostojevskij správne predvídal vysoký vzdialený cieľ tohto pohybu, jasne videl jeho odbočenia od tohto cieľa a oprávnene a spravodlivo ich odsudzoval. Tento spravodlivý súd sa vzťahoval len na pochybné cesty a zlé postupy spoločenského pohybu, nie na pohyb samotný, ktorý bol žiadúci a nevyhnutný. Tento súd sa dotýkal prízemného chápania spoločenskej pravdy, falošného spoločenského ideálu, nie samotného hľadania spoločenskej pravdy a snahy presadiť do praxe spoločenský ideál. Tento ideál bol aj pre Dostojevského vpred, veril totiž nielen v minulosť, ale aj v budúce Božie kráľovstvo a chápal, že jeho uskutočnenie vyžaduje prácu a hrdinské nasadenie. Kto pozná skutočný cieľ pohybu, ten môže a musí súdiť, čo sa od neho odkláňa. A Dostojevskij mal na to právo tým viac, že spočiatku sám na sebe vyskúšal tento odklon, sám kráčal nesprávnou cestou. Jasný náboženský ideál, ktorý tak vysoko vyzdvihol Dostojevského nad panujúce prúdy spoločenského myslenia, neprišiel k nemu hneď, musel ho vystrádať v dlhom úpornom zápase. Dostojevskij súdil to, čo dobre poznal, a jeho súd bol oprávnený. A čím jasnejšou sa mu stávala najvyššia pravda, tým rezolútnejšie musel odsudzovať bludné cesty spoločenského pohybu.

Celkový zmysel všetkého pôsobenia Dostojevského alebo význam Dostojevského ako spoločenského dejateľa spočíva vo vyriešení onoho zdvojeného problému, ktorým je postihnutie najvyššieho spoločenského ideálu a nájdenie spoľahlivej cesty k jeho dosiahnutiu.

Možno násilím riešiť sociálnu nepravdivosť?

Dostojevskij otázku (sociálnej nepravdivosti – J. R.) okamžite postavil do morálnej a praktickej polohy. Keď videl a odsúdil to, čo sa deje vo svete, opýtal sa: **Čo teda treba robiť?**

Najprv sa mu núkalo jednoduché a jasné riešenie: keď schopnejší ľudia vidia na druhých a aj na sebe zakusujú spoločenskú nepravdu, musia sa spojiť, povstať proti nej a pretvoriť spoločnosť na svoj spôsob.

Keď prvý pokus o aplikáciu takéhoto riešenia priviedol Dostojevského na popravisko a na nútené práce vo vyhnanstve, mohol spolu s priateľmi v takom vyústení svojich plánov vidieť iba svoj neúspech a cudzie násilie. Rozsudok, ktorý

ho postihol, bol krutý. Ale pocit krivdy nezabránil Dostojevskému pochopiť, že jeho projekt sociálneho prevratu bol nesprávny a že bol potrebný iba preňho a jeho priateľov.

Namiesto zloby skrachovaného revolucionára doniesol si Dostojevskij z vyhnanstva svetlý pohľad mravne preporodeného človeka. „*Viac viery, viac jednoty, a ak je k tomu ešte láska, všetko sa urobilo,*“ – písal potom. Táto morálna sila, obnovená dotykcom s prostým národom, dala Dostojevskému oprávnenie zaujať významné miesto v popredí nášho spoločenského pohybu – nie ako posluchovačovi zloby dňa, ale ako skutočnej hybnej sily spoločenského vedomia.

Po návrate zo Sibíre nebol Dostojevskému pozitívny spoločenský ideál ešte celkom jasný. Tri postuláty mu však boli v tomto ohľade jasné úplne. Predovšetkým pochopil, že jednotlivci, nech by to boli aj tí najlepší z najlepších, nemajú právo znásilňovať spoločnosť v mene svojej osobnej prevahy; súčasne pochopil, že spoločenská pravda nie je vecou výmyslu niektorých mozgov, ale má svoj prameň v celospoločenskom cítení; a nakoniec pochopil, že tá pravda má náboženský význam a že je nevyhnutne spojená s Kristovou vierou, s ideálom Krista.

V „Besoch“ je tá istá téma ak nie prehĺbená, tak značne rozšírená a skomplikovaná. Celé spoločenstvo ľudí, posadnuté plánom násilného prevratu, aby mohli prebudovať svet na svoj spôsob, dopúšťajú sa zverských zločinov a hanebne hynú, zatiaľ čo vierou uzdravené Rusko skláňa sa pred svojím Spasiteľom.

Spoločenský význam jeho románov je ohromný. V nich boli *predvídané* závažné spoločenské javy, ktoré sa vzápätí nemeškali prejaviť. Zároveň sú tieto javy už odsúdené v mene vyššej náboženskej pravdy, a súčasne je ukázané pozitívne východisko spoločenského pohybu – v prijatí tejto pravdy samotnej.

Keby sme chceli jedným slovom označiť spoločenský ideál, ku ktorému Dostojevskij prišiel, potom tým slovom nebude národ, ale Cirkev.

Veríme v Cirkev ako v mystické telo Kristovo; súčasne poznáme Cirkev aj ako spoločenstvo veriacich toho alebo onoho zamerania. Ale čo je to Cirkev ako spoločenský ideál? Dostojevskij si nerobil nijaké teologické nároky, preto ani nemáme právo hľadať užho nejaké logické zdôvodnenie podstaty Cirkvi. Keď však hlásal Cirkev ako spoločenský ideál, formuloval pritom jasne určitú požiadavku, ktorá bola takisto jasná a vyhranená (hoci

priam protikladná) ako aj tá požiadavka, ktorú vyzdvihuje európsky socializmus. (Preto v svojom poslednom denníku nazval Dostojevskij vieru prostého národa v Cirkev naším ruským socializmom.) Európski socialisti vyžadujú násilné zrazenie všetkých na jednu čisto materiálnu úroveň sýtych a spokojných robotníkov, žiadajú zredukovať štát a spoločnosť na úroveň prostej ekonomickej asociácie. „Ruský socializmus“, o ktorom hovoril Dostojevskij, naproti tomu *dvíha* všetkých na morálnu úroveň Cirkvi ako duchovného bratstva – hoci aj so zachovaním vonkajšej nerovnosti sociálneho postavenia; vyžaduje preduchovenie celého štátneho a spoločenského poriadku skrze vtelenie pravdy Kristovej a jeho života.

Celkom nové staré slovo

Pri takej bohatej a zložitej povahe, akým bol Dostojevskij, pri jeho neobyčajnej citlivosti a vnímavosti na všetky prejavy života, predstavoval jeho duchovný svet taký pestrý komplex pocitov, myšlienok a pohnútok, že ho v takejto krátkej reči ťažko postihnúť. Akokoľvek však na *všetko* reagoval s takou vášnivou dušou, vždy považoval za hlavné a bezpodmienečne nevyhnutné iba *jedno*, k čomu sa všetko ostatné musí *pridať*. Tou ústrednou ideou, ktorej Dostojevskij slúžil všetkou svojou činnosťou, bola **kresťanská idea slobodného všeludského zjednotenia**, svetového zbratania ľudí v Kristovom mene. Túto ideu vyznával Dostojevskij, keď hovoril o skutočnej Cirkvi, o svetovom pravosláví. V tejto idei videl zatiaľ ešte neprejavenu duchovnú podstatu ruského národa, celosvetové historické poslanie Ruska, to **nové slovo**, ktoré má Rusko povedať svetu. Hoci už prešlo 18 storočí od tých čias, ako bolo toto slovo prvýkrát vyslovené Kristom, v skutočnosti je ono v našich dňoch celkom novým slovom, a takého vyznávača tejto kresťanskej idey, akým bol Dostojevskij, možno oprávnene nazvať „jasnovidným vytušiteľom“ skutočného kresťanstva...

Svet premenia len premenením...

V tomto období vnútorného kvasu s neprekonateľnou silou vyvstáva otázka: *Kvôli čomu žiť? Čo robiť?*

Táto otázka nadobúda najskôr falošnú podobu. Je čosi pochybené už v samotnom nastolení tejto otázky ľuďmi, ktorí práve len čo opustili známe vonkajšie základy života a ešte ich nestačili zameniť nejakými vyššími, nestačili sami seba ovládnuť. Lebo postaviť priamo otázku *Čo robiť?* znamená predpokladať,

že je nejaký *hotový* úkol, ku ktorému stačí priložiť ruky – a teda obísť inú otázku: či sú na to samotní aktéri pripravení.

A pritom v každom ľudskom počinaní, veľkom či malom, fyzickom či duchovnom – sú rovnako dôležité obe otázky: **Čo robiť?** aj **Kto to robí?** Lebo zlý alebo nepripravený pracovník môže pokaziť aj ten najlepší zámer. Predmet nejakého počinania a vlastnosti samotného aktéra sú v každom prípade nerozlučne spojené; tam, kde sú tieto dve stránky v rozpore, nijaký skutočný zámer sa nedosiahne. Z jednej strany tak máme vytýčený obraz nejakého ideálneho usporiadania života, postuluje sa istý „spoločenský ideál“. Tento ideál je však myslený nezávisle od akejkoľvek vnútornej práce samotného človeka, spočíva

iba v istej dopredu stanovenej a zvonka nanútenej hospodárskej a sociálnej organizácii života. Všetko, čo môže človek urobiť pre dosiahnutie takéhoto *vonkajšieho* ideálu, sa preto redukuje na odstránenie *vonkajších prekážok* na ceste k nemu. Takým spôsobom sa ideál prenáša naskrze do budúcnosti, a v prítomnej dobe má človek do činenia iba s tým, čo tomuto ideálu protirečí. Všetka jeho činnosť sa tak od neexistujúceho ideálu prenáša výlučne na *rozloženie existujúceho*, a keďže je ono udržiavané ľuďmi a spoločnosťou, všetko úsilie sa zvrháva na násilie nad ľuďmi a nad spoločnosťou. Spoločenský ideál sa tak nebadane nahrádza protispoločenskou činnosťou. Na otázku *Čo robiť?* tak dostávame jasnú a strohú odpoveď: *vraždiť všetkých*

protivníkov budúceho spoločenského poriadku, to jest všetkých zástancov prítomnosti.

Pri takom riešení je otázka *Sú na to aktéri pripravení?* naozaj zbytočnou. Pre *takúto* službu spoločenskému ideálu je ľudská prirodzenosť v jej dnešnom stave – aj s tými najhoršími stránkami – plne pripravená a primeraná. Pri dosahovaní spoločenského ideálu cestou rozvracania si všetky zlé vášne a zlé a šialené živly ľudstva nájdu svoje miesto a uplatnenie. Taký spoločenský ideál stojí výlučne na pôde panujúceho zla vo svete. Svojim posluhovačom nepredkladá nijaké morálne podmienky, nepotrebuje duchovné ale fyzické násilie, vyžaduje od ľudí nie vnútorné *obrátenie*, ale *vonkajší prevrat*...

Pavol Strauss o Dostojevskom

Celý jeho život je patologický: jeho emotivita, jeho reaktivita, jeho zmiatanie medzi katarziami pádov, vyznaní a vykúpení. Patológia je do jeho života včlenená ako odrazový mostík na dosiahnutie cieľov, na demaskovanie, ale i ozdravenie sveta. Patológia je vždy u neho i u iných integrálna a niekedy integrujúca časť chápania a formovania života – v ňom samom i v diele.

Umelec vždy substituuje svojich súčasníkov a oni i doba žijú sústredenejšie a zjavnejšie. I pred uväznením bol nervovo slabý, hypochondrický a naplnený strachom pred životom a vo všetkom extrémny - i v nerestiach. Už si sám netrúfal, „že sa vráti do koľají slušnosti“. A v tom zažil v dvadsiatich ôsmich rokoch tú hroznú scénu na Semionovom námestí, kde účastníkov sprisahania dekabrístov v pohrebných rubášoch priviazali o stĺpy po troch. On bol v druhej skupine. Prečítali ortiel smrti – zastrelím. Naraz však všetko odtrúbili a prečítali omilostenie a odsúdenie na štyri roky katorgy, na nútené práce na Sibíri.

Bola to príšerná, cynická komédia na poníženie revolučnej inteligencie. V týchto strašných chvíľach ním prebleskla myšlienka, že brána väzenia je pre neho vstup do pravej slobody kresťanského profetizmu a socialistických myšlienok. To sa v ňom zlialo vo víziu novej spásy cez „náboženský nacionalizmus ako u Danteho a Milтона“. Cez katastrofu vlastného života tušil ďalšie katastrofy vo svete, vytušil „úplnú premenu tváre sveta“. Vytušil, že sa časom dostávajú na povrch často nevyočí-

tateľné faktory a že Európu a celý svet premení „niečo kolosálne, elementárne a hrozné, ako keď skončilo 19. storočie“.

(Zobrané literárne a mysliteľské diela III, s. 41)

Tomáš Špidlík o Dostojevskom

V jeho *Vzpomínkách z detství* popisuje Sofie Kovalevská s matematickou presnosťou udalosť z doby pobytu Dostojevského v Semipalatinsku, ktorou môžeme nazvať „Boží príchod“.

Ve velikonoční noci, silně připomínající svou rozhodující událostí slavnou noc Pascalovu a jeho osvětlení, přijímá Dostojevskij jednoho starého přítele; hovoří o literatuře, umění, filosofii a nakonec o náboženství. Návštěvník je přesvědčený ateista. Když diskuse vrcholí, má Dostojevskij náhle pocit vnitřního pohroužení a dovede už jen zpívat: „Bůh je, Bůh je!“ Právě v té chvíli zvony blízkého kostela zvonily na velikonoční bohoslužby. Vzduch se silně chvěl radostnou hrou zvonů, které hlásaly světu Kristovo vzkříšení. „*Cítil jsem, že nebe sestupuje na zem a úplně mne pohlcuje. Měl jsem Boha v sobě a cítil jsem, jak proniká mou celou bytostí. Ano, Bůh je! volal jsem... a pak už si na nic nepamatuji...*“

Toto svědectví má nevýslovnou cenu. Podobně jako Aljoša, cítí se Dostojevskij navštíven a všechno se v jeho srdci chvěje. Od této chvíle můžeme datovat náboženské obrácení, vědomou konverzi spisovatele: jeho rozhodující setkání s živým Bohem.

(Ruská idea; úryvok)

Benedikt XVI.

Svetlo sveta

(Úryvok)

Stretli ste sa už aj s ekumenickým patriarchom Konštantínopola. Čo sa týka Pravoslávnej cirkvi v Rusku, predsa jej oddelenia pre vonkajšie vzťahy, arcibiskup Hilarion vyjadril mienku, že „sa blížime k chvíli, keď bude možné pripraviť stretnutie pápeža a patriarchu“. Také stretnutie by bolo svetovou senzáciou. Považujete to za možné ešte počas tohto pontifikátu?

Dúfam, že áno, ale závisí to aj od toho, koľko života mi ešte Pán Boh podaruje. Už tu bolo pekné gesto, keď patriarcha nechal v Ríme usporiadať koncert na počesť piateho výročia môjho pontifikátu prostredníctvom Hilariona, ktorý je aj skladateľom a predstavil tu jednu zo svojich skladieb. Okrem toho existujú rôznorodé kontakty. Na také stretnutie však musí byť pripravená aj ruská verejnosť. Vládna tam totiž ešte stále istý strach z Katolíckej cirkvi. Treba trpezlivo čakať, nič nemožno robiť násilu. Ale na oboch stranách je dobrá vôľa a rozvíja sa atmosféra, ktorá by to mohla umožniť.

Nie príliš vzdialené stretnutie medzi Rímom a Moskvou je teda možné?

Povedal by som, že áno.

Stretnutie na „via cordis“ profesora Miroslava Mikuláška

„Sú vzácne duše, ktoré sú nám pridelené. Stretnáme sa s nimi spolu po kadejakých okľukách a náhodách. Sú s nami spiate, ako spojené nádoby. Aj keby sme ich chceli odsunúť a oni nás, vždy sú tu. Pri týchto spojeniach panujú nepreskúmané zákony atraktivity a spolupatričnosti. Neviditeľné závislosti a synchronizácia vnútorných oblastí. Od pocitu telesnej i duševnej zodpovednosti až po neviditeľné obetovanie, začlňanie žičlivostou, až po modlitbu. A tak svet rastie vždy len láskou. Preto tolko vrážd a iného zla vyšlo naprázdno.“

(Pavol Strauss,
Odvrátený hlas, s. 34)

Profesor Miroslav Mikulášek mi už pripravil jedno prekvapivé „straussovské“ stretnutie, keď v monografii *Umění interpretace. „Techné hermeneutiké“* (Univerzita M. Bela, B. Bystrica 2009) uverejnil cyklus úvah Pavla Straussa *O slove*, a fotografiu Pavla Straussa umiestnil v peknom susedstve s jednej strany s Pavlom Florenským a z druhej s Tomášom Špidlíkom. (Podrobnejšie pozri o tom Listy PS 13, s. 26-27.)

Druhé prekvapenie prišlo o dva roky neskôr, keď sa mi na stôl dostala jeho monografia *Via cordis: ars interpretationis hermeneuticae* (Filozofická fakulta Ostravskej univerzity v Ostrave, 2011), korunujúca mnohoročné úsilie autora o formovanie „hlbinnej hermeneutiky“. Prekvapivé je už samotné venovanie knihy:

Věnováno památce
T. Špidlíka, P. Straussa
a všech mých drahých,
milých mému srdci.

O tom, ako vstúpil Pavol Strauss do života a myšlienkového putovania po „stezkách srdca“ Miroslava Mikuláška, nám ukáže táto pasáž z jeho knihy:

Na „chodníčku ... klikatém“ mé osamělé pouti k vědění jsem pochopil, že ten, kdo usiluje o poznání slovesného díla nemůže být hluchý k jeho mravním hodnotám a duchovním dimenzím, k tomu, co už starověcí Číňané nazývali *čung* – šlechtnost a *šu* – porozumění: pochopil jsem, že interpretace světa umění nemůže zůstat pouhým *epistémé* (vědecké vědění či doxasofie), ježto je současně také *fronésis* (mravním vědomím směřujícím k Dobru a Pravdě) a v úhrnu plóťínovským „zřením duchovního kosmu“ směřujícím „mysl pro vnitřní život s láskou ke světu v pohybu“. To vše mne – ve

fázi „bios theoretikos“ – inspirovalo a vedlo k přemýšlení při „bloudivém putování“ (jak ho nazývá M. Altrichter) po „stezkách srdce“ za poznáním dění veškerstva i osudů umění, děl stvořených lidským duchem, lidskou imaginací, což stále mě ještě poutá v mém přemýšlení o umění slova: jsem totiž asi také „reziduem minulosti“, jak kdysi sám sebe vnímal P. Strauss, jehož myšlenkový svět jsem poznával – žel – až v zralém věku; to on mi pověděl ve svých duchovně exponovaných aforismech a promluvách, že to, nad čím se trápím při přemýšlení o literatuře, je také má „němá autobiografie“: chtěl bych, aby byla v daném pojednání i „vyznáním“ – „slovem duše a hlasem srdce“ (v duchu jiného, obdivovaného mnou dávného myslitele) hodnot, jichž jsem se na své životní cestě dobral.“ (S. 15)

Je vzrušujícíe nacházet na stránkách Mikuláškovy monografie Pavla Straussa organicky včleneného do prúdu myslenia najvyšších umov od najstarších čias až podnes. Keď sa napríklad kapitola „TO ENDON EIDOS“ uvádza takýmito výrokmi:

„Učím se dívat... Mám nitro,
o kterém jsem nevěděl.“
R. M. Rilke

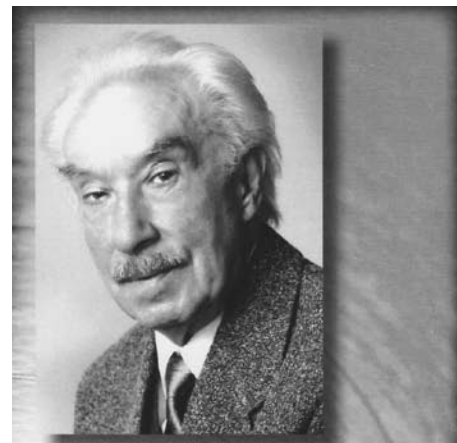
„Do nitra vede tajuplná cesta.
V nás nebo nikde je věčnost se svými
světy, minulost i budoucnost.“
Novalis

„Keď sa nedá žiť a rásť
vo vonkajších formách života,
treba rásť do vnútra,
v samote a v pokoji, so všetkými vzruchmi
a rozruchmi organizácie života.“
Pavol Strauss

„Stáhni se zpět do sebe a patř.“
Plóťínos (Enn. 1, 6, 9, 7 nn)

„...potřebujeme se naučit umění vidět.
Potom se neviditelné náhle stane
viditelným
přímo v našem šilhavém oku.“
J. Hillman

Nemožno si – s veľkým uspokojením – nevšimnúť, ako v tejto Mikuláškovy monografii nachádzajú odozvu viaceré motívy tohto čísla Listov PS 16, ktoré čitateľ práve drží v rukách. – Ako krásne sa tu stretá „via pulchritudinis“ Benedikta XVI. s „via cordis“ prof. Mikuláška! – Akú mohutnú podporu tu nadobúda naša orientácia na „vek spirituality“! – A

„Dějiny duší a myšlenek
zůstaly ve vesmíru
jako vyhaslé hvězdy,
žijí tajemným životem,
ve věčném trvání.“
Pavol Strauss
(Za mostom času)

**Miroslav Mikulášek (*1930) univ. prof.
PhDr. DrSc.**

Literární vědec, literární historik a teoretik, slavista, komparativní genolog, zabývající se metodologií umění interpretace slovesného artefaktu a procesu: vidí ho v duchu „hlubinné hermeneutiky“ jako kategorii duchovnědušnou, součást „mravní astronomie“, jako „etické vědění“ (fronésis), společenství „vědění a duše“ (Lykofron), plóťínovské „zření duchovního kosmu“; v duchovně inspirované exegezi slovesných forem postuluje synergii myšlení „neelementárního“ a „elementárního“ (A. Schweitzer), intuitivního a diskurzivního, sdílí ideu konsilience ducha a přírody, humanitních a přírodních věd (E. O. Wilson); člen Obce spisovatelů a Literárněvědné společnosti při AV ČR. Působí na částečný úvazek na katedře slavistiky FF Ostravské univerzity.

ako sa smerovanie k „duchovnosti“ organicky spája s myšlienkovým odkazom najvyšších slovanských duchov, vrátane Dostojevského a P. Straussa!

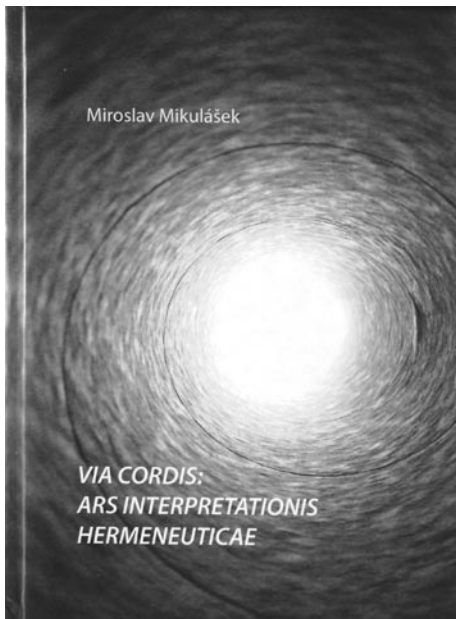
O tom, aký ohlas tu nachádza cyklus myšlienok našej prílohy „O mocných tohto sveta“, nás presvedčí tento úryvok:

Pohyb ve sféře intelektuálně analytického nazírání, poznání se úzce dotýká, souvisí se světem nejen estetických, ale i mravních hodnot, mravního řádu a společenského bytí. Mělo by v něm jít zejména o hledání duchovních hodnot na cestách člověka profánním bytím moderní civilizace, nikoli o hledání primitivně materialistické orientace podněcující „neúkojnou hrabivost“ „davového“, „stádního“ člověka i „zpuštěného zbohatlíka“, s nímž „za ziskem se honí“ (Př 1, 19), v „prázdné námaze“ (mataioponia) hromadit majetek a podmaňovat si svět,

čož nakoniec stravuje jejich veškerou duševní energii: právě ono, tak plytké, „bezúčelné, šílené pádění jen ze nízkými, materiálními cíli“ v „pitomém mumraji zevního světa“ označil kdysi český filozof L. Klíma za „nejvýznamnější vlastnost moderního člověka“: v duševní vyprahlosti či charakterové pokřivenosti a otupělosti „zevního“ života (kdy „Evropán zapomněl snít, umí jen tupě čumět do prázdna“), v mravní apatii, slepotě i nicotné samolibosti „peněz otrok“ ničí na své hrabivé cestě za „lživým blahem“ (Boëthius) „nejjistého bohatství“ duchovní hodnoty a dimenze lidského bytí, ježto „ztratil Cíl: Boha, smysl života, vyšší světlo, místo boha zbylo credo: edite, bibite, post morte nulla voluptas“. „Bohatstvo je stoka ukradnutej špiny, do ktorej vteká všetka úbohosť duševnej tuposti“, psal P. Strauss. „Beda svetom, čo na ňom pláva, aj múdрым a tvorcom, lebo sa musia vyhýbať podstate krásy.“ (S. 126)

+ + +

Zosumarizujeme. Monografiou prof. Mikuláška Via cordis: ars interpretationis hermeneutice Pavol Strauss rázne a organicky vstúpil do prúdu európskeho

myslenia – a to ešte pred vyjdením jeho Zobraných... diel. Načrtol sa tak smer, ktorým sa budú ďalšie výskumy Straussovho odkazu uberať. Krajší darček si k 100-ému výročiu narodenia od českého ducha Pavol Strauss, tento „slovenský Otokar Březina“ (ako sme si ho kedysi nazvali), ani nemohol priať.

Žiada sa mi znova zopakovať už raz povedané v Listoch PS 13, s. 26:

„Vyjdením Zobraného diela Pavla Straussa sa otvára fáza komplexného, všestranného štúdia a výkladu (interpretácie) jeho diela. A tu sa ono môže ocitnúť na osudovej križovatke. Alebo bude „podrobené“ precedúram prevládajúcich, panujúcich modernistických smerov v súčasnej literárnej vede, alebo sa mu budeme približovať z tej perspektívy, akú nám ponúka koncepcia prof. Mikuláška. Alebo „uchopíme“ Straussa v perspektíve doby, z ktorej práve vychádzame, alebo v perspektíve doby, do ktorej vstupujeme.“

Ak sme už raz prijali Straussa ako ďalekobudúcnostného autora a mysliteľa (porov. náš článok „O straussovskom slove budúcnostný“, Listy PS č. 7 (2007), logicky sa žiada, aby sme sa ho zmocňovali budúcnostnou metodológiou interpretácie.

Július Rybák

P. S. Neodolám, aby som sa prof. Mikuláškovi nepoďakoval, že mi ponúkol citát z J. G. Fichteho, ktorý nádherne, priam nadsakutočne vyjadruje, ako vstúpil Pavol Strauss pred 30 rokmi (áno, aj ja mám v tomto roku okrúhle „straussovské“ výročie) do môjho duchovného i fyzického sveta:

„Odkudsi padne do tebe jiskra, ktorou nevidíš ani ty, ani nijaké smrtné oči, mocne na tebe zapôsobí a vede ťe oním tajuplným spôsobom bez to, že bys vedel, jak ses až tak daleko dostal.“

„Človek pre nikoho“ a „Smiešny človek“

„Celý náš svet, v ktorom žijeme, je zotročenejší sebecktom – a keby nám Kristus nebol otvoril nové priestory lásky, nikdy by z našich rúk nespadol jeho okovy. Oslobodzujúca pravda lásky.“

Ti, čo sa skutočne veľmi milujú, iste vedia, ako sa človek stáva tým viac sebou, čím viac sa stráca v tom, koho miluje – ako sa stáva tým viac slobodnejším, čím viac sa dáva do služieb milovaného.

Až raz zavládne takáto láska... Zavládne? Ježiš pozná svet, v ktorom je to tak.

O tomto svete nám zvestuje svoju pravdu – a ešte i o tom, že my sme povolani do tohto sveta.“

(Jozef Porubčan, Myšlienky na každý deň, s. 181)

„Jestvuje ale len jedno Nekonečno. A okrem neho tisícero nekonečností. A to je smútok i šťastie veľkých duší. A to je súčasne aj utajovaná zlosť večne sklamaných a bankrotujúcich staviteľov babylonských veží a vežíčiek. Po všetky časy. Všade na svete.“

(Pavol Strauss, Zobrané... diela I., s. 21)

„To je smútok i šťastie Človeka pre nikoho Pavla Straussa a Smiešneho človeka F. M. Dostojevského.“ (Zápisník, 22. 10. 2011, J. R.)

Vrátíme sa o 28 rokov dozadu. Po prvom stretnutí s Dostojevského Snom smiešneho človeka som v liste Pavlovi Straussovi (z 11. okt. 1984) napísal:

„Dávno-prádávno som sa nedostal do hory, a tak mi (navyknutému iba v hore rozmyšľať) duch ožije iba vtedy, keď si niečo múdre prečítam.“

Posledné dni som sa tak kochal Dostojevského „Snom smiešneho človeka“ – ozaj: dostalo sa Ti to niekedy do rúk? Ak nie, veľmi rád by som Ti z toho (aj pre svoj pôžitok) úryvky preložil.

Dvakrát si mi pri tom čítaní zišiel na myseľ (vyberiem zo Zápisníka):

„Veru je,“ – povedal by asi Palko Strauss na záver hrdinu v sne: „A teda existuje aj život po smrti!“

+

„Presne takto budeme čítať Straussove texty!“ – napísal som si na okraj slov: „Chápajúc slová, nikdy som nemohol preniknúť v ich celkový zmysel. Zmysel akoby zostával môjmu rozumu nedostupný, zato však srdce akoby sa ním prenikalo mimovoľne a stále viac a viac.“

VAZENY PAN RASI,
CHCEM VAM POVEDAT, ZE DNESKA USPEŠNE SOM UKONCILA MOJE STUDIA A DOSTALA SOM TITUL MGR :D ALE PREDOVSETKÝM CHCEM VAM NAPISAT, ZE USPEŠNE PODARILA SA OBHAJOBA MOJEJ DIPLOMOVKY A TYM PADOM ZACINAM POMALICKY "APOSTOLOVAT" TOVRBU PAVLA STRAUSSA V POLSKU; MOJE PREKLADY SA VELMI PACILI RECENZENTOVI A JE VELKY ZAUJEM O TO, ABY VZNIKLA KNIHA S MOJEJ DIPLOMOVKY A S POLSKÝMI PREKLADAMI TERAZ UZ VSETKYCH BASNI OD PAVLA STRAUSSA; POMALICKY TIEZ PREKLADAM AJ "SME MOCNEJSI NEZ CAS..."
ZAJTRA IDEM ZANIEST NA UNIVERZITU PAPIERE NA DOKTORSKE STUDIUM :D CHCEM DALEJ ZAOBERAT SA TVORBOU STRAUSSA!!! TESIM SA MOC NA NASU DALSIU SPOLUPRACU, ALE PREDOVSETKÝM CHCEM POĐAKOVAT ZA VSELJAKU POMOC, KTORU SOM OD VAS DOSTALA. KED SOM HROMAZDILA MATERJALE K DIPLOMOVKE!!! SOM VELMI VDACNA!!! BUDEM SA TESIT, KED BUDEM SA MOHLA ODVDACIT VAM TYM, ZE POSLEM PRE SPOLOK EGZEMPLAR MOJEJ DIPLOMOVKY!!!
SRDECNE ZDRAVIM A ZELAM VSETKO DOBRE
GOSIA DAMBEK

BLAHOŽELÁME!

Po odbočke k esejám Daniila Grani-
na, venovaným Dostojevskému, sa v spo-
mínanom liste vraciam k „Smiešnemu
človeku“ znovu:

„A aj „Sen smiešneho človeka“ som
potom ak vnímal – ako naskrze neštyli-
zovaný, „neliterársky“ príbeh, ale *skutoč-
ný* sen – ba čo viac: pripúšťam možnosť,
o ktorej hovorí aj hrdina, že to *vôbec ne-
bol* sen.

Sme na prahu svetov, o ktorých ne-
máme potuchy, a ďaleká budúcnosť oce-
ní, na akú hrdinskú púť sa vydal autor
„Umenia byť ničím“ (pozri P. Strauss,
Zobrané literárne a mysliteľské diela III,
s. 133-141 – J. R.), keď vykročil týmto
smerom.

(K tomu je v liste ešte pripojená po-
známka: „Čím ideš vyššie, tým viac si od-
súdený k nepochopeniu teba okolím,
a k pochopeniu okolia tebou.“)

+ + +

Straussova reakcia na tento list ma
prekvapila. Ukázalo sa totiž, že on nie-
lenže Dostojevského „Sen smiešneho
človeka“ pozná, ale úryvok z neho aj uve-
rejnčil v svojej knižočke „Všetko je rov-
nako blízke i ďaleké“ (z roku 1947). Píše:

„Spomínaš Dostojevského novelu.
Neviem, či pamätáš, ukazoval som Ti
knižočku „Všetko je rovnako blízke i ďa-
leké“. Hneď prvá esej „Meditácia o hra-
niciach“ končí takto: **Najnápadnejšiu
odpoveď pre náš vek nájdeme v Dosto-
jevského novele „Sen smiešneho člove-
ka“** (podč. J. R.).

A čuduj sa svete: Strauss neváha,
a celý úryvok z Dostojevského Sna smieš-
neho človeka zo spomínanej knižočky mi
vlastnoručne prepíše do listu! – A na záver
pripája slová:

„Nuž nehanbím sa Ti odcitovať svo-
ju archaickú skoropozostalosť. Lebo tá
novšia leží ľadom. Pre nikoho nie je hod-
ná pozornosti. A to by môhlo byť krité-
riom tvorby, či to sami potrebujeme pre
život. Keď ju komplexifikuje vnútorný
život, premieta sa to i do spôsobu jeho
pretlmočenia. Tebe, Julko, som nesmier-
ne povďačný, že si toto všmaš a tak mi
pomáhaš žiť.“ (Porov. V dotyku s Pavlom
Strausom II., s. 74.)

+ + +

Dostojevského „Sen smiešneho člo-
veka“ – **najnápadnejšia odpoveď pre náš
vek!** – Platia tieto Straussove slová pred
65 rokov aj pre našu dobu?

Nemôžem sa zbaviť presvedčenia, že
pre našu dobu platia viac ako kedykoľvek
predtým.

Čo spája Strausovho Človeka pre
nikoho a Dostojevského Smiešneho člo-
veka? Otázka, ktorá je na dlhú rozpravu
(možno sa dakto do nej niekedy pustí);
my sa obmedzíme na pár téz (ak chcete:
hypotéz), ktoré nám vzájomné iskrenie
týchto dvoch veľkých duchov ponúka.

(Mimochodom. Máme tu akési tri
sedemdesiatročné (približne) skoky:
Dostojevskij napísal „Sen smiešneho
človeka“ r. 1877; Strauss „Všetko je rov-
nako blízke i ďaleké“ r. 1947 – a my teraz
berieme toto jeho znova vydané dielo (v
Zobraných... dielach I.) do rúk po 65 ro-
koch.)

1. Človek pre nikoho i Smiešny člo-
vek sú duchovia, ktorí boli TAM, v tom
svete, kde je „všetko rovnako blízke i ďa-
leké“, kde sa spájajú všetky konce i za-
čiatky... Oni tam boli a VIDELI. Prenikli
do svetov, ktoré sú za hranicami bežného
cítienia a ducha. Sú také hranice:

„Prvý a večný zákon sveta je – zákon
ohraničenia, zákon konečnosti, hlav-
ný príznak našej ľudskosti.“ Hranice sú
rôzne viditeľné, aké všetci poznáme, ale
aj neviditeľné: „hranice cítienia a ducha“. O
týchto druhých platí, že „gravitačné
zákony ľudského ducha a srdca nepodlie-
hajú čertovskej algebre politiky a oficiál-
nych spoločenských vzťahov“ (Strauss).

2. Keďže (najmä po Teilhardovi de
Chardin) vieme, že osou evolučného vý-
voja a jeho najvyšším završujúcim bodom
je Kristus, a teda Láska, títo dvaja ducho-
via sa o tom nemuseli dozvedieť z počutia
alebo z čítania kníh, ale to **videli**. V plnej
presvedčivosti (v „vospolnennej celosti“
ako hovorí Dostojevskij); a toto videnie
sa im stalo PRAVDOU, ktorá prenikla
celú ich bytosť a nikdy ich neopúšťala.

„Neviem, nedokážem vysvetliť, ako
by sa to dalo urobiť, ale čo je **dôležité**, že
som to videl na vlastné oči. Hlavné je mi-
lovať iného ako seba samého, to je hlavné,
a pritom jednoducho milovať, nie pre ne-
jakú výhodu, potom sa to podarí urobiť.“

„Čo oni však nijako nedokážu pocho-
piť, že u mňa, v mojom srdci je Pravda
(„Istina“), jej živý obraz, ktorý som videl
v takej završujúcej celistvosti, že nedoká-
žem viac neveriť, že je také dačo na zemi
nie možné.“ (Dostojevskij)

3. Je potom pochopiteľné, že sa
z oboch - z Človeka pre nikoho i zo
Smiešneho človeka – tak spontánne de-
rie z najvnútornejšieho vnútra najvyšší
Kristov zákon: zákon Lásky. Obaja „ra-
dostou zaplesali, lebo vedeli, že sen nebol
prostým snom, lež skutočným obrazom
pravdy. A túto pravdu chceli odteraz hlá-
sať. **Toto si zaumienili spraviť svojím ži-**

votným povolaním.“
(Citujem Dostojevského, prevádzajúc
singulár na plurál.)

„**Človeče, miluj ľudstvo ako seba sa-
mého a myslí si, že si ho ty pokazil.**

**Áno, povedzme si každý: Ja, ja som
svet zničil a pokazil, len ja.**

**Stále si to uvedomujme. V tomto se-
bapoznani je jediná spása.**“

(Tak sa končí Sen smiešneho člove-
ka citovaný v Straussových Zobraných ...
dielach I., s. 26.)

4. Rajske ľudské spoločenstvo v Sne
Dostojevského prežilo pád do stavu ta-
kej civilizácie, v akej sa my práve nachá-
dzame, a ktorú Pavol Strauss podrobil
zdrvujúcej kritike pred viac ako polsto-
ročím. Jeden príklad za všetky: „*No, ale
hrôzy vojny prestali a hrôzy mieru (!) za-
ujali ich miesto. Morálne dedičstvo vojny
zostalo vo forme duševného a morálneho
malomocenstva, vraždy, terorizmu, stále
rozšírenejšia závislosť na drogách a usta-
vičné nebezpečenstvo atómovej konfron-
tácie a medzinárodná nedôvera, úbohosť
a bieda v treťom svete a šialené bohat-
nutie a vykorisťovanie ľudí aj bohatstva
zeme a prírody.*“ (Zobrané... diela III., s.
298)

A čo je najtragickejšie: že tento stav
ľudstvo prijalo ako nevyhnutný, neod-
vratný, ako jedine možný. A preto neverí
v možnosť premeny, hlavne nie *kardinál-
nej* premeny.

A ak príde niekto s víziou takejto
premeny (porov. Straussovo poslanstvo
na Nový rok 1951, Zobrané diela I., s.
289-290), stane sa alebo „človekom pre
nikoho“, alebo tým „smiešnym člove-
kom“, ktorého vyhlásili za nebezpečného
a pohrozili mu, ak neprestane so svojim
hlásaním, väzením.

5. Na (pochopiteľnú, prirodzenú)
výhradu čitateľa, že je to všetko pekné,
ale predsa je len ilúziou, realita je niečo
celkom iné – nám už dal v tomto čísle
Listov PS (na str. 37) odpoveď Peter Se-
ewald, ktorý túto našu preslovutnú reali-
tu označil za **iluzórny svet**: „*Nevidíme...
dnes celkom iné a skutočne imaginárne
svety? Falošný svet finančných trhov, mé-
dií, luxusu a módy?... Ukazuje sa, že je tu
bankový systém, ktorý zničil bohatstvo ce-
lých národov... Kam vlastne kráčame?*“

„*Na každej hviezde sa hodiny krútia
iným smerom. Kolko hviezd, tolko rôznych
hodín a časov. I spánok je jedným z nich.
A detský spánok je rozčesnuté nebo. A veď
v spánku sa i nepredstaviteľné podarí. Len
sa to nedá pretlmočiť do vravy bežného ži-
vota. Len život sa občas premení na nepo-
chopiteľný spánok. Naše úkony sú snové,
bez jasného prieniku do vedomia. To sú*

stavy, keď nežijeme, ale sme žití. Náhodnosť sa zväčša na neodvolateľné nevyhnutnosti. A potreby s úzkym pásom pod hranicou citu, kde už ťažko rozoznať živé od živoriaceho.“ (P. Strauss, Zbrané... diela III., s. 290-291)

6. V kritickej situácii, v akej sa práve nachádza Európska Únia, je významnou okolnosť, že skôr ako Pavol Strauss začal v svojej knižočke „Všetko je rovnako blízke...“ citovať úryvok z Dostojevského Sna smiešneho človeka - ako **najpresvedčivejšej odpovede pre náš vek!** – vyslovil svoju víziu zjednotenej Európy (sme v roku 1947!):

„Lebo Európa nie je za nami, lež pred nami. Európa nie je ani zemediel, skôr idea. Európa nedohrala svoju úlohu. Ešte ju má len začať hrať. To, čo bolo doteraz, bolo prvé dejstvo. Skončilo sa fiaskom, pretože zradila svoj základ, svoju kresťanskú postać. Byť Európanom, znamená priznať sa k určitej duchovnej rase. Kým sa neuskutoční to, že všetky európske národy neodložia hranice medzi sebou a spoločne začnú budovať novú európsku kultúru a mravnosť, dovtedy potrvajú konvulzie terajšej bezradnosti.“

Naozaj: Nová európska kultúra a mravnosť nie je za nami, ale, Boh dá, pred nami! „A najlepšia cesta v tomto smere je (nanovo – J. R.) ujasniť si európsky cieľ. Prvý krok v tomto poznaní je pokorné: **mea culpa**“ (P. Strauss).

J. R.

„Nič nezastalo a nemôže zastať. Všetko ide ďalej cez človeka a jeho ducha. Kde je svetlo, je aj tieň. Tak treba hodnotiť zarážky a zastávky na ceste do všetkých možných zajtrajškov.“

So všetkými danosťami a výhľadmi a so stále sa zväčšujúcou sústredenou dušou. To je perspektíva slabého využitia nášho mozgového potenciálu. Zatiaľ sme ešte zlomkami samých seba. A všetko presvetlené Kristovou večnou skutočnosťou.“

„Ale ľudí a svet treba vyburcovať. Nosný pilier života je istota vykúpenia. Vo svetle tohto poznania si možno vypracovať zmysel a zacieľenie individuálneho života i vyústenie videnia celoludského pokračovania. Boh je centripetálnou i centrifugálnou silou vývoja. Niet prázdnych miest na tejto špirále.“ (P. Strauss, Zbrané... diela III., s. 295; 292-293)

Objavy, vyznania i „priznania“

(Z pátrania nielen po skalických svedectvách - dosiaľ nepublikované a málo známe spomienky a fakty o živote MUDr. Pavla Straussa)

Keď si zalistujete v dobovom časopise *Služba milosrdenstva* (Informačné zvesti o činnosti Milosrdných bratov na Slovensku), pri štatistike chirurgicko-pôrodnického, interného a infekčného oddelenia nemocnice Milosrdných bratov v Skalici nájdete aj informáciu, že na chirurgicko-pôrodnickom oddelení bolo v r. 1947 prijatých 1914 pacientov, pričom je tu uvedené meno vtedajšieho primára chirurgie MUDr. Pavla Straussa (ako I. sekundár sa uvádza MUDr. Eduard Bilik a ako II. sekundár je uvedený MUDr. Štefan Kubík).¹ Ten, ako je známe, práve v skalickej nemocnici Milosrdných bratov pôsobil desať rokov, kým nebol režimom násilne „odsunutý“ do Nitry. „Skalická éra“ pôsobenia MUDr. Pavla Straussa patrí k zriedkavo medializovaným témam. Aj to bol jeden z podnetov, prečo sme sa pokúsili vyhľadať ľudí - žijúcich pamätníkov, ktorí práve k tejto téme majú čo povedať a doteraz svoje svedectvo nezverejnili, nepodelili sa oň. Som vďačná profesorovi Júliusovi Rybákovi, že tak môžem urobiť práve v *Listoch Pavla Straussa*, ktorý podobne ako známa skalická obyvateľka - profesorka PhDr. Evička Fordinálová CSc. skonštatoval, že v tomto smere zostáva istý nesplatený dlh voči veľikánovi, ktorý v srdci Záhoria dlhé roky obetavo slúžil pacientom a bol vzácnym nositeľom kresťanských cností a príkladom hodným nasledovania nielen pre svoje okolie.

Spomienky p. Michala Ostrienku - ošetrovateľa a kolegu

89-ročný rodák zo Skalky v okrese Trenčín žijúci dlhé roky v Skalici je jedným z už mála žijúcich súčasníkov a kolegov MUDr. Pavla Straussa. Jeho rodina nás ochotne prijala v ich dome, aby nám pán Michal Ostrienka stihol ešte odovzdať čo-to z cenných spomienok na svojho výnimočného šéfa, aj keď už rozpráva iba s ťažkosťami. Prezradil, že 53 rokov robil ošetrovateľa, pričom päť rokov pracoval práve s MUDr. Pavlom Straussom, ktorý bol jeho šéfom - v skalickej nemocnici Milosrdných bratov. Pán Michal Ostrienka v tom čase slúžil v nemocnici ako „narkotikár“, „sádrovník“, ošetrovateľ zlomenín - na chirurgickom oddelení. „Doktor Strauss sa veľmi dobre ku mne choval, bol to tolerantný človek. Bral ma ako „svojho“, lebo ja som bol sirota, vyrastal som u babky v Čáčove, pachoľčil som u sedláka,“ zaspomínal si p.

M. Ostrienka.² A ako sa dostal do skalickej nemocnice? Najprv sa spoznal s Milosrdným bratom Jáchymom Svoradom a potom v nemocnici začal aj pracovať. Pán Ostrienka si pamätá aj to, že keď sám provinciál Milosrdných bratov sa potreboval v niečom poradiť, často vyhľadal MUDr. Pavla Straussa. Mimoriadne je cenná informácia od p. M. Ostrienka, že keď práve MUDr. Pavol Strauss neslúžil v nemocnici, neraz ho našiel čítať si v jeho pracovni odbornú literatúru, nikdy nezaháľal. Podľa neho to bol „jedinečný človek.“ Od neho sa tiež dozvedáme, že práve MUDr. Pavol Strauss prijal do skalickej nemocnice viacerých významných lekárov, ktorých komunistický režim vyhodil z iných nemocníc z dôvodu, že odmietli vstúpiť do Komunistickej strany. Takto podľa p. Ostrienku pomohol MUDr. P. Strauss sústrediť práve v skalickej nemocnici medicínsku špičku, začo však podľa slov Milosrdného brata Richarda Jombíka O.H. z terajšieho bratislavského konventu Milosrdných bratov musel potom niesť dôsledky v podobe jeho nedobrovoľného odsunu režimom do Nitry. „On sa nebál,“ skonštatoval p. M. Ostrienka.³ Medzi „vyhodnenými“ lekármi, ktorých MUDr. P. Strauss prijal do Skalice, spomenul meno MUDr. Siváka, ktorý v Bratislave pôsobil na ušnosonosno-krčnom oddelení, meno „pôrodnika“ primára MUDr. Valenčíka, ďalej uviedol meno MUDr. Janeček Vladimír, ktorý musel opustiť pracovisko v Hágoch a aj jeho prijal MUDr. P. Strauss v Skalici, okrem toho prijal aj lekárov z Bratislavskej ženskej kliniky. Keď sa musel MUDr. Pavol Strauss a jeho rodina „vystahovať“ do Nitry, pán M. Ostrienka bol jedným z tých, ktorí mu pomáhali nakladať nábytok aj s ďalšími pomocníkmi na sťahovanie. „Musel ísť, nedalo sa nič robiť, bol inteligentný a povznesený aj nad krivdu.“⁴ Záverom rozhovoru pán Ostrienka dodal, že keď museli skalickú nemocnicu opustiť aj Milosrdní bratia po tom, ako režim násilne rušil a eliminoval činnosť reholí, pocítil v nemocnici akýsi chlad. „Keď som tam mal byť na pruh operovaný, bol som v nemocnici 14 dní, vládol tam poriadok, čistota, všetko fungovalo - to bolo za éry Milosrdných bratov a po ich odchode to bolo štátne a chladné, už mal každý na všetko právo.“⁵

Vdp. Anton Srholec: MUDr. Pavol Strauss bol mystik

Katolícky kňaz, otec Anton Srholec ako „lokálpatriot zo Záhoria“, kde má jeho široká rodina korene, na výzvu zaspomínať si na „skalické obdobie“ MUDr. Pavla Straussa zareagoval veľmi ochotne a týmito spomienkami:

„Skalický pobyt MUDr. Straussa je zaručene najpokojnejší a najtvorivejší. Bolo to po vojne, v skalickej nemocnici Milosrdných bratov a iste aj na Slovensku bol jeden z najlepších a najznámejších chirurgov, mal pokojnú rodinu, peknú vilku, dvoch synov a atmosféra bola povojnová, optimistická a zdala sa aj perspektívna. Strauss patril medzi katolíckych intelektuálov, dačo ako pokračovanie skromnej slovenskej katolíckej moderny.

Združoval okolo seba mladých lekárov, ktorým bol vzorom a učiteľom, vo voľnom čase komunikoval so slovenskými intelektuálmi a umelcami. V Skalici sa priatelil s MUDr. Klindom, ktorý bol dlhú dobu najlepším organistom na Slovensku, s hercom Gustom Valachom a s inými významnými osobnosťami.

Ja som bol ako študent u saleziánov, mal ma rád a povzbudzoval ma v mojom povolání. Po vojne bol aj hlad a nedostatok. Ak dostal darom dajaké potraviny, poprosil ma, aby som to odovzdal chudobným. Blízko nás bývala chudobná rodina poľnohospodárskych robotníkov. Pamätám si, ako som k ním niesol pätkilovú škatulu cukru a iné dary a oblečenie.

Chlapci boli malí. V Skalici sa v sobotu po Veľkom piatku chodí „po hrobečkoch.“ V každom kostole, bolo ich asi päť, bol Ježiš, pochovaný v hrobe, strážili ho hasiči, alebo len figuríny a veriaci sa chodili (chodia) modliť a trúchliť nad umučeným a pochovaným Pánom. Dr. Strauss mi zveril chlapcov, aby som s nimi absolvoval túto tradičnú pobožnosť. Boli sme v kostole Milosrdných bratov, jeden z nich sa v posvätnom tichu hlasne rozplakal a volal: „Tečie mu krvička, Ježiškovi tečie krvička.“ Vyvedol so ho do priestoru kostola, kde sa utíšil. Počas pôsobenia v Skalici napísal zbierku: Všetko je rovnako blízke i ďaleké. V Skalici sa stal najväčšou morálnou autoritou a mnohí, či jeho pacienti, alebo veriaci Skaličania ho nosili v srdci do smrti a tí, čo ešte žijú, ho s úctou a láskou spomínajú dodnes.

Pokojné povojnové časy sa veľmi rýchle pomínuli. Komunisti sa pripravovali k uchváteniu politickej moci a najväčším nepriateľom im bola Cirkev a ešte viac Cirkev v osobe veľkého intelektuála a známeho lekára, ktorý v Božom mene zachraňoval nielen telá, ale aj duše.

Komunisti v Skalici ho nenávideli na smrť. Nemohli sa mu ani len rovnať v múdrosti, čestnosti a vplyve na ľudí. Len jeho najbližší by mohli dosvedčiť, aké zá-

mienky a intrigy si našli, aby ho otravovali, predvolávali na úrady a zastrašovali. Konflikt sa tak vyostřil, že mu hrozilo ztvorenie. Nevie, či sa žiadal, alebo či ho nasilu nechali preložiť do Nitry, ale len tak sa vyhol väzeniu a veľkému prenasledovaniu jeho a rodiny.

MUDr. Strauss bol priateľom MUDr. Neuwirtha, ktorý tiež bol lekárom, ktorého uväznili. Mal s ním zaručene kontakt. Vtedy stačilo: vedel a nepovedal (neoznámil, neudal), a za to sa zatváralo a súdilo. Bol inšpirovaný skupinou Kolakovičovcov. To bol na Slovensku prvý prorocký, kritický hlas v Cirkvi a poctivý pokus urobiť z katolíckej viery vec kultúry života, práce, aby zasahovala viera do všetkých oblastí nášho každodenného života.

Raz mi rozprával, že v každom dome by mal byť taký tichý kútik, dačo ako malá kaplnka, kam by sa človek mohol utiahnuť a pokojne rozmýšľať, rozjímať a modliť sa.

Keď som sa s ním po rokoch v Nitre stretol, žasol som, ako on dokázal pri riadení auta pokojne a múdro rozprávať o Božích veciach. On bol mystik. Jemu Boh bol hlbinou a v ňom žil, z neho čerpal a pri každej príležitosti o ňom pokojne, múdro, ľudsky, neformálne a bez fráz rozprával. MUDr. Straussovi ďakujem za príklad a povzbudenie, že veriaci človek sa má usilovať aj byť múdry, mať vplyv na ľudí a moc vykonávať so srdcom, s láskou.⁶

Bývalý spolupracovník z chirurgie: „Charakternejšieho lekára som nepoznal.“

Pán Rudolf Štefaner zo Skalice je dôchodca, s MUDr. Pavlom Straussom pracoval na chirurgii ako vrchný ošetrovateľ, nastúpil k nemu v r. 1950. Pracovali spolu podľa jeho slov šesť rokov. Ako si s odstupom rokov spomína na osobu svojho šéfa? (Ponúkam prepis jeho spomienok – keďže rozpráva záhoráckym dialektom, jeho slová sú upravené do spisovnej slovenčiny – pre zrozumiteľnosť všetkým čitateľom – pozn. aut.) „Ja osobne som schopnejšieho lekára nepoznal a robil som v zdravotníctve 43 rokov. Celý život. Ale šikovnejší, charakternejší a perfektnejší človek tam nebol. A dovoľím si tvrdiť, že jeho odchodom skalická nemocnica skončila. Odborne. Lebo to bol chirurg, ktorý robil aj ortopédiu, aj plastiku, robil všetko. Neurochirurgiu tiež robil napríklad. Ošetrovateľ Ostrienka mu „opatroval“ králikov, na ktorých on potom skúšal zošivať tie nervové vlákna a prednášal o tom v Hradci Králové. Vtedy tam mali najlepšiu nemocnicu v republike. Lepšiu ako v Prahe. On bol osobnosť. To sa prejavovalo v jeho štýle života. Bol iný ako jeho kolegovia a bežní ľudia. On

do tej svojej lekárskej praxe vkladal všetko.“⁷ Na otázku, ako sa MUDr. P. Strauss správal k svojim spolupracovníkom či podriadeným, p. R. Štefaner objasnil: „Choval sa ako jedničkový, perfektný človek. Nedá sa povedať, že by bol prísny, ale vyžadoval. Napríklad nemal rád, keď sestričky nemali na hlave čepce, ktoré sa vtedy zavádzali, chcel, aby rovnošata bola „dodržaná.“ Ja napríklad, aby som sa až tak nelíšil od milosrdných bratov, nosil som dlhší plášť a čierne nohavice a nikto nevedel, či som milosrdný brat alebo nie.“ Na otázku, v čom ľudsky alebo odborne najviac obohatila spolupráca s MUDr. P. Straussom p. R. Štefaner, odpovedal takto: „On nás aj lekárov viedol k tomu, že sme museli študovať. Napríklad mi povedal: za mesiac si Rudko povieme niečo z farmakológie. Ja som vedel, že to tak bude a že farmakológiu si preštuduj, jak sa patrí, lebo bys nato doplatil. A stalo sa napríklad, že raz mi sestrička hovorí: Šéfa volá. A on sa holi a hovorí mi: Sadni si a porozprávame si niečo z farmakológie. A pamätám si, že sme začali salicylátmi. A ešte čo bolo uňho veľmi milé a príjemné, že mi povedal: vieš čo, prečítaš si takúto alebo takúto knižku. A to vždy boli knižky náboženského obsahu, napríklad Perlakého knižka o Božej prírode, Dostojevského alebo svätého Františka či Augustína. Takže on nás viedol po stránke odbornej, ale aj duchovnej, a hoci ja som luterán, nikdy v živote mi to nespomenul ani nevytkol a veľa sme spolu debatovali. On napríklad aj do nemocnice chodil peši. A o Bohu on čosi pri každej vizite povedal. To slovo Božie ako dobré semeno, ako hovorí preklad, rozsieval tadial, kadiaľ šiel... A bol nesmierne vzdelaný. Spolupracovať s ním – to bol pre mňa veľký životný prínos. Nepamätám si, žeby som ho bol videl nahnevaného. To svoje náboženské cítenie on však prejavoval na každom kroku. Viete, ľudia dnes by mali vedieť, aký to bol lekár a aký to bol človek.“⁸ V období Vianoc sa v nemocnici P. Strauss zvlášť so spolupracovníkmi postaral o tých, ktorí museli zostať hospitalizovaní, aby sa necítili sami, tak ich sústredili na izbu, pripravili vianočný stromček, zaspievali si koledy. Keď MUDr. P. Strauss, ale neskôr aj Milosrdní bratia museli nemocnicu opustiť, vytvorilo sa podľa R. Štefanera isté vákuum. „Niečo také, čo som vedel, že už sa nebudem dať napraviť. Tam už potom prichádzali noví ľudia s iným zameraním, všelijakí podivní ľudia tam prišli a išlo to „dolu,“ uzavrel svoje spomínanie pán Štefaner.

P. Strauss bol čestným členom rehole Milosrdných bratov

Mimoriadne cenná je však infor-

mácia súčasného riaditeľa Univerzitnej nemocnice s poliklinikou v Bratislave, ktorú spravuje Hospitálska rehoľa sv. Jána z Boha – Milosrdní bratia, ktorú mi tlmočil pri osobnom stretnutí. Riaditeľ JUDr. Michal Tinák totiž uviedol, že podľa informácie, ktorú mu stihol odovzdať pred niekoľkými rokmi vtedy ešte žijúci prior bratislavského konventu bratov Fabián Mačej (avšak iba ústnym podaním), MUDr. Pavol Strauss získal od rehole vysoké vyznamenanie v podobe čestného členstva rehole. Takéto ocenenie rehole udeľuje pri výnimočných zásluhách.

Krstný syn „z dvojčiek“ prehovoril

Pri mapovaní svedectiev, ktoré majú čo povedať k osobnosti MUDr. Pavla Straussa a zatiaľ neboli publikované, ma Božia prozreteľnosť zaviedla aj k jeho krstnému synovi. Je ním učiteľ Marián Šimko z Bratislavy, ktorý vyučuje na špeciálnej škole pre deti so zrakovým postihnutím. Pri našom stretnutí si rád zaspomínal takto: „Naši rodičia sa prisťahovali do Skalice v r. 1948 a keďže náš dedo bol notársky riaditeľ, poznala ho celá Skalica, pretože vtedy to nebolo také veľké mesto, ako dnes a poznal sa samozrejme aj s p. MUDr. Straussom, ktorý k nám chodieval na návštevy a my sme zasa chodili k nim, ale to už bolo až po mojom a bratovom narodení. Keďže p. MUDr. Pavol Strauss bol taký univerzálny lekár, hoci bol predovšetkým chirurg, naša mama ho bola navštíviť a vtedy tam na ňu prišiel pôrod, presadala zo stoličky na stoličku, tak ujo Paľo (myslí sa Strauss- pozn. aut.) ju zobral, a narodil sa najprv jeden – môj brat, a on hovorí rodičke: „Moment, ešte je tu ďalšie dieťa“ – s tým sa však nepočítalo, lebo v tých časoch nejestvovali ultrazvuky, a keďže sme prišli na svet naraz ako dvojčky a naši mali nachystaného krstného otca a mamu iba pre jedného, aj oblečenie mali len pre jedného nachystané, tak chytro sa samozrejme dokúpilo oblečenie aj pre druhého. Ale ujo Paľo sa ponúkol, že keďže bol pri našom narodení, bol by rád krstným otcom toho druhorođeného dieťaťa – teda mňa. Prvý prišiel na svet môj brat Jozef, po ňom ja.“⁴ Šimkovcom tieto spomienky porozpravala ich matka. Pán Marián doplnil, že krst bol v kostole u Milosrdných bratov v Skalici, krstiaci kňaz sa mal menovať Zajac. So Straussovcami sa rodina navštevovala. Jeho brat Jozef Šimko, ktorý tiež pôsobí v školstve ako riaditeľ jednej bratislavskej školy, doplnia: „MUDr. Strauss bol výnimočný človek. Bol slobodný, on si nedal do ničoho hovoriť, pred komunistickou diktatúrou neklákol na kolená a preto aj bol tak perzekvovaný, ako bol. On potom musel zo Skalice odísť, hoci presné

okolnosti tohto odchodu nepoznám, lebo v tom čase sme s bratom boli malé deti (vo veku 8-9 rokov asi-pozn.aut.), ale boli to zlé časy, a on to ustál. Svojimi postojmi to bol výnimočný človek, vidno to aj na jeho diele.“ Na otázku, či sa so Straussovcami rodina Šimkových navštevovala aj po jeho odsune do Nitry, pán Jozef odpovedal: „Viete, my sme tiež boli ako rodina v ťažkej situácii, lebo aj naša rodina bola perzekvovaná. Otec bol trikrát vyhodený, keď boli previerky, čiže my sme nemali veľa finančných prostriedkov a teda ani nejaké cesty z našej strany neboli možné. Otec bol vojak z povolania, za Slovenského štátu bol dôstojník slovenskej armády, predtým československej a to mu nikto nevedel nikdy zabudnúť, keďže on vyštudoval vo Viedni školy, vedel po nemecky, veľmi veľa slovenských chlapcov zachránil pred Nemcami, aby ich nevyviezli na nútené práce a myslím, že MUDr. Strauss poznal osud môjho otca a v tomto si boli tiež blízki. My sme síce nemohli navonok veľmi prejavovať to naše kresťanské uvedomenie, ale s otcom boli veľkí kamaráti. Keď sa Straussovci presťahovali do Nitry, tak pri návšteve mesta sa vždy zastavili u nás doma. V Bratislave chodil MUDr. Strauss navštíviť Valachovcov a potom došli aj k nám. Rodičia si ho veľmi vážili a on nebol len vynikajúci lekár, ale aj vynikajúci muzikant., vedel vynikajúco hrať na klavíri. Bol aj spisovateľ, bol všestranný, mal nadanie na veľa vecí. Kde sa on objavil, tam si ho vážili.“ Rodina Šimkovcov bola aj na pohrebe MUDr. P. Straussa v Nitre, zádušná omša bola v kostole na Kalváii, bolo tam veľa Skaličanov, aj iných ľudí, z čoho tiež bolo podľa slov J. Šimka jasné, že to bol výnimočný človek a ľudia si ho veľmi vážili. K možným úvahám o prípadnom blahorečení MUDr. P. Straussa, M. Šimko dodáva: „Myslím, žeby mu to aj patrilo, lebo on bol naozaj človek s veľkým Č, v každej situácii vedel nájsť riešenie a vedel pomôcť ľuďom. Možno by sa aj patrilo, keby to niekto navrhol. Aj Skaličania by mu mali poďakovať zato, čo pre nich urobil, aj Nitrania, on bol naozaj človek, ktorý sa rozdával ľuďom a to, že bol nielen vynikajúci lekár, ale aj muzikant, filozof, zdôrazňujem tiež, lebo to málo ľudí vie. Bol veselý a keď bolo treba aj vážny. Naše rodiny boli veľmi zadobre a mali si vždy čo povedať.“ K uvedeným slovám ešte J. Šimko doplnil: „Ja myslím, že je to určitá satisfakcia za to jeho prenasledovanie, kde ho v podstate oni úplne na dno spoločnosti položili a našťastie sa našiel pán profesor Rybák, ktorý to jeho dielo začal dávať postupne dokopy a konečne došiel tento vynikajúci človek do povedomia celej spoločnosti. Z toho mám radosť.“ U Šimkovcov „zaznela“ aj taká in-

formácia, že pokiaľ ide o záchranu života MUDr. P. Straussa pred koncentračným táborom, mali ho zachrániť Milosrdní bratia, tak sa to hovorilo aspoň – podľa vyjadrenia bratov - v Skalici... Ako je však známe, v tomto údaji sa spomienky pamätníkov rozchádzajú, ale o tom viac až nabadúce...

Tento materiál mohol vzniknúť aj vďaka láskavej pomoci a ochote pani Barbory rod. Srholcovej, Jozefa Prokopa a jeho príbuzných, pánovi MUDr. Pavlovi Loveckému, vďaka ľuďom menovaným v príspevku, vďaka snahe o zverejnenie zo strany pána profesora Júliusa Rybáka a tiež osobitnú vďaka vyslovujem Hospitálskej rehole sv. Jána z Boha – Milosrdným bratom, najmä priorovi Jánovi Karlíkovi O.H., bratovi Richardovi Jombíkovi O.H.

Poznámka: Tento príspevok bol osobitne písaný pre redakciu Listy Pavla Straussa (Orgán Spolku priateľov MUDr. P. Straussa) a tiež pre archív Hospitálskej rehole sv. Jána z Boha – Milosrdných bratov, preto jeho ďalšie šírenie podlieha ich súhlasu.

autorka: Andrea Eliášová

(pokračovanie nabadúce)

(Footnotes)

¹ In: Služba milosrdenstva. Informačné zvesti o činnosti Milosrdných bratov na Slovensku. Vyd. Viceprovinciálát Milosrdných bratov v Bratislave, v r. 1948, str. 11

² Osobný rozhovor s M. Ostrienkom realizovaný v Skalici 30.11. 2011

³ Osobný rozhovor s M. Ostrienkom realizovaný v Skalici 30.11. 2011

⁴ Osobný rozhovor s M. Ostrienkom realizovaný v Skalici 30.11. 2011

⁵ Osobný rozhovor s M. Ostrienkom realizovaný v Skalici 30.11. 2011

⁶ Pisomné svedectvo vdp. Antona Srholca zaslané prostredníctvom meilu autorke tohto materiálu 7. 11. 2011

⁷ Osobný rozhovor s R. Štefanerom realizovaný v Skalici 30.11. 2011

⁸ Osobný rozhovor s R. Štefanerom realizovaný v Skalici 30.11. 2011

⁹ Audionahrávka osobného rozhovoru s M. a J. Šimkom zrealizovaná s autorkou príspevku v Bratislave dňa 2. 12. 2011

Čo by povedali na Zobrané diela Pavla Straussa

Milan Rúfus

(V liste z 27. júna 1991):

Milý Julu, už ozaj dlhý čas som sa Ti neozval. Ale vyzerať to tak, akoby som sa neozýval ani sám sebe. Akosi mechanicky mi z podvedomia vyskakuje pasáž z Jeseninovho Listu jednej žene:

- Což znala jste,
že v čoudu neustálém
a v rozbourěné bouřek zlosti
tím mučím se, že nechápu,
kam žene nás proud události...? -

Neviem, kam nás to ženie. Viem iba, i zásluhou vlastnej pamäti, že breh hlbokaj rieky, ktorú opäť akoby lahostajne prekračujeme smerom dozadu, že ten breh bol smerom od devätnásteho do dvadsiateho storočia posiaty miliónmi zabitých a umučených, že má na konte doteraz najstrašnejšiu vojnu v ľudských dejinách. Zoči - voči tomu zdá sa mi byť trochu naivnou naša súčasná predstava, že by na opätovné prekročenie tej hĺbočiny smerom dozadu bolo stačilo niekoľko večerov zvoniť kľúčami na námestiach. A spievať pritom jeden dost lacný šláger. Obávam sa, že prievozné sa ešte len začína stanovovať a že jeho výška nebude malá. Je predsa mnoho spôsobov ľudského utrpenia. A pokiaľ ide o mňa - mojím osudom i naďalej ostávajú ľudia zdola.

Ale sú aj jednoznačne pekné veci, ako, napríklad, (konečne!) knižka Palka Straussa, ktorá je dôsledkom toho historického predelu. Mal som z nej, tuším, väčšiu radosť, než z vlastnej novej knižky. Človeku to akosi dobre robí, keď sa pred jeho očami, akokoľvek oneskorene, udeje akt spravodlivosti. (...)

Milan Rúfus

Bratislava 27. júna 1991

Za „držiteľku rána...“

„Здравствуй, племя младое, незнакомое!“

(А. С. Пушкин)

*Tak, mládniky vy bujně, šlachetně?
to šumocete hlučným šelestom
a nedočkavým, přikrym v súde?...*

Nu,

*akže ste ozaj, jak si dvoríte
(a neupieram, verím milerád),
strom v krajšíu jara odieť lepotu,
ho časom lepším plodom ovesiť,
v slavianskej povýšiť ho štepnicí
i v človečenstva sade znamenať:
tak v práve ste! Vám patří dědičstvo,
nám trpká paměť přemrhaných liet
i s ostny výčítiek; vám ružový
list pozvací z rúk budúcnosti, nám
však odrečenia priepust postrkom;
nám zápač, noc, vám svit i výslnie -
I na zdar! K činu! V rozkvet! V obrod!*

(P. O. Hviezdoslav)

„Vždy, keď sa nám zdá, že svet (aj Cirk-ev! - J. R.) je taký alebo onaký, sme azda príliš sfarbení vlastným vnútrom. Azda vždy, keď sa nám všetko vidí beznádejne pustým a neopraviteľným, votrelo sa do nás zlo. A všetko je zas krásne a vzbudzuje veľké nádeje vtedy, keď sme zaplavení milosťou.“ (Pavol Strauss, Mozaika nádeje, s. 95)

Pavol Strauss

(22. 7. 1950) Veľká, zvláštna doba ako naša prítomná, kladie veľké požiadavky: ideologické, organizačné, psychologické.

Mládež musí vedieť, čo chce a čo má chcieť. Mládež je zásadne tvorivá. Nemôže a nechce žiť zo záporu. Nie je ochotná oprieť sa o to, čo nemá byť. Ide len za kladnými, životnými, tvorivými heslami. Mládež potrebuje pozitívny program: nabitý realitou pravdy. Mládež sa vo svojich najlepších predstaviteľoch neuspokojí so všeobecnou myšlienkovou schémou, chce špecifikáciu a aplikáciu - a to detailnú - svojich právd.

I fráza, i omyl sa dajú vnútiť násilím. Ale nakoľko fráza nie je potravou ľudského vnútra, ostáva hladným i po jej teroristickom nanucovaní a čaká na chvíľu nasýtenia. Lebo pravda je pravdou, pretože je niečím, a nie pretože niečím nie je. A preto je potravou, pretože je prínosom.

Všetky učenia, či náboženské, či filozofické treba podrobiť tejto analýze. A osud ich konečnej budúcnosti nám bude jasným. (Tesná brána, s. 54)

Pavol Strauss
Za mládež

Život plynie ako hmla. Slnko poludnia nástoječivo odháňa ranné chvíle žitia. Niet toho veku, čo by mu vlastná mladosť nebola blízka.

Každá nová generácia sa cíti nepochopená staršími. A všetci zrelí ľudia by chceli zachrániť mladých pred chybami svojej mladosti.

Svet vyrastá vždy na troskách včerajšia. Rumoviská včerajších nádejí sú základom zajtrajších bankrotov.

Pretože bolesť a chyby zo sveta nevyfilozofujeme, mladí starým neuveria, že základom bolesti je zlo, špina a hriech.

Staroba je nie menej rezignáciou, ako mladosť vševedúcnosťou.

Nestačí byť mladým, ako nestačí byť starým. Stačí byť čistým. Technicizmy sa vrývajú do nášho života, aby ho doplnili. Zatiaľ ho však len zbavujú hodnôt. Stroje čítajúce myšlienky nenahradia kúzlo espritu a voľnosti, ale otupujú nádej. Stroje prevyšujúce myšlienkové kombinácie neokrášlia naše vnútro, ale otravujú snahu. Stroje ovládajúce život zotročujú človeka. Plnosť života však nespočíva na kombinácii mechanizmov, ale na prežívaní javov, vždy v novom podaní.

A tak staroba by nemala byť príťažou a nudou, ale radostným dovŕšením, a mladosť nie otupeným zúfalstvom, ale príslubom plnosti. Nedovoľ nám, Pane, ohúriť mladých nakopením nečakaných technických prevrpení, ktoré zahmlievajú výhľad do krásneho duševného dozrievania.

Naučme ich vyvážiť technický um silou ducha a krásou srdca. Daj nám silu postaviť ich nejasnú túžbu po novosti do siločiar večných hodnôt, ktoré nerozkoľíša žiaden výpočet a nezúži výška žiadneho výstrelu.

Daj nám možnosť zladit' v nich výdobytky vedy so vzácnymi a nepomíňajúcimi odkazmi ducha krásy a minulosti.

Daj nám vychovať z mladých ľudí takých, čo zodpovedajú za seba, za kultúru a duchovné dedičstvo minulých čias, čo sa stanú budovateľmi budúceho sveta pokoja, lásky a pochopenia, čo môže byť iba Tvojím svetom, ktorý si, večná Pravda!

Za ticho

Otázka: -Myslíte, že Pán Boh je teraz tu, na Pohode?

Odpoveď: -Pán Boh je predsa najväčší pohodák. Kde inde by mal byť? Pán Boh má rád ľudí, ktorí majú radosť z blízkosti aj z hudby. Nie je v hudbe čosi božské? To je jazyk jazykov. Hudbe rozumieme. Božské!

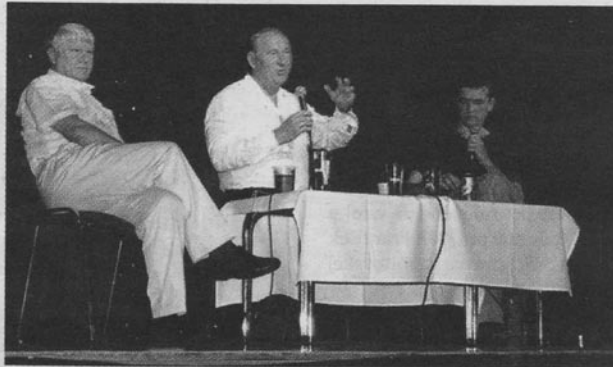
Všetko je rozladené a spôsobuje disharmóniu sveta. Náhlenie, krik a hnev sú len následkami.

Trnavský arcibiskup na festivale Pohoda

ORGANIZÁTORI FESTIVALU POHODA POZVALI NA STRETNUTIE S MLADÝMI ĽUĎMI TRNAVSKÉHO ARCIBISKUPA MONS. RÓBERTA BEZÁKA A POMOCNÉHO PRAŽSKÉHO BISKUPA MONS. VÁCLAVA MALÉHO

Diskusiu v plne obsadenom stane Europa stage v sobotu 9. júla moderoval šéfredaktor časopisu *tyždeň* Štefan Hríb. Hovorili na tému o aktuálnosti kresťanstva a akými formami môže Cirkev komunikovať s mladými ľuďmi v 21. storočí. Dotkli sa i problematiky fungovania Cirkvi pred rokom 1989 a vzťahu medzi štátom a Cirkvou. Potom nasledovali otázky účastníkov diskusie. V stane vládla priateľská atmosféra. Václav Malý poukázal na relatívny blahobyť, ktorý ľudí privádza k pocitu, že nepotrebujú Boha.

-TK KBS-

Róbert Bezák (uprostred) podotkol, že sa aj „zduchovníva“, lebo spoločnosťou prenikajú mnohé témy týkajúce sa človeka a životných hodnôt. SNÍMKA: WWW.ABU.SK

Kde je lomož, tam Ty nie si. Ty si prišiel v jemnom vánku. Náš terajší život je vsadený do hrmotu áut a električiek, prúdových lietadiel, raket a samých trieskajúcich, pištiačich, sipiacich, hrmiacich strojov a zariadení vo výrobe, v doprave, pri výstavbe a pri údržbe. Na ulici, v úrade, na vode, pod vodou, vo vzduchu – krik. V továrni, v divadle, v kaviarni, na štadiónoch – krik. A tam, kde nepreniká krik techniky, tam ho vnášame: amplióny a televízory, rádiá a reproduktory v prednáškových sieňach, v kostoloch, nemocniciach i v domácnostiach.

Niet úniku, niet záchranu pred krikom. Pomaly nebude miesta na zemi, kde si sám. Všade Ťa prenasleduje krik.

Vo dne v noci treští rachot bômb a pušiek, strojov, hyperstrojov všetkých kategórií.

Už niet nikde ticha. Iba do vnútra človeka sa uchýlilo, ako do posledného útočiska.

A na tento ostatný možný prístav ticha útočí moderný život všetkými prostriedkami rozptyľovania a splytčenia, rozmarnosti i výstrednosti. Hrozí devalvácia posledných kritérií človeka.

Pozri, ó Pane, na tú nevýslovnú hrôzu, ktorá hrozí človeku, ak sa vzdá svojho ticha. Ak sa vzdá onoho bodu v sebe, do ktorého nemôže preniknúť nič okrem Teba, ktorý Ti však musíme rezervovať. Veď smie rezonovať iba na kozmický gong, na ono nevýslovné večné Ticho, ktoré jedine Ti vystelie cestu do ľudského srdca.

Nedaj zabudnúť človeku vo víre a hurhaji sveta, že len v ústraní a tichej uvzatosti získa človek v sebe tie sily a schopnosti, ktoré vedia z neho urobiť človeka dobrého a tvorivého.

Veď všetko veľké na svete vzniklo v tichu tvorivej chvíle, a nie uprostred

bláznivých kankánov techniky a zdiveného života.

Ticho otvorilo duchovnú kultúru, ba aj všetko to, čo na svete existuje technicky vzácné, a aj to, čo sa zvrhlo v bakchanálie dnešného hrmotu.

Daj, Pane, aby technicizmy nezatičili mysle ľudí a pre vŕzganie strojov nech neprestaneme túžiť po kráse hudby a po hudbe duší.

Nech za výskotom, piskotom a šramotom sveta otvorí sa svet nášho vnútra dokorán, svet ticha a jeho šťastia, aby človek nášho technického veku vedel svoj život znova uviesť do rovnováhy a spojiť v sebe všetky hodnoty vedy a techniky so všetkým bohatstvom života z ducha a z viery.

(Postila dneška. Zobrané...diela I., s. 296-299; rok 1965!)

...Namyslenosť a nafúkanosť sú vždy výrazom úbohosti, lebo bránia len vonkajšie hodnoty a formy, bez ktorých by patričný neznamenal nič. A skutočné hodnoty nepotrebujú obranu. Svojou špecifickou váhou preberia napokon ľady neuznania a nepochopenia.

Veľkí a malí tohto sveta sú si veľmi podobní: cítia a myslia podobne. Rozdiel je len v perspektíve, záleží na vzdialenosti, na „pozícii“, či je niekto navrchu alebo naspodku.

Ale čas je husté sito, ba paradoxná riečica. Lebo činnosť je často menej účinná ako nečinnosť. Plody hyperaktívnych ľudí zakapú za desaťročia, zväčša skôr, kým plody zdanlivo nečinných umelcov pretrvávajú veky. Lebo nielen byť, rozdať sa – je všetko.

(P. Strauss, Zobrané... diela II., s. 119)

Nič nové pod slnkom...?

„Ej, ďaleký som ešte, predaleký toho, by schápali sa: to on!..“

(P. O. Hviezdoslav)

„Menia sa politické a hospodárske systémy, menia sa štátne hranice, menia sa metódy vedenia vojny, mení sa technika; nové vlády a nadvlády, nové stroje, nové tanky, nové lietadlá, nové lode, nové strely – všetko sa mení, všetko je nové, len človek ostal taký, aký bol v predkultúrnom čase: je stále dravým, surovým, sebeckým, nelútostným, zlým tvorom.“

(Pavol Strauss)

Keď som pani Elene Kaplanovej, pracovníčke knižnice v Považskej Bystrici, posielal Listy PS 15, nezabudol som pripojiť prosbu, aby nám (pre Listy PS) napísala, *Ako sa „žije“ Pavlovi Straussovi vo Vašej knižnici?* Pripomeňme, že ide o knižnicu, ktorá sa mnohými podujatiami vysoko dvíha nad priemer porovnateľných mestských knižníc. (Zasvätení by o tom vedeli povedať viac.)

Reakcia E. Kaplanovej ma prekvapila – i neprekvapila. Čo je hlavné: potvrdila mi moje čítanie, že vydaním *Zobraných umeleckých a mysliteľských diel Pavla Straussa* sa starostlivosť Spolku P. S. (a obdivovateľov a čitateľov jeho diela vôbec) nekončí, ale v pravom a najhlbšom zmysle slova len **začína**. (Zobrané...diela vytvárajú pre to spoľahlivý základ.) Starosť o to, aby sme Straussovým odkazom **prekvasili duchovnú klímu súčasného Slovenska**, ktorá je neradostná. Začítajme sa do spomínaného listu:

...Verte mi, že ma nesmierne zahanbuje aj bolí realita, ak mám čestne odpovedať na vašu otázku: Ako sa „žije“ P. Straussovi v našej knižnici?

Podľa môjho vnímania odpovedám: smutno! Opusteno, osamoteno, nepochopeno, prehliadano... podobne tak, ako sa mu žilo, kým telesne žil.

A takto, žiaľ, sa živorí v našej knižnici každému nášmu veľikánovi, géniovi, mysliteľovi. A takto, zdá sa mi (keď by som sa mýlila) sa žije, takto žijú, prežívajú veľduchovia Slovenska v knižniciach celého Slovenska...

Krásu, múdrosť, dobro, vznešenosť... agresívne vytláča, zatláča, hulákaním prekríkuje, zákerným aj bezbreho hlúpy jedom otravuje... odpudivo zápachajúca navoňaná hniloba, rozpad, odpad, hnoj!

Som bezradná, zarmútená... slabnem pri uvedomovaní si tejto neutešenej skutočnosti. Začarované bludisko! Komu to možno klásť za vinu, ak nehľadám najskôr previnenie vlastné? A tak ani neviem, čo je viac príčinou, že nerezignujem? Zahanbenie nad vlastnou nemožnosťou? A čo tá tajomná sladká sila slova, schopná vyniesť ľudskú dušu do nadoblačných výšin? Vtedy je naraz i ťažké ľahkým a nemožné sa mení na možné...

Veď každý jeden čo i nevyslovený, nech aj mimovoľne prejavovaný úprimný záujem je mi darom, je mi vynáhradou, je mi pokladom. Tak mám zakaždým veľkú radosť z každého človeka s otvoreným srdcom. A iba takto nepatrne postupne, viditeľne aj neviditeľne rastie, pribúda, prebúda, rozochvieva, rezonuje, horí... reťaz ľudského záujmu o krásu, múdrosť, dobro. A takto nebadane nás zachytáva do svojej siete prostredníctvom JEMU oddaných ľudí ON – náš Vykupiteľ!

V Považskej Bystrici 4. 8. 2011

Náhoda chcela, že sa mi po obdržaní tohto listu (tejto PONOSY E. Kaplanovej na „neutešenú skutočnosť“ a „začarované bludisko“ v duchovnej klíme súčasného Slovenska) Pavol Országh Hviezdoslav otvoril na závratnej prorockej, priam biblickej skladbe **PONOS** (z roku 1898!) – a záverečná časť tejto skladby naliehavo žiada, aby sme si ju tu odcitovali:

Ponos

(Úryvok)

-Viem dobre: boli spevci iní veľkí, slávni, strún majstri, slova reci! Ani nie čas dávnym: plejádou celou zažhli slovenským sa nebom, spráchali vodou živou hneď, hneď božím chlebom,

nahotu priodeli... každý Samaritán z nich; farchu odtískali porôb: každý titan v tom... Ktorí boli? Však čo z toho, keď aj poviem ich mená? Málo, nič - Bo, bohužiaľ, i to viem: len rabmi smrti ľahli hrobných

po temniciach, ich diela tlejú tobôž v prachu – na policiach Sám Sládkovič raz zalkal tlumenými

vzdychy -jak bol veľký genij, tak i skromný, tichý – on sám tak: Slovenský, ach, poet slávy nemá... A prečo?

Preto: bo vy skala hluchá-nemá, bez srdca, iskry ducha! – Jalové ste hrudy, z nichž Orfej sám či Lumír bylky nevyľúdi! Čeliadka bezumná, len vystrojené ľalky, i samomodly k tomu, fetišské kės' špalky, a hliveč-živorač hoc, preda veľičiny!... Nuž kde by vážili tam niečo ducha činy!? Jak by tam hodváb mysle našiel akú cenu, hoc mana z neba v horič neprekysla blenu? Vám vzdajší chlieb všetkým; všetko iné plevy –

I teraz heros pravý v práci - v prúdoch Nevy až sinej zhlíada sa tieň veľký, trepotavý: tak vysoko nám zdvihol, drží prápor Slávy, tak vysoko! – A vy čo? Nechže si tam tréma; až ustane, ho zloží... Iste, pred očima vám sklesne s ním, ó, troska!...

Pite tedy, jedzte: v tom vaša snaha celá, rozkoš – Ale vedzte: „nie samým chlebom...“ príkaz ešte vždychy platí,

a beda národu, čo onen zápal zlatý zotiera z neba svojho v ľahkomysle vznete! – I buďte si, jak chcete; zmlknem tiež. No, viete:

čo zbudne vám – nech zbudne! – keď raz poet zmlkne!
Sahara s hyén krochkom, Sibír s vytím vlkov!

Netrúfam si odhadnúť, ako sa za uplynulých 114 rokov (od napísania spomínanej skladby) „vznietila naša ľahkomysel“! Iste však je, že úmerne tomu vznetu vzrástla aj váha Hviezdoslavovho **Beda!** na adresu národa, „čo onen zápal zlatý zotiera z neba svojho...“

Tri dodatočné poznámky:

1. Hviezdoslavov „Ponos“ mi vybavil spomienku spred 25 rokov, keď sa v Nitre 19. 11. 1986 konal seminár „Dostojevskij a dnešok“, na ktorom sa zúčastnil aj Pavol Strauss (a v zborníku zo seminára je aj jeho – hoci neprednesený - príspevok). Moju prednášku „Prišvin a Dostojevskij“ som ukončil práve vyššie citovaným úryvkom z Hviezdoslavovho Ponosu, a tak si myslím, že pochvala, ktorú P. Strauss vyslovil v liste z 24. 11. 86 („Ešte to všetko rezonuje vo mne. Ten Tvoj prejav bol pre mňa sugestívny“) sa vzťahuje viac na toho Hviezdoslava, ako na jeho prednášateľa.

2. Výstižný obraz miery spomínaného „pokroku“ za posledné storočie nám ponúkajú úvahy Tomáša Halíka v knihe *Stromu zbýva nádeje* (s priliehavým podtitulom *Križe jako šance*). Máme na myslí najmä jeho zistenie o vystriedaní *monoteizmu* judeo-kresťanskej tradície „*moneyteizmom*“, teda o tom, že sa v modernej dobe peniaze stali náboženstvom, sviatosťou:

„Vedecký rozum, ktorý se zdál být možným uchazečem o Boží trůn, a věda, která se zdála být „účelem sama o sobě“, se postupně staly pouhým prostředkem; naopak zisk a peníze se z pouhého prostředku staly účelem a dostatečným, všeospravedlňujícím nejvyšším cílem. (...) Zisk se stal pravdou vědy.

Tato hodnotová revoluce nenápadně proměnila svět: další a další, stále větší okrsky životní reality se stávaly věcmi, které už není třeba respektovat jako partnery, nýbrž je s nimi možné nakládat jako s předměty; chápat je jako směnitelné zboží. (...)

Tváří v tvář současné krizi by hlas křesťanství neměl jen opakovat otrěpané fráze neúčinného moralizování kapitalismu jako kultu mamonu a zlatého telete, nýbrž pokusit se o hlubší teologicko-religionistickou analýzu peněžního panteismu našeho světa. Peníze se totiž opravdu staly *svátostí* buržoazního světa, „viditelným znamením neviditelné milosti“, zprostředkující účast na všech požehnaných této společnosti (a v tomto smyslu inverzí či karikaturou křesťanské teologie svátostí a milosti – hodnoty „zdarma dané“).“ (Str. 33-39.)

3. O tom, že moje slová o „vysokom nadpriemere“ knižnice v Považskej Bystrici nie sú hodené do vetra, svedčí aj videozáznam podujatia „Pokorný rebel lásky a milosrdenstva“ (31. máj 2011), venovaného prezentácii Diela I., II. Jozefa Tótha, ktoré účastníkom predstavil jeho editor Teodor Križka. Človek by myslel, že je už také dačo dnes u nás ani nie možné...

(Čitateľov odkazujeme na cyklus „Jozef Tóth a Pavol Strauss“ v Listoch PS 14, s. 10-16, kde sme Jozefa Tótha a jeho dielo predstavili podrobnejšie.)

Spomínané podujatie uchvátilo samotného Jozefa Tótha natolko, že považoval za naliehavé poďakovať sa zaň pani Elene Kaplanovej aj básnickým slovom:

Ďakovný pozdrav pútnika

Prechádzam týmto svetom ako hviezdnatým, či úhorovým poľom. Sedávam a sedával som za plným i prázdny stolom, lež vždy a všade so mnou ľudia boli, bratia

i nepriatelia, lež všetci boli moji, ihličie v blízkom chvoji! A to je radosť na konci cesty po vlastnej domovine po slnka rodisku, po tokajskom víne prejsť sa ako pastier bosými nohami v čerstvej ozimine! Prejsť sa s plným srdcom,

so slovom, najkrajším závažím a objat sa tu s rajským Považím! A pozdraví tých, čo majú to isté slnko a tú istú zem a učia deti i dospelých najkrajšiu násobilku: Milujem!

Tí odkláňaci kníh a ich otvárači, úprimní ľudia a nie pretvárači ma privítali ako posla slova a moja duša ich rovnako slovom lásky volá: Ďakujem všetkým, no a zvlášť Elenke, ktorá ten stôl pripravila a nad ktorým najmilšia pieseň, Pieseň Považia bratsky hlaholila!

S láskou do Považskej Bystrice dňa 31. mája 2011

Jozef Tóth

Rod Kuxovcov z Hýb

Židovské priezvisko Kux má pôvod v nemčine. Názov Kuks, aj Kukus alebo Kux, pravdepodobne pochádza zo staronemeckého výrazu pre určitý podiel z výnosu bane, alebo rovnako tento názov môže znamenať aj pozostatky tavby rudy.

Priezvisko KUX sa na Slovensku v roku 1995 nachádzalo 4×, celkový poč. lokalít: 4:

- STARÉ MESTO (obec KOŠICE), okr. KOŠICE – 1×;
- PETRŽALKA (obec BRATISLAVA), okr. BRATISLAVA – 1×;
- STARÉ MESTO (obec BRATISLAVA), okr. BRATISLAVA – 1×;
- SÍDLISKO KVP (obec KOŠICE), okr. KOŠICE – 1×;

Židovská rodina Kuxovcov bola v 19. storočí pomerne rozšírenou rodinou v Liptove. Jej členovia podnikali v Liptovskom Mikuláši, Nemeckej (Partizánskej) Lupči, Palúdzke, Liptovskom Hrádku, Kráľovej Lehote a Hybiach. Väčšinou si v týchto sídlach prenajali pohostinstvá a tieto prevádzky ich živili aj s rodinami. Nepoznáme väčšinou ich pôvodné pôsobisko, ale v každom prípade všetky rodiny s týmto priezviskom v Liptove neboli v príbuzenskom zväzku. Podľa záznamu v matrike zomrelých Nemeckej (Partizánskej) Lupče o úmrtí Samuela Kuxa 16. júla 1896 vo veku 79 rokov, je údaj, že sa narodil (okolo r. 1817) v Námestove na Orave rodičom Emanuelovi Kuxovi a Oľge Spitzovej. Záznam z matriky zomrelých z Hýb o úmrtí Samuelovho súčasníka Marka Kuxa 19. októbra 1895 vo veku 73 rokov hovorí, že Marek sa narodil (okolo r. 1822) v Podturni Ignácovi Kuxovi (*1792 +9.3.1865 K. Lehota), neskôr krčmárovi v Kráľovej Lehote.

Podľa týchto a ďalších údajov sa podarilo skompletizovať aspoň približne počiatky rodu Kuxovcov v Liptove. Najstarší členovia rodu prišli postupne do Liptova aj s rodinami v druhej tretine 19. storočia z Námestova na Orave. Dávid Kux sa s manželkou Ernestínou Tanczerovou (*1804 +1894 L. Mikuláš)

Hybe na konci 19. storočia

a rodinou usadil v Liptovskom Mikuláši. Emanuel Kux starší s manželkou Oľgou Spitzovou sa usadil v Nemeckej (Partizánskej) Lupči, kde prevádzkoval miestny hostinec prenajatý od nemecko-lupčianskeho komposesorátu a Ignác Kux (*1792 +1865 K. Lehota) s manželkou Rozáliou Spitzovou (*1799 +1871 Hybe) sa usadil najprv v Podturni, kde prevádzkoval starú krčmu (v 20. storočí ju volali „U Jenky“, podľa povesti tu nocovala Mária Terézia) pod Velínkom a neskôr bol krčmárom v Kráľovej Lehote

Ignác Kux mal podľa všetkého troch synov Emanuela, Natana a Marka. Všetci traja žili aj s rodinami v Hybiach. Emanuel Kux (*okolo 1820 + ?), ktorý sa 17. decembra 1850 v Liptovskom Mikuláši oženil s Jozefínou (Peppi) Teltschovou, dcérou židovského krčmára Adolfa Teltscha v Liptovskej Kokave a neskôr v Hybiach. Teltschovci boli bohatou rodinou, ktorá prišla do Liptova v 18. storočia a prijala priezvisko Teltsch (podľa českého Telča, odkiaľ pôvodne do Uhorska prišli). Adolf Teltsch prišiel aj s rodinou z Rozhanoviec a tam sa asi narodila aj Jozefína.

Emanuel Kux je označený v družopisoch židovských matrik ako árendátor v Hybiach, čo v praxi znamenalo, že si tam prenajímaval pravdepodobne krčmu, alebo prícestný hostinec. Spolu s manželkou sa im v Hybiach narodilo deväť detí: Ernestína (*1855 + ?), Viliam (*1856 +1916), Irena (*1857 + ?), neskôr vydatá za Ignáca Goldbergera (*1859 + ?) z Lučenca, Leopold (*1858 + ?), Bartolomej (*1853 +1923), Adolf

(*1861 +1904), Maximilián (*1864 + ?) a Františka (*1869 + ?), neskôr vydatá za Izidora Steina (*1867 + ?) z Lučenca.

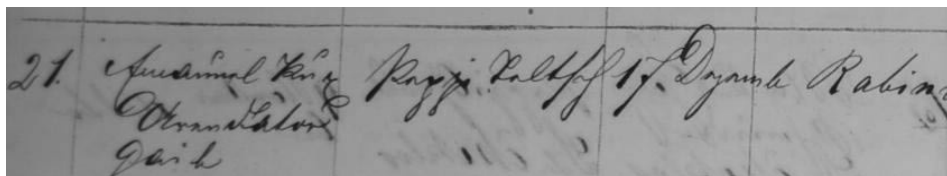
Emanuel Kux s manželkou venovali prostriedky na ďalšie vzdelanie svojich detí. Dr. Viliam Kux (*1856 Hybe +1916 L. Hrádok) vyštudoval právo a právnickú prax vykonával najprv v Hybiach a od konca 19. storočia sa presťahoval do Liptovského Hrádku. Tu skúpil lukratívne pozemky, ktoré pred smrťou stihol ešte predať. Tak napríklad predal

aj pozemok v miestach zvaných Starý trh (dnes Hradná ulica) novému vlastníkovi krajskému sudcovi Kolomanovi Vitálišovi, ktorý si tu zakrátko postavil vilu. Dodnes je dominantou tejto časti Liptovského Hrádku. Dr. Viliam Kux sa 28. decembra 1887 oženil s Idou Hoffmannovou (*1869 +1915) z Liptovského Hrádku a usadili sa v časti Hrádku zvanej Prekážka. To bola od konca 18. storočia prevažne židovská štvrť a na konci 19. storočia si tu Židia postavili aj synagógu. Z manželstva Dr. Viliama Kuxa a Idy Hoffmannovej sa narodilo 6 detí: Edita (*1889 +1893), Jozef (*1890 +1893), Ľudovik (*1893 + ?), Margita (*1894 +1896), Martin a Ondrej.

Ďalší zo synov Emanuela Kuxa Leopold Kux (*1858 Hybe + ?) sa oženil s Annou Rothovou a usadili sa v Liptovskej Porúbke. V matrikách sa objavuje len jedna ich dcéra – Aranka (*1887 + ?).

Právo vyštudoval aj Emanuelov syn Dr. Adolf Kux (*1861 Hybe +1904 L. Mikuláš). Oženil sa s Idou Greinerovou a svoju prax si otvoril v Liptovskom Mikuláši. V matrikách sú záznamy o narodení troch detí z tohto manželstva: Justíny (*1889 + ?), Ilony (*1895 + ?) a Margity (*1892 + ?).

Dr. Bartolomej Kux (*1853 Hybe +1923 L. Mikuláš) vyštudoval medicínu a 15. decembra 1881 sa oženil s Jozefínou Teltschovou (*1862 N. Lupča +1895 L. Mikuláš) z Nemeckej (Partizánskej) Lupče. Usadili sa v Liptovskom Mikuláši. V roku 1883 kúpili na námestí dom s dvorom a príslušenstvom od vdovy Evy Muskulyovej, rodenej Kreutzerovej za 11 tisíc zlatých. Nehnutelnosť (dom č. 57, neskôr č. 20) sa nachádzala na lukratívnom mieste vedľa domu rodiny Seligovcov (dnes múzeum Janka Kráľa). Rodina Dr. Bartolomeja Kuxa sa neskôr

Záznam o sobáši Emanuela Kuxa a Jozefíny Teltschovej 17.12.1850

Podpis Dr. B. Kuxa z roku 1896

stala veľmi bohatou mikulášskou rodinou. Dr. Kux sa stal mestským lekárom. Jeho ordinácia sa nachádzala na prízemí domu, ktorý v roku 1883 kúpil. Dr. Kuxovi sa s manželkou v Liptovskom Mikuláši narodili štyri deti: Aladár (*1885 +1887), Ernest (*1886 +1937) a Elza (*23.3.1888 +1890) a Vilma (*1891 +1933).

Dr. Bartolomej Kux ovdovel, keď mu 4. apríla 1895 náhle na zápal obličiek umrela manželka Jozefína. Ťažko sa vyrovnával s jej stratou, navyše keď najmladšia dcéra Vilma mala len 3 roky. Aj napriek tomu sa Bartolomej už neoženil a deti vychovával sám. Zomrel vo svojom dome v Liptovskom Mikuláši 9. apríla 1923 o pol piatej ráno po krátkej, ale ťažkej chorobe (príčina smrti svalové kŕče). Podľa nekrológu v novinách Republikán v ňom mesto stratilo pracovitého, čestného, svedomi-tého, ochotného a nadaného lekára. Bol všeobecne váženým a cteným občanom. Aké ťažké bolo v tom čase povolanie lekára svedčí aj fakt, že spomedzi svojich kolegov a predchodcov sa ako jediný dožil 69 rokov, zatiaľ čo iní umierali okolo päťdesiatky. Pri príležitosti jeho úmrtia vydala mestská rada a robotnícka poisťovňa smútočné oznámenie. Pohreb sa uskutočnil 10. apríla 1923 s veľkou účasťou jeho známych, priateľov a pacientov. Nad jeho

L. Hrádok – Prekážka pred asanáciou na začiatku 80. rokov 20. storočia

rakvou po obrade mikulášskeho rabína rečnil najprv mikulášsky starosta Jozef Stodola a po ňom župný lekár Dr. Ivan Stodola.

Vilma Kuxová (*1891 L. Mikuláš +1933 L. Mikuláš) sa vydala za mikulášskeho právniku Dr. Izidora Štrausa (*1881 L. Porúbka +1945 Lazisko). Bol advokátom, právnym zástupcom L. Mikuláša, členom správnej rady niektorých bánk a významným členom Židovskej strany. Zomrela náhle na zlyhanie srdca (dôsledok srdcovej poruchy) 30. júla 1933 o pol noci.

Bartolomejov syn Ernest Kux (*1886 L. Mikuláš +1937 Palúdzka) sa stal magistrom farmácie – lekárnikom. Neoženil sa a na námestí v otcovom dome (v tom čase mal dom č. 14) prevádzkoval vlastnú lekárňu. V zime 1936/1937 dostal otravu krvi, liečil sa v Župnej nemocnici v Palúdzke a na jar 6. mája 1937 zomrel. Dedičstvo po ňom bolo odovzdané jeho synovcom Pavlovi a Jurajovi Štrausovcom, v tom čase študujúcim medicínu v Prahe.

Z Emanuelovej vetvy Kuxovcov prežili azda len dvaja synovia Dr. Viliama Kuxa, ale nepodarilo sa o nich nič bližšie zistiť. Ani v rámci prenasledovania židov v 40-tych rokoch 20. storočia sa v súpisoch okresu Liptovský Mikuláš priezvisko Kux nevyskytuje.

PhDr. Peter Vítek

ŠA Bytča, Župa Liptovská II, Druhohpisy židovských matrik, Rabinát L. Mikuláš 1827-1895
 ŠA Bytča, pobočka L. Mikuláš, Okresný súd v L. Mikuláši 1859-1954, Okresný súd v L. Hrádku 1859 – 1954
 Republikán, r. 5, 1923, č. 15, s. 2, č. 17, s. 3.

Dom Kuxovcov – po požari v roku 1878, v 20. rokoch 20. storočia a v súčasnosti

Poďakovania.

Z príležitosti odumretia nášho drahého otca dostalo sa nám zo všetkých kruhov známych a priateľov tak mnoho úprimnej sústrasti, že si aj touto cestou za povinnosť držíme vysloviť naše vrelé poďakovanie všetkým, ktorí či osobne, či listovne usilovali sa náš rodinný smútok priateľským slovom zmierniť.

Lipt. Sv. Mikuláš.

Ernest Kux
 a dr. Izidor Strausz
 s manželkou.

Poďakovanie v novinách Republikán z r.1923

Podpisy Vilmy Štrausovej a Ernesta Kuxa

Valné zhromaždenie 2. októbra 2011, Liptovský Mikuláš

• Diskusia po svätej omši

• Na svätej omši

• Prof. F. Tondra a MUDr. M. Jančuška

• Za vydavateľa kníh Ing. Smolíková

• Primátor mesta Liptovský Mikuláš MUDr. A. Slafkovský

• PhDr. L. Raši, PhD. a Ing. J. Šišila, CSc.

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 16-17, december 2011.
Pripravili: Lubomír Raši, Július Rybák a Jozef Šišila. Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: zuslm@svslm.sk, www.pavolstrausa.sk, číslo účtu: 2923832760/1100, IČO: 37907751, tlač: Print Master, Lipt. Mikuláš, e-mail: printmaster.lm@gmail.com. Počet výtlačkov: 1000.

 Telink